

Selvitys liikunnan yhteiskuntatieteiden muutoksista ja nykytilasta sekä suosituksia tulevaisuuteen

Hannu Itkonen & Arto Nevala

Selvitys liikunnan yhteiskuntatieteiden muutoksista ja nykytilasta sekä suosituksia tulevaisuuteen

Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 25
© Liikuntatieteellinen Seura, Hannu Itkonen ja Arto Nevala

Taitto: Antero Airos
Kuvat: Etukansi, takakansi ja sisäsivut Antero Aaltonen
paitsi s. 6, 26 ja 37 Jouko Kokkonen

Paino: Hansaprint, Turenki 2024

ISBN 978-952-5762-31-0
ISSN: 1798-2464

Sisällys

Lukijalle	4
Tiivistelmä	5
Esipuhe	6
1 Johdanto	8
2 Selvitystehtävä, menetelmät ja aineistot	11
3 Yhteiskuntatieteiden moninaisuus	14
4 Liikunnan yhteiskuntatieteiden kaudet	17
Institutionalisoituminen pohjusti tutkimustoimintaa	20
Projekti paikkasi liikuntahistorian aukkoja	22
Tutkimuksen kirjo laajentunut	23
5 Tiedepolitiikka liikunnan yhteiskuntatutkimusta paikantamassa	26
Hallinnon linjaukset näkyvät viimeisimmissä asiakirjoissa	28
Suunta-asiakirjat sidoksissa aikaansa	30
6 Instituutioiden tutkimuslinjaukset	32
7 Liikunnan yhteiskuntatutkimus päätöksenteon ajurina	37
Hyöty päätöksenteolle	38
Koulutuksen merkitys ja vaikuttavuus	38
Tutkimustiedon lisätarve	39
Tutkimusta tuottavat tahot	39
Tutkimuksen rahoittaminen	40
Vuorovaikutuksen lisääminen	40
Tulevaisuuden haasteet	40
Muut havainnot	41
8 Tohtoroituneiden näkemykset ja tulkinnat	42
Tohtoreiksi väitelleet	43
Väitöskirjan hyödyt	43
Tutkimustyön jatkaminen	44
Tutkimustyön esteet	44
Hyödyt koulutukselle ja muille tahoille	44
Opintojen ohjaus	45
Yhteistyön lisääminen	46
Tutkimuksen ja koulutuksen haasteet	46
Muut huomiot	48
9 Suositukset	49
Suositukset tutkimukselle	50
Suositukset koulutukselle	52
Suositukset hallinnolle	52
Resurssisuositukset	54
Lähteet	55

Lukijalle

LIIKUNNAN YHTEISKUNTATIETEELLISTÄ TUTKIMUSTA on tehty Suomessa järjestelmällisesti 1970-luvulta lähtien. Alan tutkimuksen oraita löytyy 1950-luvulta alkaen. **Hannu Itkonen** ja **Arto Nevala** ovat kirjoittaneet laajan selvityksen liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kehityksestä, nykytilasta ja lähitulevaisuuden näkymistä. Selvitys kuvaa, miten pienestä alusta on kasvanut moniulotteinen liikuntatieteellisen tutkimuksen osa-alue.

Liikuntasosiologisen ja koulutuspoliittisen tutkimuksen asiantuntijoina Itkonen ja Nevala tarkastelevat liikunnan yhteiskunnallista tutkimusta laaja-alaisesti osana tiede- ja yhteiskuntapolitiikkaa. He käyvät läpi alan kehitysvaiheita eri näkökulmista.

Itkonen ja Nevala käsittelevät myös liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suhdetta hallintoon. Alan tutkimuksen on odotettu palvelevan erityisesti valtion liikuntahallintoa. Opetus- ja kulttuuriministeriössä toimiva Valtion liikuntaneuvosto on ohjannut tutkimusta 1970-luvun alusta lähtien liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjoilla, jotka heijastelevat oman aikansa odotuksia.

Tekijät ovat kuulleet myös vuosina 2010–2023 liikunnan yhteiskuntatieteellisistä aiheista tohtoriksi väitelleitä. Tämä osuus valottaa sekä väitöskirjatutkijoiden asemaa että laajemmin alan tutkimuksen edellytyksiä Suomessa.

Selvitykseen sisältyy yhteensä 26 suositusta, joista yhdeksän on suunnattu tutkimukselle, viisi koulutukselle ja seitsemän hallinnolle. Lisäksi mukana on viisi resurssisuositusta.

Epäilemättä joku toinen muotoilisi suositukset toisin. Hyvä niin. Tiede ei ole millään alalla koskaan täysin valmista. Sen olemukseen kuuluu keskustelu. Erityisen leimallista keskustelu on yhteiskuntatieteille. Itkosen ja Nevalan jäsentelemät suositukset luovat osaltaan pohjaa liikunnan yhteiskuntatieteistä käytävälle keskustelulle.

Selvitys liikunnan yhteiskuntatieteiden muutoksista ja nykytilasta sekä suosituksia tulevaisuuteen on tärkeä julkaisu maailmassa, jossa tutkimustiedon merkitys pyritään järjestelmällisesti kyseenalaistamaan poliittisista tarkoituksista lähtien. Tämä koskee erityisesti yhteiskuntaa koskevaa tutkimusta, jonka tekijät ovat joutuneet painostuksen kohteeksi myös liikuntatieteissä. On kuitenkin syytä muistaa, että analyyttinen, hyvin argumentoitu ja kriittinen tarkastelu vie sekä tiedettä että yhteiskuntaa aidosti eteenpäin.

Itkosen ja Nevalan teksti tuo esille liikunnan yhteiskuntatieteiden moninaiset mahdollisuudet lisätä ymmärrystämme liikkumisesta, liikunnasta ja urheilusta. Tätä tietämystä tarvitaan esimerkiksi etsittäessä keinoja fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi väestötasolla.

Helsingissä 8.1.2024

Jari Kanerva
pääsihteeri
Liikuntatieteellinen Seura

Jouko Kokkonen
toimituspäällikkö
Liikuntatieteellinen Seura

Tiivistelmä

YHTEISKUNTATIETEELLISELLÄ LIIKUNTATUTKIMUKSELLA on oma sijansa tiedekentillä. Alalla tehdään vaikuttavaa tutkimusta ja koulutetaan asiantuntijoita. Liikuntaa ja urheilua sekä kaikkinaista liikkumista tarkastellaan taloudellisina, sosiaalisina ja kulttuurisina ilmiöinä. Liikuntasosiologian lisäksi yhteiskuntatieteellistä liikuntatutkimusta tehdään muissakin tieteissä kuten talous-, politiikka-, hallinto-, historia- ja kulttuuritutkimuksessa. Liikkumisen muutoksia jäljittäessään, nykyisyyttä hahmottaessaan ja tulevaisuutta ennakoimissaan yhteiskuntatieteellinen liikuntatutkimus hyödyntääkin useiden tieteenalojen teoretisointeja ja tutkimusmenetelmiä.

Yhteiskuntien muuttuessa nopeasti myös yhteiskuntatutkimuksen on uusiuduttava jatkuvasti. Liikunnan yhteiskuntatieteiden nykyisyyteen ovat vaikuttaneet muun muassa tutkimus- ja koulutusinstituutioissa tapahtuneet muutokset, uuden tutkijasukupolven esiinmarssi sekä päätöksentekijöiden erilaiset odotukset. Tämän selvityksen yleistavoitteena on luoda ymmärrystä liikunnan yhteiskuntatieteistä, paikantaa tieteenalan nykyasemaa ja painotuksia sekä esittää kehittämissuosituksia.

Selvityksen pääkysymykset ovat: 1) Miten liikunnan yhteiskuntatieteet ovat syntyneet ja muotoutuneet nykypäivään tultaessa; 2) Miltä liikunnan yhteiskuntatieteiden tila näyttää 2020-luvun alkuvuosina; 3) Millaisin toimin voitaisiin vahvistaa liikunnan yhteiskuntatieteiden asemaa ja vaikutusta tutkimuksessa ja

koulutuksessa sekä poliittisessa päätöksenteossa. Mahdollisesti toteutettavat toimet olemme kirjanneet suosituksiksi. Selvityksessä on käytetty seuraavia aineistoja: liikunnan yhteiskuntatutkimusta käsittelevät ja eri yhteyksissä tuotetut tekstit, keskeisten instituutioiden strategiset linjaukset sekä instituutioiden verkkosivuilleen kirjoittamat esittelyt, kyselyt valtion liikuntaneuvoston jäsenille ja varajäsenille, opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön sekä valtion liikuntaneuvoston sihteeristölle sekä vuonna 2010 ja sen jälkeen niille tohtoroituneille, jotka tarkastelevat väitöskirjassaan liikuntaa yhteiskunnallisena ilmiönä.

Esitetyt 26 suositusta on jaoteltu otsikoiden tutkimus, koulutus, hallinto ja strategia alle. Suositusten toteuttamisvastuu on useilla eri toimijatahoilla. Osan esitetystä suosituksesta voivat toimeenpanna yksittäiset toimijatahot ja osan toteuttaminen edellyttää useamman toimijan yhteistyötä. Selvityksen johtopäätöksenä onkin, että liikunnan yhteiskuntatutkimuksen ja -koulutuksen aseman vahvistaminen edellyttää yhteistyötä ja monien toimijoiden koordinoituja toimenpiteitä. Suositusten toteuttamisen lähtökohtana tulee olla ymmärrys liikunnan yhteiskuntatieteiden merkittävästä asemasta tutkimuksessa ja koulutuksessa sekä tiedolla johtamiseen tukeutuvassa päätöksenteossa.

Asiasanat: liikunnan yhteiskuntatieteet, tutkimus, yhteiskunta, liikuntatiede

Esipuhe

TIETEeseen ja tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat monet tekijät. Yhteiskunnan taloudellinen tilanne luo reunaehdot tutkimukselle ja koulutukselle. Toimijoilla ja päätöksentekijöillä on erilaisia intressejä sen suhteen, missä määrin tutkimusta resursoidaan. Kysymys on myös tutkimusrahoituksen kohdentamisesta. Koska kaikkien toiveisiin ei kyetä vastaamaan, yliopistot ja muut tutkimusinstituutit joutuvat kamppailemaan rahoituksesta ja asemastaan tiedekentillä.

Yliopistojen ja muiden tutkimusinstituutioiden lisäksi myös tieteenalat ja jopa yksittäiset tutkijat osallistuvat akateemiseen kilpailuun. Tutkimushakemuksissa on perusteltava rahoittajille oman tieteenalan ja suunnitellun tutkimuksen merkitystä. Lisääntyvässä määrin on myös ennakoitava tehtävän tutkimuksen vaikuttavuutta. Suomessa tutkimuksen ja koulutuksen ollessa vahvasti julkishallinnon resursoimaa politiikoilla onkin odotuksia sen suhteen, mitä tutkitaan ja miten tutkimustulokset hyödyttävät päätöksentekoa. Esimerkkinä tästä on niin sanottu strateginen rahoitus, jota valtiolta haluaa suunnata tärkeäksi kokemiensa yhteiskunnallisten kysymysten tutkimiseen (ks. esim. Korpela & Nevala 2023).

Muutaman vuosikymmenen ajan Suomessa on vannottu tiedolla johtamisen nimiin. Ajatuksena on ollut, että päätöksentekijät tarvitsevat toimiensa tueksi tutkimuksen tuottamaa tietoa. Kysymys ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä tutkimustiedon tuottaminen on intressisidonnaista. Lisäksi tutkitun tiedon soveltaminen päätöksentekoon ei ole helposti toteutettavissa. Poliitikot ja viranhaltijat suhtautuvatkin tuotettuun tietoon ristiriitaisesti tehden siitä omanlaisiaan tulkintoja. Päätöksentekijöiden kannalta on hankalaa, että tieteellinen tutkimus ei useinkaan voi, eikä halua antaa yksinkertaisia vastauksia monimutkaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Liikunnan, urheilun ja kaikenlaisen fyysisen aktiivisuuden hyvinvointia lisäävistä vaikutuksista on kertynyt runsaasti tutkimustietoa. (ks. esimerkiksi Kärkäinen 2023.) Liikkuminen kaikissa muodoissaan on nähty osaksi hyvinvointipolitiikkaa, jolla on suotuisia vaikutuksia yksilöille ja yhteisöille sekä viime kädessä koko yhteiskunnalle. Liikkumisen merkittävät hyvinvointivaikutukset soveltuvat perusteluksi kuntien ja valtion resurssien suuntaamiselle ihmisten liikkumisen edistämiseen. Lisääntyvässä määrin samalla asialla ovat myös yritykset, jotka hyötyvät työntekijöidensä tervey-

den ja toimintakyvyn säilymisestä. Lisäksi itsestään selvää on, että kansalaistoimijat edistävät ihmisten liikkumista. Monien järjestöjen suoranainen päätehtävä onkin ihmisten saaminen mukaan liikunnan ja urheilun kentille.

Suomessa suunnataan merkittävästi resursseja liikunta-alan koulutukseen ja tutkimukseen. Tutkimustietoa karttuu jatkuvasti lisää, ja liikkumisen hyvinvointivaiikutuksista tiedetään paljon. Silti keskeinen huolenaihe julkisessa keskustelussa on, että huomattava osa ihmisistä liikkuu hyvinvointinsa kannalta riittämättömästi ja liikkumisharrastuneisuus polarisoituu. Tähän vaikuttavat monet eri tekijät.

Liikuntatutkimuksen tiedekenttä on eriytynyt muun tutkimuksen tavoin erityisesti 1960-luvulta lähtien yliopistolaitoksen laajentumisen ja tieteen pirstaloitumisen seurauksena. Liikuntatutkimus ponnistaa lukuisista tieteenalatraditioista. Yhtäällä tehdään mittaavaa biotieteellistä luonnontieteisiin pohjautuvaa tutkimusta. Toisaalla liikkumisen ilmiöitä hahmotetaan yhteiskuntatieteellisin teoretisoinnin ja menetelmin. Liikunnan yhteiskuntatieteet asettuvat tutkimuksen kokonaiskentälle omalla tavallaan sekä asemansa että tiedekytkentöjensä suhteen. Näin ollen liikuntatutkimuksesta ja -koulutuksesta tarvitaan tiedealakohtaista tietoa.

Tässä raportissa suuntaamme katseemme liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuksen ja osin koulutuksen muotoutumiseen, nykytilaan ja tulevaisuuteen. Hankkeen on mahdollistanut opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä rahoitus. Selvitystyömme kotipesänä on toiminut Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Kiitämme kaikkia kyselyihimme ja tietopyyntöihimme vastanneita. Toivomme raporttimme paitsi herättävän keskustelua liikunnan yhteiskuntatieteiden asemasta myös antavan päätöksentekijöille eväitä tutkimuksen ja koulutuksen kehittämiseksi. Vakaa käsityksemme on, että alati monimuotoistuvan liikuntakulttuurin ilmiöiden ymmärtämiseksi tarvitaan lisää nimenomaan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Tuotetusta tiedosta hyötyvät päätöksentekijöiden lisäksi myös tutkimus- ja koulutusinstituutiot. Yhteiskuntatieteellinen liikuntatutkimus antaa eväitä myös tiedolla johtamisen uusille käytännöille ja tätä kautta liikkumiseen kannustavan Suomen rakentamiseen.

Joensuussa 3.12.2023

Hannu Itkonen

Arto Nevala

Dosentti, YTT **Hannu Itkonen** on Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan liikuntasosiologian emeritusprofessori. Pitkällä tutkijaurallaan hän on paneutunut etenkin liikuntakulttuurin muutosten, toimijakenttien ja alueellisuuden tutkimiseen. Itkonen on toiminut useiden vuosikymmenien aikana lukuisissa tiede- ja liikuntahallinnon asiantuntijatehtävissä.

Dosentti, FT **Arto Nevala** on vanhempi yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa. Hän on paneutunut tutkimuksissaan tiedepolitiikan kysymyksiin keskittyen suomalaisen korkeakouluinstituution muotoutumiseen ja muutoksiin, joista hän on laatinut muun muassa väitöskirjansa. Lisäksi Nevala on tehnyt runsaasti urheilu- ja liikuntatutkimusta.

1 Johdanto

LIIKKUMINEN ERI MUODOISSAAN on kiistatta merkittävää yhteiskunnallista, yhteisöllistä ja yksilöllistä toimintaa. Kaikenikäiset ja -kuntoiset ihmiset liikkuvat tavalla tai toisella. Ihmisten sosio-ekonominen asema, toimintakyky sekä elämäntavalliset ja -tyylilliset valinnat vaikuttavat fyysisen aktiivisuuden määrään ja muotoihin. Joillekin liikkuminen on kilpa- ja jopa huippu-urheilua, omien kykyjen mittaamista ja kilvoittelua toisten kanssa. Jotkut tavoittelevat liikkuen hyvää kuntoa, terveyttä, hyvinvointia sekä elämyksiä. Liikkuminen saattaa olla hyvin arkinen asia, jolloin siihen ei kiinnitetä sen kummempaa huomiota. Lihasvoimin taitetaan työ- ja asiointimatkoja, hankitaan kotiin ravintoa marjastamalla ja sienestämällä sekä huolehditaan kotien siisteydestä. Lisäksi monet työtehtävät ovat edelleen raskaita ja fyysisesti kuormittavia.

Itseisarvoisen yksilöllisen hyödyn lisäksi liikkumisella on myös yhteiskunnallista välinearvoa. Liikkumisen katsotaan edistävän kansanterveyttä sekä lisäävän yhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista pääomaa. Huippu-urheilun arvioidaan tekevän Suomea tunnetuksi ja vahvistavan kansallista identiteettiä. Perinteisesti liikkumiseen on liitetty muutakin kasvatustavoitteellisuutta kuin liikuntaharrastukseen ja fyysiseen kyvykkyyteen sosiaalistamista. Liikunta ja urheilu ovat olleet myös kansallistunteen nostattajia, yhteisöllisen identiteetin rakentajia sekä aatteellisuuteen ja arvoihin sosiaalistajia. Liikunta on palvellut myös sosiaalisen kontrollin välineenä. (ks. laajemmin liikuntakulttuurista Kokkonen 2015.)

Liikunnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus on tunnistettu jo pitkään. On kehitetty erilaisia ruumiinharjoituksia, jotka ovat lisänneet fyysistä kyvykkyyttä. Yhteiskuntatieteiden kehittyessä 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen myös liikunnan ja urheilun kysymykset nousivat tutkijoiden kiinnostuksen kohteiksi. Niin liikkuminen kuin sen tutkiminen ovat kytkettyneet kulloiseenkin yhteiskunnallis-historialliseen tilanteeseen ja todellisuuteen. Yhteiskunnallisen muutoksen myötä

niin liikkumisen muodot kuin merkitykset ovat uusiauneet. Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tehtäväksi on vakiintunut liikkumisen muotojen, vaikutusten ja merkitysten selvittäminen. Ymmärrettävästi kiinnostuksen kohteena ovat olleet myös liikkumismäärät sekä fyysisen aktiivisuuden jakautuminen väestössä. Yhteiskunnalliset muutokset haastavat tieteenalat jatkuvaan kaikkinaisen liikkumisen ilmiöiden jäljitys- ja tulkintatyöhön.

Jälkimodernia yhteiskuntaa on kuvattu eriytymisen käsitteellä. Eriytyminen on ilmennyt sekä liikuntakulttuurin että tieteen kentillä. Suomalaisessa liikuntakulttuurissa eriytyminen on toteutunut merkittävästi 1980-luvulta lähtien. Jatkovasti on syntynyt ja näyttää myös syntyvän uusia liikkumismuotoja ja urheilulajeja. (Itkonen 1996; 2021; ks. myös Kokkonen 2015 ja Hautamäki 2019.) Myös tiedekentällä on tapahtunut eriytymistä, jonka seurauksena perin-

teisistä tieteistä on syntynyt tieteenaloja, jotka ovat ryhtyneet uusin menetelmin ja kysymyksenasetteluin luomaan omaa tiedetraditiotaan. Tiedekentän eriytyminen on nostanut esiin kysymyksen, miten yhteiskuntaa hahmotetaan yhtäältä kokonaisuutena. Toisaalta on tarpeen pohtia myös, millaisia rajattuja yhteiskunnan ilmiöitä kyetään analysoimaan tieteellisesti. (tieteiden eriytymisestä ks. esimerkiksi Välimaa 2018.)

Yleisen yhteiskuntatieteen tehtävänä on synnyttää kokonaiskuva taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ilmiöistä. Etenkin sosiologialle yleisenä yhteiskuntatieteenä on ominaista ilmiökokonaisuuksien selvittäminen. Yhdysvaltalaisen **C. Wright Millsin** tulkinnan mukaan sosiologinen mielikuvitus tekee mahdolliseksi laajojen historiallisten ilmiöiden ymmärtämisen eli sen, mitä ne merkitsevät eri ihmisten sisäiselle elämälle ja ulkoiselle elämäntavalle. Sosiologisen mielikuvituksen avulla ihmisten on mahdollista ymmärtää, mitä maailmassa ja mitä heissä itsessään tapahtuu niinä ohikiitävinä hetkinä, jolloin historia ja heidän oma elämänsä kohtaa. (Mills 1982, 9.)

Itseisarvoisen yksilöllisen hyödyn lisäksi liikkumisella on myös yhteiskunnallista välinearvoa.

Jäsentäessään yhteiskunnallisia ilmiöitä sosiologia käsitteellistää asioita ja ylittää näin arkiajattelua. Yhteiskunnassa tapahtuva ei siten ole sosiologeille vain sitä miltä se näyttää. Käsitteellistäessään ilmiöitä sosiologia valaisee ihmisille tuttuja asioita myös poikkeavista näkökulmista. (Bauman 1997, 267.) Yhteiskunnallisten ilmiöiden käsitteellistäminen mahdollistaa kausaalisuhteiden selvittämisen. Sosiologit pyrkivätkin selvittämään, mitkä tekijät vaikuttavat yhteiskunnallisiin ilmiöihin, vaikkapa siihen, miksi jotkut ihmiset eivät harrasta liikuntaa. Taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä kuvatessaan sosiologit jäsentävät myös yhteiskuntamuutoksen kokonaisuutta. Tyypillinen tällainen jaottelu on puhe esimodernista, modernista ja jälkimodernista aikakaudesta.

Yhteiskuntatieteet muuttuvat samaan tapaan kuin tieteenalat yleensä. Tällöin puhutaan tieteen paradigma-muutoksista. Yhteiskuntatieteissä paradigmanmuutokset merkitsevät teoreettisten kysymyksenasettelujen, tutkittavien ilmiöiden ja käytettyjen menetelmien uudistumista. Hyvä esimerkki paradigmaattisesta uudistumisesta on 1970- ja 1980-lukujen kulttuurinen käänne, joka nosti kysymyksen sekä kulttuurin merkityksestä että ylipäättään kulttuurintutkimuksesta näkyvästi esiin yhteiskuntatieteissä. Käänteeseen myötä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen painopiste siirtyi kohti kulttuuria. Toiseksi sosiaalitieteissä alettiin aiempaa enemmän hyödyntää humanististen ja perinteisten kulttuuritieteiden ajatusmalleja. Kolmanneksi kulttuurista käännettä katsottiin edistäneen maailman muuttuminen aiempaa kulttuurisemmaksi, mikä johtui ennen kaikkea median lisääntyneestä vaikutuksesta ihmisten arkeen. (Jokinen & Kovala 2004, 81–82.)

Tutkijoiden jäljittäessä yhteiskunnallisia muutoksia on jatkuvasti kysyttävä, miten hyvin tutkimustiedon tuottamisessa onnistutaan. Tieteenalan kehittämisen kannalta välttämätön itserefleksio koskee niin teoreettisia kysymyksenasetteluja kuin hyödynnettyjä tutkimusmenetelmiä. Esimerkiksi sosiologian itserefleksiossa on havaittu, miten vähemmistöt ovat jääneet tutkimuksen katveeseen. Myös sosiologian menetelmällinen konservatiivisuus on osaltaan jarruttavat tieteenalan kehittymistä vastaamaan alati muuttuvien yhteiskunnallisten ilmiöiden jäsentämiseen ja käsitteellistämiseen. Itserefleksion ja ulkoisen kritiikin avulla sosiologiaan on kehitetty uusia suuntauksia kuten esimerkiksi feministinen sosiologia ja perinteisen heteronormatiivisuuden kyseenalaistava queer-tutkimus.

Itserefleksion yksi olennainen osa on merkittävien tutkimusteemojen tunnistaminen. Vähemmistöjen tutkimisen tavoin mittavat globaalit kysymykset edellyttävät myös yhteiskuntatieteilijöiden panosta. Ilmastomuutos ja ympäristöasioiden hallinta käyvät esimerkeiksi sosiologian uusista suuntauksista, (Urry 2013; Simula et al. 2014). Yhteiskuntatieteilijät ovat liittyneet myös eläintutkimusta tekevien tieteilijöiden joukkoon (Schuurman 2012; Itkonen 2023). Jatkuvasti ajankohtaisia taas ovat esimerkiksi tutkimukset ihmisten yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta sekä rasismien ilmentymistä (Itkonen 1999; Rönkkö 2022).

Liikunnan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen sisältyvät samat haasteet kuin muuhun yhteiskuntatutkimukseen. Teoreettiset pohdinnat ja tutkimusten kysymyksenasettelut sekä käytettävät tutkimusmenetelmät linkittyvät perussosiologiaan. Liikuntasosiologian tutkimuskohteina ovat liikunnan ja urheilun ilmiöt. Kaikinaista liikkumista pyritään analysoimaan yhteiskuntatieteellisin käsittein ja menetelmin. (Itkonen 2021, 55–57.) Liikunnan yhteiskuntatieteiden on harjoitettava itsereflektiota tunnistamalla alan tutkimusaukoja, analysoitava teoreettisten kysymyksenasettelujen tilaa sekä punnittava käyttämiensä menetelmien toimivuutta. Reunamerkintänä on syytä todeta, että kaikki liikunnan ja urheilun ilmiöiden jäsentäminen ei tapahdu vain liikunnan yhteiskuntatieteilijöiden toimin. Liikunnan ja urheilun taloudellisten panostusten, sosiaalisen kirjavaikutumisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä myös muiden tieteenalojen kiinnostus on lisääntynyt. Tämä on otettava huomioon myös laadittaessa selvitystä liikunnan yhteiskuntatieteiden nykytilasta ja tulevaisuudesta.

Esittelemme aluksi selvityksemme kysymyksenasettelun, käyttämämme menetelmät sekä kokoamamme aineistot. Sen jälkeen kuvaamme yhteiskuntatieteiden moninaisuutta. Osana selvitystä jäsenämme liikunnan yhteiskuntatieteiden kaudet. Sen jälkeen esitämme, miten tiedepoliittisin toimin on paikannettu liikunnan yhteiskuntatutkimusta. Liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tekevien tahojen linjauksiin pureudumme tämän jälkeen. Seuraavaksi äänensä saavat kuuluviin valtionhallinnon päätöksentekijät sekä liikunnan ja urheilun ilmiöitä väitöskirjoissaan tutkineet tohtorit. Selvityksemme lopuksi esitämme suosituksia liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen aseman parantamiseksi.

2

Selvitystehtävä, menetelmät ja aineistot

LIIKUNNAN YHTEISKUNTATIETEELLISTÄ TUTKIMUSTA tehdään useissa instituutioissa. Monet seikat ovat vaikuttaneet siihen, millaiseksi liikunnan yhteiskuntatieteiden asema osana instituutioiden kokonaistoimintaa on muodostunut. Ensinnäkin tutkimus- ja koulutusinstituutioiden strategiset valinnat paikantavat liikunnan yhteiskuntatieteitä uusiin positiioihin. Toiseksi tieteellisten julkaisukäytäntöjen muutokset asettavat liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle uusia haasteita. Paine englanninkieliseen artikkelijulkaisemiseen on osin purkanut asetelmaa, jossa liikunnan yhteiskuntatieteelliseltä tutkimukselta on edellytetty vahvaa soveltavaa ja päätöksentekijöitä palvelevaa roolia. Kolmanneksi sukupolvi muutoksen myötä toteutuneet henkilöstövaihdokset ovat vaikuttaneet liikunnan yhteiskuntatutkimukseen. Kun liikunta- ja urheilukulttuurien eriytyminen on jatkunut, tutkimusteemojen priorisointi on muuttunut aiempaakin haasteellisemmaksi (ks. Itkonen 2022).

Neljänneksi tutkimuksen toimintaympäristöissä toteutuneet muutokset ovat monipuolistaneet tutkijoihin ja tutkimusinstituutioihin kohdistuvia odotuksia. Esimerkiksi tutkimuksen uudenlaiset rahoituskäytännöt vaikuttavat merkittävästi tutkijoiden toimenkuviin. Myös poliittisten päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden odotukset näyttäisivät olevan alati uudistuvia. Viidenneksi – eikä suinkaan vähäisimmässä määrin – maapallolla meneillään olevat suuret muutokset pitävät myös liikunnan yhteiskuntatieteilijöitä hereillä. Globalisaation monilla ilmentymillä, ilmastonmuutoksella, luonnonvarojen ehtymisellä ja lajikadolla sekä jatkuvilla konflikteilla on seurauksensa, jotka vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja urheilemiseen.

Liikunta ja urheilu ovat osa yhteiskuntaa, joten niitä on luontevaa lähestyä yhteiskuntatieteellisin kysymyksenasetteluin ja menetelmin. Yhteiskuntatieteilijät kykenevät kontekstualisoimaan ja tuottamaan analyysiä liikunnasta ja urheilusta olipa kyseessä vaikkapa väestön liikuntaharrastuneisuus tai huippu-urheilun menestystekijät. Kansallisen tutkimus- ja koulutuspolitiikan kannalta olisi hyödyllistä, että liikunnan yhteiskuntatieteiden tilasta, merkityksestä ja vaikuttavuudesta vallit-

sisi jonkinlainen kokonaisnäkemys. Tätä pyrimme selvityksellämme rakentamaan.

Selvityksen laatiminen edellyttää liikunnan yhteiskuntatieteen toimijakentän tunnistamista. Tämän pohjalta voi selvittää, miten toimijat tuottavat liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimustietoa sekä millaiset ovat toimijoiden tulevaisuudensuunnitelmat. Selvityksellämme on kolme päätehtävää. Ensinnäkin esitämme, miten suomalainen liikunnan yhteiskuntatiede on syntynyt ja muuttunut nykypäiviin tultaessa. Katsoksemme kehityslinjat sekä hahmotetut liikunnan yhteiskuntatieteiden kaudet auttavat ymmärtämään, mitkä tekijät ja intressit ovat vaikuttaneet tieteenalan muotoutumiseen. Tiedetraditioiden tunteminen on osa nykytutkijoidenkin yleissivistystä. Toiseksi vastaamme kysymykseen, miltä liikunnan yhteiskuntatieteiden tila näyttää 2020-luvun alkuvuosina. Kolmanneksi esitämme suosituksia, joiden toteuttamisella voidaan vahvistaa liikunnan yhteiskuntatieteiden asemaa ja vaikutusta tutkimuksessa ja koulutuksessa sekä poliittisessa päätöksenteossa.

Tutkimusaineistomme on monipuolinen. Olemme tutustuneet liikunnan yhteiskuntatieteiden asemaa paikantaviin alan tutkijoiden tuottamiin teksteihin. Näin hahmotuivat suomalaisen liikunnan yhteiskuntatieteiden kaudet. Liikunnan yhteiskuntatieteiden liikuntapolitiittista paikantamista jäljitimme perehtymällä opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemiin liikuntatieteiden suunta-asiakirjoihin, joista ensimmäinen laadittiin jo vuonna 1971. Luimme julkaisuja liikunnan yhteiskuntatieteellisin silmälasein.

Tutkimus- ja koulutusinstituutioilta pyysimme strategioita ja muuta selvitystyössä tarpeellista aineistoa. Tavoitteenamme oli hahmottaa, millainen asema liikunnan yhteiskuntatutkimuksella on valikoimiemme instituutioiden toiminnoissa. Osana aineistohankintaa toteutimme kyselyt valtion liikuntaneuvoston jäsenille sekä opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön ja valtion liikuntaneuvoston sihteeristön työntekijöille. Tavoitteenamme oli selvittää, miten päätöksentekijät ja viranhaltijat asemoivat liikunnan yhteiskuntatiedettä sekä miten he hyödyntävät sen tuottamaa tietoa. Väitös-

kirjan tehneille henkilöille lähetimme kyselyn, jossa tiedustelimme väitteiden näkemyksiä liikunnan yhteiskuntatieteiden tilasta ja tulevaisuudesta sekä omista asemista tieteenalan kentällä. Selvityksen keskeisen aineiston voi tiivistää oheiseen taulukkoon.

TAULUKKO 1.

Tutkimusaineisto	Aineiston funktio
Liikunnan yhteiskuntatieteiden muutosta paikantavat tekstit ja tutkimukset	Tieteenalan muutoskausien hahmottaminen
Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjat	Liikunnan yhteiskuntatieteiden asema suomalaisessa tiedekentässä sekä odotukset liikunnan yhteiskuntatutkimukselle
Instituutioiden strategiset linjaukset	Instituutioiden tekemät linjaukset ja tulevaisuudensuunnitelmat
Kysely VLN:n jäsenille sekä OKM:n liikuntayksikön ja VLN:n sihteeristön työntekijöille	Liikunnan yhteiskuntatieteiden merkitys tiedolla johtamisen tukena
Kysely väitöskirjan tehneille	Näkemykset tieteenalan tilasta ja omista positioista

Hankkimamme aineiston tehtävänä oli valottaa liikunnan yhteiskuntatieteiden tilaa eri näkökulmista. Meidän tehtäväksemme jäi aineiston analysointi ja siitä tehtävien tulkintojen tekeminen. Näin menetellen rokenimme kirjata raporttimme suositukset.

Seuraavassa kappaleessa teemme katsauksen yhteiskuntatieteiden olemukseen. Nostamme esiin sen moninaisuuden ja useat tieteenalat. Esitämme myös, miten liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimus asemoituu liikuntatutkimuksen kokonaiskenttään. Tunnistamme yhteiskuntatieteiden tiedetraditiot ja poikkeavat tieteenintressit. **Michael Burawoyn** sosiologiatieteen nelijakoa hyödyntäen tulkitsemme, millaisia tehtäviä liikunnan yhteiskuntatieteillä on nykymaailmassa.

3

Yhteiskuntatieteiden moninaisuus

YHTEISKUNTATIETEEN MÄÄRITTELY ON haastava tehtävä. Tampereen yliopiston sosiologian professori **Pertti Alasuutari** valittiin vuonna 2014 vuoden professoriksi. Pitämässään kiitospuheessa hän korosti yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen vaikeutta. Alasuutari myös totesi, että hänelle on ollut lähes elämän mittainen kysymys ymmärtää, mitä yhteiskuntatiede oikein on ja mikä suhde meillä on tai tulisi olla yhteiskuntaan ja politiikkaan. Yhden määritelmän mukaan yhteiskuntatiede tutkii ja mallintaa yksilöiden käyttäytymistä ja sitä kautta selittää koko yhteiskunnan toimintaa. Esimerkiksi sosiologia ja taloustiede voivat tunnistaa ja mallintaa yksilöiden käyttäytymisen logiikoita ja rakentaa sitä kautta ennusteita siitä, mitä tapahtuu pitemmällä tähtäimellä. Arkisimmillaan yhteiskuntatiede tekee Alasuutarin mukaan laskelmia siitä, mitä suoria ja välillisiä seuraamuksia esimerkiksi kaupungin keskustan ohittavan moottoritien rakentamisella on. Näin sosiologia edistää järkipäistä keskustelua yhteiskunnasta ja yhteiskuntapolitiikasta. (<https://www.tuni.fi/alustalehti/2014/01/14/yhteiskuntatieteen-luonteesta/> luettu 9.1.2023.)

Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tehdään useilla tieteenaloilla. Tieteen termipankki määrittelee yhteiskuntatieteen käsitteen yleisnimitykseksi yhteiskuntia ja ihmistä yhteisöllisenä olentona tarkasteleville tieteille. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piiriin luetaan iso joukko tieteenaloja kuten esimerkiksi antropologia, alue- ja kunnallispolitiikka, kriminologia, kehitysmaatutkimus, maantiede, matkailututkimus, politiikantutkimus, sosiaalipolitiikka, taloustiede, valtiotiede, yhteiskuntapolitiikka ja ympäristötutkimus. Olennaista on nähdä, että monet edellä mainitut tieteenalat saattavat tukeutua useisiin perustieteenaloihin. Esimerkiksi maantieteessä teoriaperusta voidaan hakea niin luonnontieteistä kuin yhteiskuntatieteistä. Paikantamista ja määrittelyä hankaloittaa tieteenalojen sijoittelu yliopistojen hallintorakenteissa. Etenkin viime aikoina tehdyt uudistukset ovat purkaneet perinteisiä tiedekunta- ja laitoserakenteita. Myös tehtävänimikkeitä on räätälöity aivan uusiksi. Tieteenalojen jatkuvaan eriytymiseen on vastattu muuttamalla esimerkiksi professuurien nimikkeitä aiempaa yleisluontoisemmiksi tai tar-

kemmiksi. Nimikkeiden räätälöintien seurauksena tieteenalojen peruskytkennät ovat ohentuneet ja traditiot purkautuneet.

Liikuntatutkimuksesta puhutaan usein yhtenä kokonaisuutena. Asianlaita ei kuitenkaan ole näin, sillä liikuntatutkimusta tehdään useisiin tieteenaloihin ja -traditioihin tukeutuen. Eräänlaisina ääripäivänä voidaan pitää luonnontieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä liikuntatutkimusta. Liikuntasosiologialla on oma erityisasemansa liikuntatieteissä. Liikuntasosiologia tarkastelee liikunnan, urheilun ja kaikenlaisen liikumisen ilmiöitä yleisen yhteiskuntatieteen ottein. Tarkasteltavat ilmiöt nähdään taloudellisina, sosiaalisina ja kulttuurisina. Tällöin on luontevaa, että sosiologin liikuntatutkimus on kiinteässä yhteydessä taloustieteellisen, politiikkatutkimuksen sekä kulttuuritutkimuksen kanssa. Liikuntasosiologit ovat löytäneet uusia yhteistyökumppaneita muun muassa historioitsijoista, maantieteilijöistä sekä politiikka-, kulttuuri- ja media-tutkijoista. Kyseessä on yleisempi tiede-elämää koskeva ilmiö, jossa tieteenalarajat madaltuvat ja tutkimushankkeissa työskentelee useamman tieteenalan edustajia. Tämä lähtökohta korostuu esimerkiksi Suomen Akatemian myöntämän tutkimusrahoituksen perusteluissa (ks. <https://www.aka.fi/>.) Liikunnan yhteiskuntatutkimuksen kannalta muutos on hyödyllinen yhtäältä siksi, että muiden tieteenalojen edustajien osaaminen laajentaa yhteiskunnallisten ilmiöiden käsitteellistä haltuunottoa sekä tutkimustulosten sovellettavuutta. Toisaalta liikunnan yhteiskuntatutkimuksen tuottama tieto on omiaan kehystämään ja lisäämään ymmärrystä liikumisen ilmiöistä.

Oivallinen esimerkki liikuntasosiologioiden ja historiatutkijoiden yhteistyöstä on historiallisen sosiologian esiinmarssi 1980-luvulla. Professori **Antero Heikkisen** mukaan jo sosiologit **Paavo Seppänen** ja **Pauli Vuolle** tarkastelivat 1960- ja 1970-luvuilla urheilun ja liikunnan ilmiöitä historiallisesta perspektiivistä. Historiallisen sosiologian nousu 1980-luvulla monipuolisti liikuntahistoriallisen tutkimuksen kenttää. Erityisen merkittävästi suomalaisen tutkimukseen vaikuttivat **Henning Eichbergin** tekstit figuraatioista ja ruumiinkulttuurin trialektiikasta. Yhden ruumiinkulttuurin sijasta ryh-

dyttiin puhumaan suoritusmallista (tulosurheilu), terveysmallista ja ruumiinkokemisen mallista. (Heikkinen 2003, 29–30; Eichberg 1987.)

Liikunnan yhteiskuntatieteissä joudutaan pohtimaan paitsi tutkimuksen kiinnittymistä tiedetraditioon myös tutkimuksen tiedonintressejä. Saksalais sosiologi **Jürgen Habermas** on esittänyt tiedonintressien kolmijaon. Tekninen tiedonintressi liittyy empiiris-analyttiseen tutkimukseen. Tutkimuksen tavoitteena on luotettava ja varma tieto ilman subjektiivista vaikutusta. Tekninen tiedonintressi on luonteenomaista etenkin luonnontieteille. Hermeneuttinen tiedonintressi painottaa ilmiöiden tulkintaa ja niihin liittyviä merkityksiä. Tällöin haetaan vastauksia siihen, miksi ihmiset, yhteisöt ja yhteiskunnat ovat sellaisia kuin ovat. Emansipatorisessa tiedonintressissä tavoitellaan yksilöiden ja yhteisöjen kriittistä itsetietoisuutta. Emansipatorista tiedonintressiä on kuvattu myös pyrkimyksenä vapautua väärästä tietoisuudesta. (Habermas 1968; 1976.) Liikunnan yhteiskuntatieteiden onkin pohdittava jatkuvasti, millainen sen tiedonintressi on. Isona linjana on ollut tutkimuksen laajeneminen perusselvityksistä ihmisten ja yhteisöjen toimintojen mielen ja merkityksen ymmärtämiseen.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen haasteeksi on koettu taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ilmiöiden moninaistuminen ja yhteen kietoutuminen. Jälkiperäisiin yhteiskuntiin liitetään usein monin tavoin ilmenevä eriytymisen käsite. Tämä näkyy esimerkiksi **Anthony Giddensin** sosiologian oppikirjan uusissa painoksissa kasvaneena aiheiden määränä. Tämä johtuu myös siitä, että yhteiskunnan ohella myös tiedeyhteisöt verkostoineen rakentuvat koko ajan uusiksi. (Giddens 1984; 1993; Giddens & Sutton 2017.) Yhteiskunnallinen eriytyminen ilmenee myös liikunnan ja urheilun todellisuudessa. Eriytyminen onkin ollut jo vuosikymmeniä liikunnan yhteiskuntatutkimuksen käsitevalikoimassa (ks. Itkonen 1996; Zacheus 2008; Ilmanen 2012; Hautamäki 2019).

Michael Burawoy on jakanut sosiologian neljään toisistaan vastakkaiseen mutta samalla toisistaan riippuvaiseen tyyppiin: professionaaliseen, suunnittelua ja päätöksentekoa palvelemaan, tutkimustuloksia popularisoivaan ja kritiikkiä tuottavaan. Professionaalista tietoa tuotetaan laadukkaissa tutkimushankkeissa, joissa teoretisoidaan ja käsitteellistetään yhteiskunnallisia ilmiöitä. Toiseksi tutkimustietoa tuottamalla ihmisten toiminnoista sekä ilmiöiden merkityksellistämistä saatetaan palvella eri sektoreiden suunnittelua ja päätöksentekoa. Julkinen ja yksityinen sektori sekä kansalaistoimijat saattavat hyötyä yhteiskuntatieteilijöiden

tuottamasta tiedosta. Kolmanneksi julkisen yhteiskuntatieteen tehtävänä on popularisoida tutkimustuloksia, opettaa tieteenalaa oppilaitoksissa ja tuottaa tekstejä eri alustoille. Yhteiskuntatieteilijöiden osallistuminen julkiseen keskusteluun on omiaan valaisemaan ja jäsentämään yhteiskunnallisia käytäntöjä. Neljäs yhteiskuntatieteilijöiden tehtävä on toimia kriitikoina, jolloin paljastetaan vallitsevia epäkohtia ja luodaan näin edellytyksiä niiden poistamiselle. Kritiikin tehtävänä on myös yhteiskunnallisen keskustelun virittäminen tärkeiksi koetuista yhteiskunnallisista kysymyksistä. (Burawoy 2006.)

Burawoyn ajattelua voidaan soveltaa myös liikunnan yhteiskuntatieteisiin. Teoretisoimalla ja käsitteellistämällä ilmiöitä lisätään ymmärrystä liikunnan ja urheilun tilasta sekä muutoksesta. Teoretisointi ja käsitteellistäminen merkitsevät uusia, yllättäviäkin näkökulmia liikunnan ja urheilun ilmiöihin (vrt. Bauman 1997). Esimerkiksi urheilu- ja liikuntaseurojen typologisointi edesauttaa jäsentämään, miten alan kansalaistoimijakenttä on eriytynyt vuosikymmenten kuluessa (Itkonen 1996; 2021).

Yhteiskuntatieteellinen tieto liikunnan ja urheilun ilmiöistä on hyödyllistä – jopa välttämätöntä – liikuntapolitiiselle ja -hallinnolliselle päätöksenteolle. Suomalaisessa liikuntakulttuurissa kolmen sektorin – julkisen, yksityisen ja kansalaistoimijasektorin – toimijat hyötyvät ajanmukaisesta tutkimustiedosta. Esimerkiksi urheilun ammattimaistumisen tutkimus on osoittanut, miten urheilukulttuuri on muuttunut merkittävästi sekä mitä ammattimaistuminen urheilun organisaattoreilta edellyttää (Lämsä et al. 2020; Aarresola et al. 2022).

Yhteiskuntatieteilijöiden tulee myös popularisoida tutkimustuloksiaan. Näin luodaan edellytyksiä tutkijoiden ja käytännön toimijoiden väliselle yhteistyölle. Urheilujärjestöissä onkin havahduttu tutkimustiedon tarpeellisuuteen ja tiedolla johtamiseen. Esimerkiksi Suomen Palloliitossa yhteiskuntatieteellinen tieto muun tutkimustiedon rinnalla on koettu merkittäväksi tekijäksi kehitettäessä järjestön toimintoja kaikilla organisaatiotasoilla (Szerovay et al. 2023).

Yhteiskuntatieteilijät voivat toimia myös liikunnan ja urheilun kriitikoina ja nostaa esiin toimenpiteitä vauri epäkohtia. Yhteiskuntatieteiden kriittisesti käsittelemät teemat ovat liittyneet muun muassa ympäristöön (Simula et al. 2014), suvaitsevaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen (Itkonen 1999; Kauravaara & Kokkonen 2020), maahanmuuttajien asemaan (Rönkkö 2022), kansainvälisten urheiluorganisaatioiden toimintoihin (Kolamo 2014 ja 2022) ja urheilun moraaliin ja etiikkaan (Ilmanen 2013).

4

Liikunnan yhteiskuntatieteiden kaudet

LIIKUNNAN YHTEISKUNTATIETEILLÄ ON runsaan sadan vuoden mittainen historia. Joitakin 1800-luvun lopulla kirjoitettuja tekstejä on pidetty liikuntaa ja urheilua jäsentävinä yhteiskuntatieteellisinä analyyseinä. Norjalais-yhdysvaltalaisen **Thorstein Veblenin** vuonna 1899 ilmestynyt teos *Joutilasluokka* tulkitsi ja samalla kritisoi moderniin vapaa-aikaan sisältyvää urheilua (Veblen 1899). Saksalainen **Heinz Risse** puolestaan käytti vuonna 1921 ensimmäisen kerran urheilusosiologian käsitettä (Risse 1921). Varsinaisesti liikuntasosiologian ja samalla yleisemminkin liikunnan yhteiskuntatieteiden laajeneminen ajoittuu 1950-luvulle (ks. McIntosh 1963; Loy & Kenyon 1969). Liikuntasosiologia sai tunnustusta akateemisena tieteenalana vasta myöhemmin ja 1960-luvulla ilmestyi lukuisia yhteiskuntatieteen piiriin luettavia urheilua ja liikuntaa laaja-alaisesti jäsentäviä teoksia. (Itkonen 2021, 57.)

Liikuntasosiologit lunastivat paikkansa yhteiskuntatieteiden kentillä 1970-luvulle tultaessa. Saksalaisten **Günther Lüschenin** ja Kurt Weisin (1976) mukaan liikuntasosiologialle luotiin edellytykset yleisen sosiologian teorian kehittämiseen. Liikuntasosiologian tuli tuottaa tietoa erilaisista liikunnan ja fyysisten aktiviteettien ilmiöistä. Hyvin organisoidun liikunnan katsottiin voivan ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tuottaman tiedon nähtiin lisäävän ymmärrystä ihmisten yhteiskunnallisista asemista ja rooleista.

Liikuntasosiologian aseman vahvistumista osoittivat alan oppituolien perustaminen yliopistoihin, akateemisen koulutuksen käynnistäminen, kansainvälisten liikuntasosiologijärjestöjen perustaminen sekä tutkimuksen aihepiirien laajentuminen. **John W. Loyn** mukaan liikunnan yhteiskuntatieteilijät kykenivät osoittamaan uskottavasti urheilun aseman sosiaalisena instituutiona, jolla on suuri yhteiskunnallinen merkitys ja jota myös kannattaa tutkia. Tieteenalan kehittymisestä todistivat myös onnistuneet kytkennät emososiologian teoretisointeihin, käsitteisiin sekä metodeihin. Liikuntasosiologian valtavirtana 1960- ja 1970-luvuilla ollut organisaatiotutkimus laajeni seuraavilla vuosikymmenillä monipuolisempien teoretisointien, kysymyksenasettelujen ja ilmiöiden tarkasteluun. Samalla yhteis-

työ muiden tieteenalojen kanssa lisääntyi merkittävästi. (Loy 1996, 958.)

Liikunnan yhteiskuntatieteissä tutkittavien ilmiöiden laajeneminen jatkui uudella vuosituuhannella. Teemojen laaja-alaisuus ilmentää yleisempiä jälkimodernien yhteiskuntien eriytyneitä todellisuuksia. Kansainvälisessä liikuntasosiologiassa esillä ovat olleet muun muassa sukupuolien moninaisuus, urheilun hegemoniset käytännöt, ruumiillisuuden monet muodot, globalisaatio ja yleisemminkin alueellisuuden ilmiöt, urheilun ammattimaistuminen ja mediallistuminen, väkivalta ja väärinkäytökset, rasismi sekä kulutuksen ja identiteetin kysymykset. (ks. Craig & Beedie 2013; Smith 2010.) Nykypäivän kansainväliselle liikuntasosiologialle on ominaista ilmiöiden kiinnittäminen teoreettisiin pohdintoihin. Oivallinen esimerkki on jalkapalloilun ilmiöiden jäljittäminen hyödyntäen **Norbert Elias**in figuraatiososiologista teoretisointia (Dunning 2010).

Suomessa liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tehtiin satunnaisesti jo ennen alan yliopistollisen oppituolin perustamista. Vuonna 1953 **Rafael Helanko** väitteli tohtoriksi sosiologisella tutkimuksellaan Turun poikasakeista (Helanko 1953). Helangon tutkimuksen tieteellisyyttä osoittaa se, että siihen sekä hänen muuhun tuotantoonsa viitataan myös nykytutkimuksessa (Malinen & Manninen 2022). **Maximilian Stejskallin** (1954) etno-sosiologinen väitöskirja sisälsi yhteiskuntatieteellistä orientaatiota tutkimuksen kohdistuessa suomenruotsalaisten ulkoilmaleikkeihin, niiden toimintaympäristöihin ja leikkitraditioihin. Liikuntasosiologian oppituolin ensimmäiseksi professoriksi sittemmin valittu **Kalevi Heinilä** julkaisi vuonna 1959 väitöskirjatutkimuksensa, jossa hän selvitti miesten vapaa-ajan käyttöä ja urheiluharrastuksia. (Heinilä 1959.)

Vuonna 1963 Heinilältä ilmestyi Kilpaurheilun teoria -tutkimusraportti, jossa sosiologisesti käsitteellistettiin urheilun ilmiöitä (Heinilä 1963). 1960-luvulla siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon viritti tutkimusta vapaa-ajan ja työn suhteista. Esimerkiksi myöhemmin urheilututkimustakin tehnyt sosiologi Paavo Seppänen julkaisi tutkimuksen työn ja vapaa-ajan jakautumisesta modernissa yhteiskunnassa (Seppänen 1967). Muita liikunnan yhteiskuntatieteen varhaisvaiheen tekstejä kir-

joittaneita sosiologeja olivat **Erik Allardt** ja **Risto Sänkiäho** (ks. Allardt 1976; Sänkiäho 1975; Sänkiäho & Simola 1977).

Suomalaisen liikunnan yhteiskuntatieteiden merkkipaalu on vuosi 1971, jolloin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan perustettiin liikuntasosiologian professuuri. Liikunnan yhteiskuntatieteet asemoituivat yliopiston liikuntasuunnittelun laitokselle. Alan maisterikoulutuksen lisäksi 1970-luvun alkupuolella käynnistettiin tutkimustoimintaa. Professori Heinilä laati vuonna 1974 Tiedepoliittisen ohjelmaluonnoksen, jossa hän hahmotteli laitoksen tiedepoliittiseksi tavoitteeksi tiedon edistämisen liikuntasosiologian, liikuntapolitiikan ja liikuntasuunnittelun tehtäväalueilla. Tutkimuspolitiikan suhteen Heinilä painotti teoreettisen tutkimuksen merkitystä empiirisen tutkimuksen rinnalla, sillä ilman teoreettista viitekehystä empiirinen tutkimus näivettyy helposti teknologiaksi, jossa metodinen taituruus voi olla tärkeämpää kuin tiedon edistäminen. Lisäksi Heinilä korosti tutkimuksen yhteiskuntapolitiittista relevanssia, koska vain siten *”on mahdollista tutkimuksen avulla edistää ajankohtaisten tai ennakoitavien yhteiskuntapolitiittisten ongelmien selvittämistä ja tehtävien toteuttamista”*. (Heinilä 1974, 3; 8–9; ks. myös Lahti 2016)

Ohjelmaluonnoksessa tutkimusteemoiksi valikoitui yhdeksän projektia: 1) arvostusprojekti (liikuntaan ja urheiluun liittyvät arvostukset eri yhteisöissä); 2) ajankäyttöprojekti (työn ja vapaa-ajan suhteet eri väestöryhmissä); 3) organisaatioprojekti (järjestöjen toimintajärjestelmät ja toimintaehdot); 4) järjestelmäprojekti (liikuntakulttuurin eri ilmenemismuodot); 5) suhdemalliprojekti (liikuntakulttuurin vuorovaikutuksen suhdemallit); 6) talousprojekti (liikuntakulttuurin taloudelliset ulottuvuudet); 7) ympäristöprojekti (liikuntakulttuurin ympäristöriippuvuus sekä tilan ja luonnon hyväksikäyttö); 8) liikunta ja yhteiskunta-projekti (liikuntakulttuurin ulottuvuudet ja merkitys eri instituutioiden toimintajärjestelmissä); 9) suunnitteluprojekti (liikuntasuunnittelun nykyiset ratkaisut ja perustelut). (Heinilä 1974, 16–17.)

Heinilän ohjelmaluonnos on ”aikansa lapsi” ja osoitus 1970-luvun suunnitteluoptimismista. Luonnos laadittiin liikuntasuunnittelun laitoksella, jonka perustaminen osoitti sekä julkisen liikuntahallinnon suunnitteluvälvoitteiden että alan koulutustarpeiden lisääntymistä. Toiseksi ohjelmaluonnos edusti niitä

suunnittelukäytäntöjä, joihin myös liikunnan ja urheilun toimijat vihkiytyivät. Kolmanneksi Heinilän tehtäväksi tuli liikunnan yhteiskuntatieteen käsitteistöjen kehittäminen, josta oli eittämättä hyötyä sekä tutkimukselle että liikuntapolitiittiselle päätöksenteolle. Tutkimusohjelman luonnostellut yhdeksän projektia edesauttoivat painopisteen kohdentamista relevantteihin liikuntapolitiittisiin kysymyksiin. Näin liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle hahmoteltiin myös soveltavaa tehtävää.

Liikuntasosiologian käsitteellistämisen ja tutkimusaiheiden kartoittamisen lisäksi tutkijat pohtivat sekä tieteenalan paikkaa akateemisilla kentillä että sen tuottaman tiedon sovellettavuutta. Näin teki tutkija **Kauko Kämäräinen** vuonna 1978 laatimassaan tutkimusraportissa, jonka havainnot sopivat nykyaikaankin. Kämäräinen linjasi ensinnä, että liikunta on yhteiskunnallinen ilmiö ja että sen yhteiskunnalliset yhteydet ovat potentiaalisia ja torjuttuja. Näin ollen liikuntasosiolo-

gian tulisi tutkia näitä yhteyksiä. Toiseksi Kämäräinen tulkitsi liikunnan olevan monipuolisempi ilmiö kuin alan tieteellisessä tutkimuksessa, arkikeskusteluissa ja yhteiskunnallisissa käytännöissä tiedostetaan. Liikuntasosiologioiden tulisi tutkia liikuntaa koko laajuudessaan ja monipuolistaa liikunnan sisältöä koskevia käsityksiä. Liikunnan yhteiskuntatieteiden kolmas tehtävä avau-

tui soveltavan ulottuvuuden suuntaan. Liikuntaa olisi-kin suunniteltava ja kehitettävä niissä yhteyksissä, joita *”sillä on yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja yhteiskunnalliseen kehitykseen sen erityisiä sisältöjä ja ehtoja silti unohtamatta”*. (Kämäräinen 1978, 2.)

Kämäräinen ennakoili liikunnan yhteiskuntatutkimuksen tulevaisuutta. Kirjoittajan mielestä tutkimuksen käyttöarvon määrittäjinä tulivat olla tiedon käyttäjät, kuten suunnittelijat, yhteiskunnalliset vaikuttajat ja päätöksentekijät. Heidän tulisi ratkaista se, missä suhteessa tulokset ovat elävän elämän tilanteisiin. Kämäräisen mukaan myös liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tuli irtaantua positivistisesta suuntauksesta, jossa keskeisiä perusteita ovat usko yhteiskunnallisten ilmiöiden luonnontieteelliseen mitattavuuteen sekä pyrkimys objektiivisuuteen eli tutkijan subjektiivisista käsityksistä riippumattomuuteen. Eksaktin mitattavuuden vaatimuksen seurauksena myös liikuntasosiologinen tutkimus saattaa ajautua tutkimaan pinnallisia ilmiöitä ja yksinkertaistamaan yhteiskunnallista

Heinilän ohjelmaluonnos on ”aikansa lapsi” ja osoitus 1970-luvun suunnittelu- optimismista.

todellisuutta. Niinpä positivismiin tiedetraditioon kiinnittynyt tutkimus onkin saanut 1970-luvulla rinnalleen merkityksiä tulkitsevan ymmärtävän sosiologian ja teoreettisia lainalaisuuksia etsivän kriittisen sosiologian. Sosiologian tutkimuskohteena liikunta on tyypillisesti sellainen, jonka tutkimuksessa yhteiskunnallisten merkityssisältöjen sijaan omaksutaan helpommin tekninen tiedekäsitys. (Kämäräinen 1978, 81–82.)

Teknisen tiedekäsityksen omaksumiseen Kämäräisen löysi kolme syytä. Ensinnäkin liikunnan piirissä oli runsaasti rakenteeltaan yksinkertaisia ja yhteiskunnallisista yhteyksistään helposti irrotettavia ilmiöitä ja tapahtumia. Tällaisiksi tutkija näki esimerkiksi kilpailutilanteet ja liikuntaharrastukset. Kytettäessä kyseisenlaiset ilmiöt kulttuuriin ja yhteiskunnan rakenteeseen asia ei näyttäydykään yksinkertaisena. Toiseksi sosiaalitekniiseen selityksenomaiseen tiedekäsitykseen liikuntasosiologiaa johdatteli tutkimuskohteen painottuminen liikuntakäyttäjyymiseen, liikunnan tutkimiseksi suoritusina ja tekoina yksilötasolla. Havaintojen teko yksilöille suunnatuin kyselyin ja haastatteluin on yksinkertaisempaa kuin järjestelmien ja organisaatioiden analysointi. Lisäksi liikuntakäyttäjyymisen painotusta teknisen tiedekäsityksen mukaiseksi saattaa vahvistaa se, että tutkimukselta suoraan odotetaan tutkimustietoa liikuntasuoritusten maksimoinnin edellytysten varmistamiseksi.

Kolmanneksi teoreettiset pyrkimykset selittää liikunta universaaliseksi sekä ihmisille ominaisuuksistaan riippumatta yhteiseksi vähentävät tarvetta vaihtelevien merkityssisältöjen tutkimiseen sekä korostavat muuttumattomien pyrkimysten toteutusedellytysten teknistä tuntemusta ulkoisten olosuhteiden vaihteluiden mukaisesti. Sen sijaan merkityssisältöjen ymmärtämiseen tähtäävän sosiologian metodologisena lähtökohtana on teoreettinen viitekehys, joka on tulkinnan eikä selittämisen perusta ja väline. Kämäräinen alleviivasikin, että yhteiskunnallisen muutoksen myötä liikuntakulttuurissakin tapahtuu sisäistä eriytymistä ja eristymistä. Tällöin kilpaurheilun keskeiset itsearvoiset tavoitteet muotoutuvat ratkaisevasti erilaisiksi kuin kuntoliikunnan tavoitteet, joita voidaan perustella esimerkiksi yleisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä johdettavilla tasa-arvon ja hyvinvoinnin tavoitteilla. (Kämäräinen 1978, 82–86.)

Kämäräinen hahmottelee myös kriittisen sosiologian merkitystä liikunnan yhteiskuntatutkimuksessa. Hänen mukaansa liikunnan yhteiskunnallisten yhteyksien tiedostaminen ja kehittäminen tulee olla keskeinen kriittisen sosiologian tehtävä. Erityisen olennaista tämä on kapeaan yhteiskunnalliseen toimintaan keskittyvässä ja tiedeperustaansa rakentavassa liikuntasosiologiassa.

Kriittisen sosiologian tulisi paljastaa liikunnan yhteiskunnallisiin yhteyksiin liittyviä ajatusluutumia ja tiedostuksen pullonkauloja. Erityisen haastavaa kriittisyys on liikuntasosiologian kaltaiselle erityissosiologialle. Liikuntasosiologeina kehittyminen edellyttää sosiologian yleisen tiedeperustan tuntemusta ja teoreettisen kehityksen seuraamista. (Kämäräinen 1978, 95–97.)

Institutionalisoituminen pohjusti tutkimustoimintaa

Suomalaisen liikuntasosiologian institutionalisoituminen edellytti pohdintoja sekä tutkimusteemoista että tieteenalan paikantumisesta. Juuri näistä oli kyse Heinilän ja Kämäräisen pohdintoissa. Tieteenalan institutionalisoituminen loi edellytyksiä tutkimustoiminnan käynnistämiseksi. Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitoksen julkaisusarjan tuotoksissa, joita myös oranssikansiensa ansiosta ”porkkanaraportiksi” kutsuttiin, ilmestyi vuosina 1973–1986 nelisenkymmentä julkaisua. Tutkimuksen teemoina olivat muun muassa liikunnan yhteiskuntatieteiden tiede- ja koulutuspolitiikka, liikuntasuunnittelu ja -hallinto, urheilun etiikka, naisten asema liikuntakulttuurissa, kuntien liikuntahallinto, liikuntapaikat, urheilu- ja liikuntajärjestöt ja urheiluseurat sekä liikuntalain seuranta. Raporttien aktiivisimpia kirjoittajia olivat Kalevi Heinilä, **Pekka Kiviahio**, Pauli Vuolle, **Kalevi Olin** ja Paavo Seppänen. Silmiinpistävää on, että ainoastaan kolme naista mahtui kirjoittajien joukkoon. **Arja Laitinen** julkaisi vuonna 1982 raportin ”*Marathon peach march: An indication of international understanding*”. **Sinikka Liiti** ja **Tuula Oksio** julkaisivat raportit yhdessä Kalevi Olinin ja Pauli Vuolteen kanssa. (Laitinen 1982; Olin & Liiti 1977; Vuolle & Oksio 1986.)

Suomessa liikuntasosiologian lisäksi myös liikuntahallinto ja -politiikka on akateemisesti institutionalisoitunut tieteenala. Vuonna 1974 Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan perustetun liikuntasuunnittelun apulaisprofessorin tehtäväalaan sisältyi tiedon tuottaminen liikuntapoliittisen päätöksenteon tarpeisiin. Apulaisprofessorin tehtävän perustaminen selittyi sekä 1970-luvun yhteiskunnallisen päätöksenteon suunnitteluoptimismilla että valtiovallan lisääntyneellä kiinnostuksella hyödyntää liikuntaa terveyden ja hyvinvoinnin lähteenä. Niinpä alan professuurille asetettiin yhteiskunta- ja hyvinvointipoliittisia odotuksia. Ilmenemismuotonsa odotukset saivat lukuisissa kunnallisissa ja alueellisissa suunnitelmissa ja strategioissa, joita liikuntasuunnittelun laitoksen tutkijat laativat yhdessä poliittisten päätöksentekijöiden kanssa. (Roiko-Jokela 2012, 82–83.)

Suomalaisen liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ensiaskeleet havainnollistuvat liikuntasosiologian professorinakin toimineen Pauli Vuolteen vuonna 1989 julkaisemassa tekstissä. Kirjoittajan mukaan liikunnan sosiaalitieteet käsitteenä oli tuolloin maassamme melko tuntematon. Tieteenalan asemaa ei myöskään tarkasteltu syvällisesti liikuntatieteiden tai ylipäättään tieteiden kentässä. Vuolteen mukaan liikunnan sosiaalitieteiden käsite otettiin käyttöön liikuntatieteiden tiedekunnassa. Samalla käsite operationaalistettiin opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon tasoilla. Organisorisena muutoksena vuonna 1970 tiedekuntaan perustetun liikuntasuunnittelun laitoksen nimi vaihdettiin liikunnan sosiaalitieteiden laitokseksi. Vuolle myös määritteli liikunnan sosiaalitieteiden käsitteen: *”Liikunnan sosiaalitieteet ymmärretään yläkäsitteeksi, joka kokoaa kuin sateenvarjon alle liikunnan yhteiskunnallista olemusta eri näkökulmista tarkastelevan opetuksen ja tutkimuksen.”* (Vuolle 1989, 38.)

Tarkemmin liikunnan sosiaalitieteitä määritellesään Vuolle näki ”luontevaksi” alkukodiksi eli käsitteistön ja käsitejärjestelmien tieteelliseksi perustaksi sosiologian, josta saadaan tutkimuksen työvälineet, teoriat ja metodit. Liikuntasosiologian tutkimuskohteiksi määrittyivät liikuntajärjestelmän rakenteet eli ihmisten keskinäinen järjestäytyminen ja lait, joiden mukaan yhteisöjen rakenne-elementit järjestäytyvät kokonaisuuksiksi. Liikunnan sosiaalitieteisiin Vuolle katsoi lukeutuvan liikuntasosiologian lisäksi vapaa-ajan sosiologian, liikuntafilosofian, liikuntahistorian, liikuntaviestinnän, liikuntahallinnon, liikuntapolitiikan ja liikuntasuunnittelun, liikuntatalouden, liikuntaekologian ja liikuntalainsäädännön. (Vuolle 1989, 39–40.)

Vuolteen lisäksi samassa julkaisussa kirjoitti niin ikään liikuntasosiologian professorina toiminut Kalevi Heinilä, joka alleviivasi sekä liikuntasosiologian nuoruutta että sen kytkeytymistä emotieteesensä. Kirjoittajan mukaan liikuntasosiologia lainaa teoreettiset lähtökohtansa sosiologiasta ja soveltaa tutkimuksissaan muutenkin sosiologian lähestymistapoja sekä tutkimus- ja analyysimenetelmiä. Liikuntasosiologian syntyy Heinilä katsoi vaikuttaneen yleisemmän sosiologian eriytymisen tutkimuskohteena olevien ongelma-alueiden ja instituutioiden mukaan. Liikuntasosiologian hän rinnasti rauhan ja konfliktin tutkimukseen, taloussosiologiaan ja oikeussosiologiaan. (Heinilä 1989, 41.)

Liikuntasosiologian tehtävää terävöittäessään Heinilä kirjoitti tieteenalan tutkivan liikuntaa yhteiskunnan näkökulmasta, yhteiskunnasta ja sen kehityksestä riippuvana ilmiönä. Näin ollen liikuntailmiöt tulkitaan yhteiskunnan kulttuurista, sosiaalisista instituutioista

ja sen muista rakenteista käsin. Liikuntaan vaikuttaviksi yhteiskunnallisiksi ehdoiksi Heinilä nimesi sosiaalisen ja ekologisen ympäristön, sosiaaliset instituutiot (esim. talous, politiikka, oikeus, uskonto, perhe, taide) sekä kulttuurin (esim. arvot, normit, moraali, teknologia). Liikuntasosiologian tutkimuskohteiksi määrittyivät yksilön ja ryhmän sosiaalinen liikuntakäyttäytyminen sekä liikuntainstituutiot kuten esimerkiksi kilpaurheilu ja kuntoliikunta. Lisäksi Heinilä painotti liikuntasosiologisen tutkimuksen monitahoisuutta ja -kohteisuutta. Tieteenalan eriytymistä tulisi tapahtumaan muun muassa liikuntatalouden, viestinnän, hallinnon ja ekologian suuntaan. Toisaalta liikuntasosiologia tulisi suuntautumaan aiempaa enemmän yhteiskunnallisten prosessien tutkimiseen, jolloin menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus nähtäisiin yhteydessä toisiinsa. (Heinilä 1989, 42–44.)

Liikunnan yhteiskuntatieteiden institutionaalinen asema vakiintui 1980-luvun lopulla. Liikunnan sosiaalitieteet oli yksi laitos Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa liikuntakasvatuksen, liikuntabiologian ja terveystieteiden laitosten ohella. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tiedeperustaksi määrittyivät liikuntasosiologia sekä liikuntasuunnittelu ja -hallinto. Tärkeimpiä sovellutusalueita olivat liikuntahallinto, liikuntapolitiikka ja -suunnittelu, liikuntaviestintä sekä vapaa-aika. Laitoksen tutkimusteemoja olivat liikuntaseurat, liikunta ja nainen, julkinen liikuntatoimi, huippu-urheilu, urheilujohto, kehitysyhteistyö sekä liikunta ja luonto. Professori **Risto Telama** paikansi laitoksen asemaa liikuntatutkimuksen kenttään seuraavasti:

”Liikunnan sosiaalitieteiden laitos on henkilöresursseiltaan tiedekunnan pienin laitos. Tutkimus- ja opetustoiminnasta kantavat vastuun yksi professori ja yksi apulaisprofessori. Niin tutkimuksessa kuin opetuksessakin laitoksella on kuitenkin vireää yhteistoimintaa tiedekunnan muiden laitosten, Liikunnan ja kansanterveyden edistämistäitiön (LIKES) tutkimuskeskuksen ja monien muiden liikuntakulttuurin ja yhteiskuntasuunnittelun piirissä toimivien yhteisöjen kanssa. Kansainvälistä yhteistoimintaa on harrastettu lähinnä Kansainvälisen urheilusosiologiyhdistyksen (ICSS) piirissä.” (Telama 1989, 77–80.)

Yhteiskuntatieteelliseen liikuntatutkimukseen kohdistui odotuksia liikuntakulttuurin ja -politiikan toimijakentiltä. Yhtenä vastauksena odotuksiin Pauli Vuolle, Risto Telama ja **Lauri Laakso** toimittivat *Näin suomalaiset liikkuvat* -teoksen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisusarjassa ilmestyneessä raportissa luvattiin tarjota kokonaiskuvaus suomalaisten liikunnallisesta aktiivisuudesta. Julkaisun aiheita olivat muun muassa eri väestöryhmien liikunta, urheilun historia ja nykymuo-

dot sekä liikunnan merkitys ja motivaatio. Tutkimuksen organisoitumisesta ja tutkijoiden välisestä yhteistyöstä viesti, että julkaisu oli Väestön liikuntakäyttytymisen tutkimusohjelman loppuraportti. Tutkimusohjelma toteutettiin yhteishankkeena, jossa olivat mukana Jyväskylässä toimiva Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskitys (LIKES) sekä Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen ja liikuntasuunnittelun laitos. Kirjan toimitajat linjasivat, että *”liikuntaelämämme vaikuttajien on suorastaan vaikea tulla toimeen ilman julkaisua”*. Julkaisun toimittajien lisäksi kirjoitustyössä oli mukana seitsemän muuta tutkijaa, joista ainoana naisena **Ulla Lah-tinen**. (Vuolle et al. 1986.)

Projekti paikkasi liikuntahistorian aukkoja

Liikuntakulttuurin muutoksesta tuotti runsaasti uutta tietoa vuosina 1976–1991 toteutettu Suomen liikuntahistoria -projekti. Liikuntatieteellisen Seuran suojissa toiminut projekti pyrki paikkaamaan urheilu- ja liikuntahistoriatutkimuksen aukkoa, sillä maassamme ei ollut, eikä ole edelleenkään, yhtään yliopistollista alan työsuhdetta. Projektin piirissä tehdyt tutkimukset jakautuivat kolmeen ryhmään. Tutkijoiden omat työt olivat pääasiassa opinnäytteitä. Projektissa valmistui myös tutkimuksia, joita rahoittivat muut yhteisöt. Tutkimuksia tehtiin yhteishankkeina. Projektin kirjoitustyöstä vastasivat Antero Heikkinen, **Seppo Hentilä**, **Pekka Kärkkäinen**, **Leena Laine**, **Henrik Meinander**, **Martti Silvennoinen** ja **Erkki Vasara**. (Hentilä 1992, 5–6.)

Suomen liikuntahistoria -projektin ansiona voidaan pitää yhteiskunnan ja liikunnan välisten suhteiden ja muutosten valaisua. Projektin johtajina toimineet professorit **Aimo Halila**, **Heikki Ylikangas** ja Antero Heikkinen sekä dosentti Seppo Hentilä eivät olleet leimallisesti liikuntatutkijoita, vaan olivat pikemminkin suomalaisen sosiaalishistorian ja poliittisen historian huippuasajia. Tosin projektin johtajat itsekin olivat julkaisseet tekstejä liikunta- ja urheiluhistoriasta. Hentilä linjasi tutkimushankkeen päätösjulkaisussa projektin painotusta:

”Suomi uskoi urheiluun -teoksen kysymyksenasettelu ja tarkastelutapa on lähinnä yhteiskuntahistoriallinen. Urheilu ja liikunta on koetettu asettaa yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kehyksiinsä. Seuraava askel ja tehtävä liikuntahistorian tutkimuksessa olisi varsinaisen urheilun ja liikunnan kulttuurihistorian kirjoittaminen.” (Hentilä 1992, 15.)

Jo tässä yhteydessä on syytä mainita, että urheilun ja liikunnan kulttuurihistoriallisen yleisesityksen kirjoittaminen antoi odottaa aina 2010-luvulle saakka. Vuosina 2013 ja 2015 tutkija **Jouko Kokkonen** julkaisi kaksi teosta, joissa pureutui suomalaisen liikuntakulttuurin

muutoksiin lähtien 1800-luvun jälkipuoliskon organisoitumisen ajoista aina 2000-luvun jälkimoderneihin liikkumisen ilmiöihin. (Kokkonen 2013; 2015.)

Suomen liikuntahistoria -projekti toi merkittävän lisän yhteiskuntatieteellisesti orientoituneeseen liikunnan ja urheilun tutkimukseen. Yliopistoinstituutioon ei kuitenkaan – keskusteluista huolimatta – onnistuttu perustamaan yhtään urheiluhistorian virkaa tai toimea. Projektin päättyessä vuonna 1992 perustettiin saman vuoden joulukuussa Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, joka jatkoi urheilu- ja liikuntahistorian aktiivointia. Seuran perustavassa kokouksessa linjattiin uuden järjestön tehtäväksi sekä tutkimuksen edistäminen että alan harrastajien yhteen kokoaminen. (Laine 2022, 16–17.)

Liikunnan yhteiskuntatieteen kannalta 30 vuotta toimineella Suomen Urheiluhistoriallisella Seuralla on ollut oma merkityksensä. Ensinnäkin seura on vauhdittanut urheilun ja liikunnan jäljittämistä historiallisen sosiologian menetelmin. Toiseksi etenkin seuran vuosikirja on tarjonnut julkaisualustan yhteiskuntatieteellisesti orientoituneille liikuntatutkijoille. Kolmanneksi seuran tilaisuudet ovat koonneet sekä alan kansallisia että kansainvälisiä tutkijoita esiintymään ja keskustelemaan urheilun ja liikunnan yhteiskunnallisista kytkennöistä. Seuran vuosikirjan kirjoittajajoukkoon ovat lukeutuneet suomalaistutkijoiden lisäksi muun muassa kansainvälisesti merkittävät yhteiskuntatieteellisesti orientoituneet professoritason tutkijat **Jan Lin-roth**, **Niels Kayser Nielsen**, **Henning Eichberg**, **Gert-rud Pfister**, **Torbjörn Andersson**, **Leif Yttergren** ja **John B. Allen**. Artikkelityypeittäin tarkasteltuna vuosina 1994–2021 vuosikirjan yleisimmät teemat ovat olleet urheilumuodot ja -lajit (184 artikkelia), tiede ja tutkimus (59), liikuntakulttuuri (45), paikkakunnat ja alueet (44), olympialiike (42), naisliikunta (40), politiikka (38), liikunta ja urheilu ulkomailla (37) sekä huippu-urheilu ja valmennus (33). (Talonen & Virta-pohja 2022, 85–87.)

1970- ja 1980-lukuja voidaan pitää liikunnan yhteiskuntatieteen institutionaalisen ja temaattisen nousun kautena. Julkaisujen määrä lisääntyi ja asialla olivat pääsääntöisesti Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitoksen tutkijat. Julkaisuja kirjoittivat myös muiden yliopistojen tutkijat ja uusi liikunnan yhteiskuntatutkimuksen pariin hakeutunut sukupolvi. Yksittäisten artikkelien lisäksi pyrittiin kokonaisesityksiin, joista esimerkeiksi käyvät edellä mainitut *Näin suomalaiset liikkuvat* ja *Suomi uskoi urheiluun*.

Liikunnan yhteiskuntatutkimuksessa kaivattiin 1990-luvulla perustutkimusta. Vuosikymmenen aikana

valmistuikin useita väitöskirjoja. **Pasi Kosken** (1994) väitöskirja jatkoi Kalevi Heinilän kanssa jo 1980-luvun puolivälissä käynnistynyttä liikuntaseurojen analyysiä. **Joel Jupin** (1995) aiheena oli Suomen julkinen liikuntahallinto valtion näkökulmasta. **Kalervo Ilmanen** (1996) suuntasi väitöskirjassaan katseensa kunnallisen liikuntahallinnon muutoksiin. **Hannu Itkosen** (1996) väitöskirjassa paneuduttiin suomalaisen liikuntakulttuurin muutoksiin ja etenkin liikunnan ja urheilun kansalaistoimintoihin. Järjestötoimintojen tutkimuksesta oli kyse myös Erkki Vasaran (1997) suojeluskuntien urheilu- ja kasvatustoimintaan pureutuneessa väitöskirjassa. Vuosikymmenen lopulla tarkastettiin **Juha Heikkalan** väitöskirja (1998), jonka teemana oli liikunnan järjestökentän muutos ja uusiutuvat rakenteet 1990-luvun Suomessa. Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon väitöskirjana ilmestyi vuonna 1998 **Kimmo Suomen** tutkimus liikunnan yhteissuunnittelumetodin toimivuudesta. Kun myöhemmin havaittiin tutkimusaukko valtionhallinnon liikuntahistorian tarkastelussa, dosentti Erkki Vasara sai tehtäväkseen kirjoittaa teoksen valtion liikuntahallinnon historiasta. (Vasara 2004.)

Liikunnan yhteiskuntatutkimuksen piiriin lukeutuvissa 1990-luvulla valmistuneissa väitöskirjoissa analysoitiin pääsääntöisesti laajoja ilmiökokonaisuuksia. Ajan käytäntöjen mukaan kaikki edellä mainitut väitöskirjat olivat monografioita. Oman väitöstyössä saavuttamansa tiedeosaamisensa turvin 1990-luvulla tohtoroituneet jatkoivat tutkimustyötään pääsääntöisesti yliopistoissa.

Urheilun ja liikunnan kansalaistoiminnot ovat olleet suomalaisen liikuntakulttuurin kivijalka. Valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteellinen jaosto rahoitti aihepiiriin paneutunutta tutkimusohjelmaa 1990-luvun jälkipuoliskolla. Hankkeen loppuraportti julkaistiin vuonna 2000. Useiden julkaisujen lisäksi hankkeen tutkijat Hannu Itkonen, Juha Heikkala, Kalervo Ilmanen ja Pasi Koski tekivät kiinteää yhteistyötä esitelmöiden liikunta- ja urheilujärjestöjen sekä liikunnan julkishallinnon tilaisuuksissa esitellen hankkeensa tutkimustuloksia. (ks. Itkonen et al. 2000.)

Tutkimuksen kirjo laajentunut

1990-luvulla tohtoroituneita tutkijoita voidaan pitää institutionalisoidun liikunnan yhteiskuntatutkimuksen toisen sukupolven edustajina. 2000-luvulle siirtyäessä tohtorin väitöskirjoja alkoi valmistua ripeään tahtiin. Tässä yhteydessä kaikkien väitöskirjojen esittely ei ole mahdollista (ks. Itkonen 2021). Valmistuneita väitöskirjoja luonnehtii tutkimusteemojen laajeneminen. Tutkimuskohteet suuntautuivat muun muassa liikunta-

matkailuun, liikunnan yhteissuunnitteluun, urheilufaniuteen, urheilunationalismiin, urheilumediaan, liikunnan ympäristökysymyksiin, lumilautailuun, nuorison omaehtoiseen liikuntaan, nuorten liikuntaan suuntautuneisiin merkityksenantoihin, uintiurheiluun, jääkiekkoiluun, liikunta- ja urheilujärjestelmien rakenteisiin, urheilujohtamiseen, koululaisten fyysiseen aktiivisuuteen ja maahanmuuttajien liikuntaan.

Vireästä tutkimustoiminnasta huolimatta yhteiskuntatieteellisiä tutkimusaukkoja löytyy edelleen. Lisäksi olisi suotavaa, että väitelleet tohtorit voisivat jatkaa tutkijanuraansa. Perinteisen sanonnan mukaan väitöskirjan laatinut henkilö on oman alansa johtava asiantuntija. Etenkin yhteiskuntatutkimuksessa asian laita on Suomessa usein näin. Yhteiskuntatieteellisen väitöskirjan tekeminen edellyttää laaja-alaista lukeneisuutta sekä omia tulkintoja tutkittavista ilmiöistä. Leimallista nykytutkimukselle on myös monitieteisyys, jolloin liikunnan yhteiskuntatutkijoiden on ylitettävä perinteisiä tieteenalarajoja.

Vuonna 2012 ilmestyi **Heikki Roiko-Jokelan** raportti liikuntatieteiden kehittämisestä 1960-luvulta 2010-luvulle. Julkaisu tarjoaa hyvän kuvan liikuntatieteiden temaattisista ja organisatorisista muutoksista sekä liikuntatieteiden laajenemisesta. Raportissa liikunnan yhteiskuntatieteet määritellään laaja-alaisesti. Yhteiskuntatieteellisen liikuntatutkimuksen piiriin on sisällytetty liikuntasosiologia, liikunnan filosofia, liikuntahistoria, liikuntajournalismi, liikunnan naistutkimus ja sukupuolitutkimus sekä liikunnan talouden tutkimus. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tarkastelukohteet Roiko-Jokela määrittelee seuraavasti:

”Liikunnan yhteiskuntatieteissä tarkastellaan liikunnan yhteiskunnallista olemusta, arvoperustaa, merkitystä ja tehtäviä, liikuntakulttuurin osajärjestelmiä sekä liikuntapolitiikan toteutusta suunnittelun, päätöksenteon, hallinnon ja talouden näkökulmista julkisella, yksityisellä ja vapaaehtoisella sektorilla.” (Roiko-Jokela 2012.)

Roiko-Jokelan raportissa yhteiskunnallisen liikuntatutkimuksen piiriin sisältyneet teemat on poimittu tehdyistä tutkimuksesta. Kiinnostavaa on, että yhteiskuntatutkimuksen piiriin ei ole sisällytetty liikuntapolitiikan ja -hallinnon tutkimusta. Osaltaan tämä saattaa johtua siitä, että liikuntapolitiikan tutkimus ponnisti pitkälti liikuntasuunnittelun lähtökohdista. Liikuntasuunnittelun katsottiin palvelevan ennen kaikkea liikuntahallinnon tarpeita.

Liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on tehty etenkin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa. Liikuntasosiologian professuuri saatiin vuonna 1971. Liikuntasuunnitteluun perustettiin apu-

laisprofessori vuonna 1974. Apulaisprofessori muutettiin täydeksi professuuriksi vuonna 1998. Jyväskylän yliopiston tutkimustoiminnan lisäksi liikunnan yhteiskuntatieteisiin on sisältynyt myös alan asiantuntijoiden yliopistotasoinen koulutus. Liikunnan yhteiskuntatieteiden koulutuksen alkuaikoina opiskelijoita koulutettiin etenkin laajenevan liikunnan julkishallinnon tarpeisiin.

Viime vuosikymmenten muutokset ovat johtaneet siihen, että liikunnan yhteiskuntatieteistä valmistuvat maisterit ovat sijoittuneet lisääntyvässä määrin yksityisen sektorin sekä liikunnan ja urheilun järjestökentän tehtäviin. (Laine & Ilmola 2016.) Liikunnan yhteiskuntatieteissä koulutus yltää tohtorikoulutukseen saakka. 2000-luvun aikana tiedekunnassa on laadittu kolmisenkymmentä tarkastettua liikunnan yhteiskuntatieteiden väitöskirjatutkimusta. Liikunnan yhteiskuntatieteiden kaksi professuuria on täytetty sukupolvivaihdoksen myötä 2020-luvun alussa. Molemmat aiemmin ”tädet professorit” työskentelevät nyt apulaisprofessorin nimikkeellä.

Liikunnan yhteiskunnallisiin ilmiöihin kairautuvaa tutkimusta on tehty myös Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskityksen (LIKES), Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) ja UKK-instituutin sekä Nuorisotutkimusseuran suojissa. Kyseisillä instituutioilla ei ole kuitenkaan ollut liikunnan yhteiskuntatieteiden alueella varsinaisia koulutusvastuita. Säätiöpohjaisen LIKESin tutkimustoiminta on suuntautunut laajasti väestön liikunnan, terveyden, työkyvyn ja hyvinvoinnin tutkimiseen. LIKESissä on korostettu tutkimuksen soveltavaa ulottuvuutta. Tutkimusta on toteutettu tutkimusohjelmissa ja -hankkeissa sekä yksittäisinä tutkimuksina. Vuoden 2022 alussa LIKES siirtyi hyvinvointiyksiköksi Jyväskylän ammattikorkeakouluun.

Vuonna 1990 perustetun KIHUn lähtökohdaksi asetettiin suomalaisten urheilijoiden menestysmahdollisuuksien kohentaminen tieteellisin menetelmin. KIHUn toiminta on perinteisesti jakautunut kolmeen kokonaisuuteen: tutkimus-, kehittämis- ja palveluprojekteihin. Tutkimustoiminnan painopiste on ollut soveltavassa tutkimuksessa. KIHUn suojissa on tehty myös yhteiskuntatieteiden piiriin luettavaa tutkimusta paneutumalla kilpaurheiluun yhteiskunnallisena ilmiönä. Vuodesta 2022 lähtien organisaatio on toiminut nimellä Huippu-urheilun instituutti KIHU.

Vuonna 1980 perustetun UKK-instituutin tehtäväksi määritettiin ”edistää kuntoliikunnan käyttöä väestön hyvinvoinnin ja erityisesti kansanterveyden kehittämisessä”. Monitieteisen tutkimukseen sisältyvät liikun-

talääketiede, liikuntabiologia, liikuntapsykologia ja liikuntasosiologia. UKK-instituutin tutkimus on painottunut liikunnan ja terveyden välisten yhteyksien selvittämiseen sekä terveyden edistämiseen.

Liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on tehty Jyväskylän lisäksi muissakin Suomen yliopistoissa. Väitöskirjoja on tarkastettu muun muassa Turun, Joensuun / Itä-Suomen, Oulun ja Helsingin yliopistoissa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat saaneet rahoitusta tutkimushankkeilleen OKM:n liikuntatutkimuksen rahoituksesta sekä Suomen Akatemiasta. Vuodesta 2013 lähtien opetus- ja kulttuuriministeriö on toiminut tutkimusrahoituksen myöntämisessä yhdessä Suomen Akatemian kanssa. Hakuprosessi on toteutettu Akatemian hakujärjestelmän kautta. Hakemusten tieteellinen taso on arvioitu ensin Suomen Akatemian järjestämissä kansainvälisissä arviointipaneelissa. Tämän jälkeen valtion liikuntaneuvoston tutkimusasioista vastaava jaosto on arvioinut hakemusten liikuntapolitiittisen relevanssin. Lopulta ministeriö on tehnyt rahoituspäätökset valtion liikuntaneuvoston esityksen perusteella.

Muissa instituutioissa alan tutkimus on ollut satunnaisempaa ja perustunut pääasiassa kouluttavien henkilöiden osaamiseen ja intresseihin sekä tutkimushankkeisiin, joihin on saatu rahoitusta. Esimerkiksi Nuorisotutkimusseuran suojissa on tehty merkittävästi liikunnan yhteiskuntatutkimusta (esim. Salasuo et al. 2015; Aapola-Kari 2023).

Vuonna 2023 liikuntatutkimuksen valtionrahoitus siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriöstä kokonaan Suomen Akatemian hoidettavaksi. Uutta Suomen Akatemian vastuulla olevaa ohjelmaa ylijohtaja **Riitta Majala** luonnehti Liikunta & Tiede -lehdessä (4/2023) seuraavasti:

”Tutkimustietoa voidaan hyödyntää kansanterveyden parantamiseksi edistämällä fyysisen aktiivisuuden edellytyksiä sekä ehkäisemällä syrjäytymistä ja liikkumattomuutta. Uusi ohjelma pyrkii myös edistämään kansainvälistä ja kansallista tutkimus- ja sidosryhmäyhteistyötä sekä viestintää liikuntatieteen tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi.”

Opetus- ja kulttuuriministeriössä luotetaan myös uuden Akatemiaohjelman toimivuuteen. Johtaja **Tiina Kivisaaren** mukaan eduskunnan asettamat liikuntapolitiittiset tavoitteet voidaan toteuttaa avustusprosessissa parhaalla mahdollisella tavalla. Ohjelman teemat määritellään kulloinkin voimassa olevan ministeriön liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjan mukaisesti.

Liikunnan yhteiskuntatieteisiin liittyen vuoden 2022 syksyllä perustettiin Liikuntatieteellisen Seuran suojiin Liikunnan yhteiskuntatieteiden asiantun-

tijaryhmä (LYHTY), jonka tavoitteena on edistää liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tunnettavuutta, tiedon hyödyntämistä sekä tutkijoiden välistä yhteistyötä. Asiantuntijaryhmässä on edustajia Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisestä tiedekunnasta, LIKESistä / Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, Huippu-urheilun instituutti KIHUsta, Suomen Paralympiakomiteasta ja Liikuntatieteellisestä Seurasta. (<https://www.lts.fi/tutkittua-sovellettua/liikunnan-yhteiskuntatieteet.html> / luettu 6.8.2023.)

Yhteenvedonomaaisesti Suomen liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimus voidaan tyypitellä neljäksi kaudeksi. Ensimmäinen kausi ajoittuu 1950- ja 1960-luvulle, jolloin julkaistiin yksittäisiä sosiologisesti orientoituneita tutkimuksia. Tutkittavat ilmiöt valikoituivat pitkälti yksittäisten tutkijoiden omista intresseistä ja henkilökohtaisista kiinnostumisista tiedetraditioihin.

Liikuntasosiologisen tutkimuksen alkuaskeleita otettiin Jyväskylän yliopistoon perustetun liikuntasosiologian professuurin ja liikuntahallinnon ammattilaisten koulutuksen myötä. 1970- ja 1980-lukua voidaankin pitää liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen toisena kautena. Tutkimuksen institutionalisoitumisen lisäksi kauteen sisältyy tutkimustoiminnan käynnistyminen valikoiduilla alueilla, yhteiskunnallisen liikuntatutkimuksen käsitteellistäminen sekä yhteistyövirittelyt. Lisääntyneestä tutkijoiden ja instituutioiden välisestä yhteistyöstä käy esimerkiksi vuonna 1986 ilmestynyt *Näin suomalaiset liikkuvat* -julkaisu. Liikunta- ja urheiluhistorian tutkimusaukkoja täytti vuosina 1976–1992

toiminut Suomen liikuntahistoria -projekti, jonka useat julkaisut olivat vahvasti yhteiskuntatieteellisesti orientoituneita. Kyseisen kauden aikana valmistuivat ensimmäiset Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan yhteiskuntatieteelliset väitöskirjat.

Kolmantena suomalaisen liikunnan yhteiskuntatutkimuksen kautena voidaan pitää 1990-lukua, jolloin ryhdyttiin laatimaan laajoja monografioita kansallisen liikuntakulttuurin kannalta merkittäviksi koetuista aihepiireistä. Tutkimuksia voi luonnehtia perustutkimuksiksi, joilla täytettiin olennaisia tutkimusaukkoja. Aihepiirejä olivat kunnallinen ja valtiollinen liikuntahallinto sekä liikunnan ja urheilun seura- ja järjestötoiminnot. Tutkimuksia sävytti kansallisen liikuntakulttuurin muutosten hahmottaminen. Huomionaroista on, että tutkimusta tehtiin muuallakin kuin Jyväskylän yliopistossa.

Neljäntenä ja samalla meneillään olevana suomalaisen liikunnan yhteiskuntatieteiden kautena voidaan pitää 2000-lukua. Kautta luonnehtivat eriytyneet tutkimusteemat, jotka ovat kummunneet sekä tohtoreiksi väitelleiden omista kiinnostuksen kohteista että vähitellen muotoutuneista tutkimustraditioista. Kyseisellä kaudella toteutui uuden tutkijasukupolven esiinmarssi. Tutkimusaiheiden runsautta selittää osaltaan liikuntakulttuurin eriytyminen. Kaudelle ominaista on myös liikunnan yhteiskuntatieteen tutkijoiden seurustelu temaattisesti ja käsitteellisesti sekä organisatorisesti muiden tieteenalan edustajien kanssa.

5

Tiedepolitiikka liikunnan yhteiskuntatutkimusta paikantamassa

SUOMALAISEN LIIKUNTATUTKIMUKSEN TILAA on paikannettu ja tulevaisuutta linjattu jo 1970-luvulta lähtien niin sanotuilla liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjoilla. Vuonna 1967 opetusministeriöön perustettiin valtion liikuntatieteellinen toimikunta, minkä seurauksena tieteen asema vakiintui osaksi kansallista liikuntahallintoa. Kyseisellä nimellä elin toimi vuoteen 1982 saakka, minkä jälkeen tiedeasioita hoidettiin vuoteen 1991 saakka valtion liikuntatieteellisessä neuvostossa. Jaostokäytäntöihin siirryttiin vuonna 1991, jolloin valittiin valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteellinen jaosto. Vuosina 2019–2023 elin toimi liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaoston nimellä.

Suunta-asiakirjat kertovat liikuntatutkimuksen aseman ja merkityksen muutoksista. Samalla tulee valaistuksi, millaisia odotuksia liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle on kohdistettu. Kertoopa suunta-asiakirjojen tarkastelu myös päätöksentekijöiden halukkuudesta tuottaa sellaista sovellettavaa tietoa, jonka avulla kansalaiset saataisiin lisäämään liikuntaansa. Tässä raportissa on siis perusteltua esitellä suunta-asiakirjojen sisältöjä sekä niiden liikuntatieteellisiä linjauksia.

Runko-ohjelman nimellä laadittu ensimmäinen suunta-asiakirja ajoitettiin vuosille 1971–1974. Dokumentissa liikuntatutkimus jaoteltiin seitsemään lohkoon: painopistealueet, ajankohtaiset tutkimusteemat, arvaamattomat tutkimuskohteet, tutkimusvirat ja tutkijakoulutus, dokumentointi ja informaatio, kansainvälinen toiminta ja muu liikuntatieteellinen toiminta. Painopistealueiksi määriteltiin liikuntakäyttäjien tutkimus, liikunnan vaikutusten tutkimus, liikuntakulttuurin rakenteiden ja funktioiden tutkimus sekä liikunnan motivaatiotutkimus. Runko-ohjelma oli siinä suhteessa aikansa lapsi, että siinä tunnistettiin institutionalisoituvan liikuntatutkimuksen osa-alueita sekä tutkimuksen merkitystä osana liikuntapolitiittista päätöksentekoa. Painopistealueet kytkeytyivät liikuntatutkimuksen nouseviin tieteenaloihin, joten käyttäytymisen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus oli vahvasti esillä. (Itkonen 2013, 58; 2000.)

Toisessa (1975–1979) ja kolmannessa (1981–1985) suunta-asiakirjassa näkyi liikuntatutkimuksen institutionalisoituminen. Toisessa suunta-asiakirjassa korostettiin kansallisen liikuntatutkimuksen tarpeellisuutta,

liikuntatieteellistä käsitteenmäärittelyä ja eri liikuntatutkimuksen sektoreiden tunnistamista. Liikuntatieteellinen tutkimus määrittyi ”*ihmisen liikunnan, liikuntakäyttäytymisen ja liikuntakulttuurin kannalta relevantin uuden tiedon hankinnaksi*”. Kolmannessa suunta-asiakirjassa liikunta oli entistä selvemmin osa hyvinvointipolitiikkaa, joten dokumentissa painotettiin liikunnan yksilöllistä ja yhteisöllistä merkitystä. Liikunnan nähtiin kytkeytyvän kiinteästi terveydenhuoltoon, kasvatukseen, työelämään, vapaa-aikaan ja urheiluun. (Itkonen 2013, 58–59.)

Neljännessä suunta-asiakirjassa (1986–1990) liikunnan sovellettavuusulottuvuus korostui entisestään. Toiminnan tavoitteeksi asetettiin tiedon tuottaminen hallinnolle, järjestöille ja yksittäisille henkilöille. Asiakirjassa nostettiin uudella tavalla esiin yleisimmät yhteiskunnalliset liikuntakulttuuriin vaikuttavat tekijät, joiksi määriteltiin yhteiskunnallinen arvokriisi, kaupallistumisen kielteiset vaikutukset sekä valtiollistumisen mahdollistama laajeneva ihmisten kontrollointi. Viidennessä suunta-asiakirjassa (1991–1995) katseet suuntautuivat painokkaasti liikuntatieteeseen itseensä. Tiedon soveltamista terävöitettiin jaotteleamalla liikuntatutkimus perustutkimukseksi, soveltavaksi tutkimukseksi ja kehittämistyöksi. Liikuntatutkimuksen uutta vaihetta asiakirjassa osoitti vahva tieteidenvälisyyden ja monitieteisyyden korostaminen.

Tutkimus on osoittanut liikuntakulttuurin voimakkaan eriytymisen 1980-luvulta alkaen. Eriytymisen näkyi kuudennessa (1996–2001) ja seitsemännessä (2001–05) liikuntatieteen suunta-asiakirjassa. Kuudennessa asiakirjassa alleviivattiin liikuntatieteen laajentunutta tehtävää sekä asiantuntijoiden koulutuksen organisointia ja soveltavan tiedon tuottamista. Liikunnan sektoritutkimus nostettiin ponnekkaasti esiin, ja sitä varten perustettiin erityinen sektoritutkimusryhmä. Liikuntakulttuurin eriytyminen ja väestön uudet liikuntatarpeet olivat seitsemännessä suunta-asiakirjan ytimessä. Perustiedekytkentöjen korostamisen lisäksi ajankohtaisiksi tutkimusteemoiksi määriteltiin väestön ikääntyminen, sukupuoli ja etnisyyden, liikunnan terveysvaikutukset, erityisryhmien liikunta ja liikunnan kansalaistoiminta. Kahdeksannessa suunta-asiakirjassa (2006–2010) uutuuksena oli, että dokumentin linjaukset

sidottiin aiempaa tiiviimmin opetusministeriön strategiaan ja hallitusohjelmaan. Samalla ryhdyttiin hahmottelemaan lähtökohtia liikunnan, terveyden ja hyvinvoinnin tutkimusohjelmille sekä määriteltiin ajankohdaisia tutkimusteemoja. Painokkaasti nostettiin esiin ”tutkimustiedon käytettävyyden vaatimus”.

Hallinnon linjaukset näkyvät viimeisimmissä asiakirjoissa

Kolme viimeisintä suunta-asiakirjaa poikkeavat aiemmista, sillä niissä näkyvät uusiutuneet hallinnolliset linjaukset. Vuonna 2009 julkaistiin suunta-asiakirja *Uusi suunta liikuntatutkimukseen: Opetusministeriön strategia liikuntatutkimuksen suuntaamiseksi ja hyödyntämiseksi*. Jo asiakirjan otsikko on kiinnostava, sillä sisältäähän se ajatuksen liikuntatutkimuksen hyödyntämisestä. Asiakirjassa todetaan ”*liikunnan – pitkälti tutkimuksen avulla – raivanneen itselleen yhteiskunnallisen perustelunsa hyvinvointia ja kansanterveyttä pääosin edistävänä tekijänä*”. Esiin nostetaan väestön ikääntymisen, lihomisen ja yleistyvän kakkostyyppin diabeteksen takia etenkin terveyteen liittyvän liikuntatutkimuksen yhteiskunnallisen merkityksen nousu ja rahoituspohjan laajeneminen. Suunta-asiakirjassa linjataan opetusministeriön tukevan ”*sovellettavuusarvoltaan korkeaa, innovatiivista ja käytännön liikuntatointa ja -kulttuuria sekä hyvinvoinnin kehittämisen tiedontarvetta palvelevaa*” tutkimusta. Lisäksi painotetaan, että ”*opetusministeriö tukee erityisesti yhteistyöhön pyrkivää, tieteenalaja yhdistävää, monitieteistä ja verkostoitunutta tutkimusta, kuten myös tasokkaita ja valtakunnan tason tietoisuutta lisääviä yhteishankkeita ja -seminaareja*”. Asiakirjassa tehdään myös tieteenalakohtaista tulkintaa seuraavasti:

”*Usein kuuleekin toteamuksen, että tietoa liikunnan terveysvaikutuksista on jo riittävästi. – Pitäisi vain saada kansa liikkumaan! Suurimmat tietoaukot ilmenevätkin yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden alueella: miten saada liikkumattomassa kansalaisessa aikaan liikuntaherääminen, miten tukea myönteisen liikuntasuhteen muodostumista joko omatoimisesti tai eri rakenteiden kautta, kuinka lisätä arkiliikuntaa, miten hillitä liikuntakäytännön polarisoitumista, millä keinoin turvata seuratoiminnan edellytyksiä, miten tukea uudenlaista yhteisöllisyyttä jne.*”

Strategiassa kiinnitetään erityistä huomiota liikunnan yhteiskunta- ja taloustieteellisen tutkimuksen vähäisyyteen. Lisäksi tutkimustiedosta tulisi tehdä käytettävämpää ja sitä olisi tarjottava niille, jotka toimissaan edistävät liikuntaa ja fyysistä aktiivisuutta. Strategian tavoitteena on lisätä ”*vuorovaikutusta tiedon tuottajien, soveltaajien ja hyödyntäjien välillä ja näin ollen myös*

viriksetään yhteiskunnallista keskustelua liikunnasta”. Yhdessä Suomen Akatemian kanssa opetusministeriö valmistelee liikuntatieteellistä tutkimusta koskevaa tieteenalaa-arviointia, jonka tulokset antaisivat liikuntatutkimuksen kehittämiseen uusia näkemyksiä.

Strategiassa ajankohtaiset yhteiskunnalliset muutostekijät on johdettu Kansallisen liikuntaohjelmatoimikunnan tekemän liikuntakulttuurianalyysin ja opetusministeriön strategiatyön 2020 pohjalta (ks. Opetusministeriön strategia 2009). Määriteltyjä muutostekijöitä ovat alueellinen eriytyminen, maahanmuuton ja monikulttuurisuuden lisääntyminen, yhteiskunnan jakautuminen ja eriarvoisuus sekä elinkeino- ja ammattirakenteen sekä työn merkityksen muutos. Opetusministeriö toivookin tutkijoilta uusia, rohkeita avauksia lähestyä yhteiskunnallisia muutostekijäitä, joista moni liittyy liikunnan laaja-alaisen tasa-arvon toteutumiseen.

Hahmotettujen laajojen yhteiskunnallisten muutostekijöiden pohjalta suunta-asiakirjassa esitetään runsaasti mahdollisia tutkimusaiheita. Lisäksi nostetaan tutkimuksen sovellettavuuden hengessä esiin ”*muuta sektoritutkimuksellisia painopisteitä*”: ”*Liikunnan ja urheilun tasa-arvo & yhdenvertaisuus; Liikunnan ja urheilun etiikka; Liikunta ja ilmastonmuutos; Liikunnan tietohuolto; Euroopan unionin vaikutukset liikuntakulttuuriin; Liikunnan ja urheilun oikeus*”. Strategia-asiakirjassa liikuntatutkimuksen soveltava ulottuvuus tulee painokkaasti esille viimeisessä pääluvussa, jossa hahmotellaan liikuntatieteen jaoston tehtävää opetusministeriön asiantuntijaelimenä. Tavoitteeksi asetetaan korkealaatuinen, innovatiivinen ja liikunnan hallinnonala sekä käytäntöä palveleva tutkimus. Esiin nostetaan myös liikuntatieteen jaoston tuki opetusministeriön tiedolla johtamisen projektille, liikuntatutkimuksen rahoituspohjan vahvistaminen sekä tutkijajoukon edistäminen.

Vuonna 2013 julkaistiin *Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseen vuoteen 2017*-suunta-asiakirja. Kyseinen dokumentti oli selvästi edeltäjänsä suppeampi sisältäen ainoastaan kaksi päälukua: Liikuntatieteellinen tutkimus opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan toimialalla sekä opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntabudjetista tukeman liikuntatutkimuksen teema-alueet. Asiakirjan liitteessä esitellään liikuntatutkimuksen rahoitusmahdollisuuksia.

Asiakirjaan on määritelty neljä liikuntatutkimuksen teema-aluetta: *Väestön liikunnan edistäminen; Liikunnan saavutettavuus ja polarisaatio; Liikunta- ja urheilukulttuurin muutokset ja osallisuuden edistäminen; Teema-alueita poikkileikkaavat tietotarpeet*. Kyseiset teema-alueet ilmoitetaan johdetun opetus- ja kulttuuri-

ministeriön liikuntatoimelle asetetuista yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteista. Teema-alueiden katsotaan liittyvän ajankohtaisiin kysymyksiin koko väestön liikunnan edistämisestä, liikunnan saavutettavuudesta sekä liikunta- ja urheilukulttuurin erityispiirteistä. Neljättä teema-aluetta perustellaan tarpeesta tuottaa tietoa liikuntapolitiikan poikkileikkaavista kokonaisuuksista kuten liikunnan edistämistoimien vaikuttavuudesta ja poikkihallinnollisuudesta. Suunta-asiakirjassa on merkittävä liikuntatutkimuksen rahoitusta muuttava linjaus:

”Vuodesta 2014 lukien opetus- ja kulttuuriministeriö noudattaa liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden rahoituksessa linjaa, että tutkimuksen tulee suuntautua valtion talousarviosta linjattujen liikuntatoimen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden mukaisesti. Vaikuttavuustavoitteista voidaan johtaa temaattisia kokonaisuuksia, joihin tutkimushankkeet jo hakuvaiheessa sijoitetaan ja joiden sisällä hankkeiden edellytetään tekevän yhteistyötä. Tutkimusrahoituksen suuntaamisen tarkoituksena on lisätä liikuntapoliittisesti relevantin tutkimuksen määrää, lisätä vuoropuhelua tutkijoiden ja päätöksentekijöiden sekä virkamiesten kanssa, vahvistaa tutkimuksen asemaa päätöksenteon tukena ja sitä myöten lisätä tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Rahoitusta myönnetään hankkeille, jotka sijoittuvat määritellyille teema-alueille ja joissa pääasiallisena tavoitteena on tuottaa uutta tietoa liikunnan edistämiseen valtion asettamien liikuntapoliittisten tavoitteiden suunnassa. Ministeriö myöntää tutkimusrahoitusta ensisijaisesti monitieteisiin ja yhteiskunta-käyttäytymistieteellisiin tutkimushankkeisiin. Biolääketieteellisiin tutkimushankkeisiin myönnetään avustusta ainoastaan siinä tapauksessa, että ne ovat osia laajemmista monitieteisistä liikuntatieteellisistä tutkimushankkeista tai ne toimivat läheisessä yhteistyössä näiden kanssa niin, että niiden sovellettavuus käytännön liikuntapoliittiseen päätöksentekoon voidaan arvioida korkeaksi.”

Linjauksessa korostetaan myös sitä, että rahoitetun tutkimuksen tulokset on integroitava päätöksentekoon aiempaa paremmin ja suunnitelmallista tutkimusviestintää on pohdittava jo tutkimussuunnitelmassa. Etenkin on ennakoitava, miten uusi tutkimustieto saavuttaa sekä käytännön hyödyntäjät että tutkimuskentän toimijat. Suunta-asiakirjassa peräänkuulutetaan *”yhteiskunnallisesti vaikuttavia tutkimushankkeita, jotka tuottavat yleistettävää tietoa ja jotka kykenevät luomaan yhteyksiä eri tieteenaloihin sekä tiedontarvitsijoihin ja soveltajiin”*. Ajoitukseltaan ja linjauksiltaan asiakirja on yhteydessä isompaan 2010-luvulla tapahtuneeseen siirtymään, jossa korostuivat tutkimuksen ja poliittisen päätöksenteon välisen suhteen muuttuminen osin jopa ohjaus-

luonteiseksi. Samalla korostui tutkimuksen ja yliopistojen entistä voimakkaampi suuntautuminen yhteiskuntaan ja osallistuminen ongelmien ratkaisuun (ks. Korpela & Nevala 2023).

Suunta-asiakirjan teema-alueiden sisältöjen tarkempi kuvailu kertoo, että väestön liikunnan edistämisen -teeman tavoitteena on selvittää liikunnan edistämiseen liittyviä tekijöitä koko ihmisen elämänculussa. Rahoitettavien tutkimusten odotetaan tuottavan tutkittua tietoa ja sovellettavia tuloksia eri ikäryhmien fyysisestä aktiivisuudesta, liikuntasuhteen ja liikunnallisen elämäntavan syntymisestä sekä liikuntaa edistävästä toimintamalleista siten, että väestön liikunta-aktiivisuutta kyetään lisäämään. Liikunnan saavutettavuus ja polarisaatio -teema-alueen tavoitteena on selvittää liikunnan saavutettavuuteen ja polarisaatioon liittyviä kysymyksiä aina maantieteellisistä ja kunnallisista liikuntapalvelurakenteista ja -sisällöistä liikuntalaissa kuvattuun liikunnan arvopohjaan: tasa-arvoon, suvaitsevaisuuteen ja monikulttuurisuuteen.

Liikunta- ja urheilukulttuurin muutosten ja osallisuuden edistämisen teema-alueen tavoitteena on selvittää järjestäytyneen liikunnan ja huippu-urheilun kohtaamia muutoksia ja haasteita nykypäivän muuttuneessa liikuntakulttuurissa. Tietoa kaivataan etenkin liikunnan kansalaistoiminnan muutoksista ja asemoitumisesta huippu-urheiluun, osallisuuden edistämisestä sekä huippu-urheilun muutoksista, edellytyksistä ja globalisoitumisesta. Poikkileikkaavat tietotarpeet kohdentuvat liikunnan asemaan yhteiskunnan rakenteissa ja liikunnan edistämistoimien vaikuttavuuteen. Poikkileikkaavaa tutkittua tietoa ja sovellettavia tuloksia kaivataan liikuntapoliittisen päätöksenteon tueksi.

Vuonna 2018 julkaistiin *Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024*. Julkaisun lähtökohtana on opetus- ja kulttuuriministeriön strateginen tavoite, jonka mukaisesti päätöksenteon tulee perustua yhä vahvemmin tutkittuun tietoon. Linjauksen mukaan päätöksenteossa tarvitaan monipuolista, eri tavoin tuotettua tietoa niin suunnittelu-, toimeenpano- kuin arviointivaiheessa. Korkeatasoisen tieteellisen tutkimuksen nähdään olevan tärkeä päätöksentekoa palveleva tiedon tuotantotapa.

Suunta-asiakirja sisältää neljä päälukua. Ensimmäisessä luvussa tarkastellaan tiedolla johtamisen lähtökohtia. Tiedolla johtamisen toimijat kategorisoidaan kolmeen luokkaan: tiedon tuottajiin, välittäjiin ja hyödyntäjiin. Tiedon luonne on jaettu tieteelliseksi tutkimukseksi, väestötason seurannoiksi, päätöksentekoa palveleviksi täsmätutkimuksiksi, selvityksiksi ja katsauksiksi, toimenpiteiden arvioinneiksi, meta-analyysiksi ja katsauksiksi, tilastotiedoksi sekä asiantuntijatiedoksi.

Pääluvun kolmannessa alaluvussa tarkasteltaessa tiedolla johtamisen kehittämistarpeita kajotaan myös ilmenneisiin haasteisiin:

”Yhtenä keskeisenä haasteena on liikunta-alan toimijoiden erilaisuus ja roolit. Tiedontuotanto on hajanaista, mitä vahvistavat tieteenala- ja koulukuntaerot. Tieteenalojen välille (biolääketiede vs. yhteiskunta- ja käyttäytymistiede) on rakentunut jakolinja. Eri organisaatiot voivat jopa kilpailla keskenään tiedon totuudellisuudesta ja paremmuudesta sekä resursseista. Myös toimijoiden roolit voivat olla epäselvät ja jähmeät, kun tiedon tuottaminen, välittäminen ja hyödyntäminen on erotettu rakenteellisesti toisistaan.”

Liikuntatiedon haasteiksi nimetään myös vakiintuneiden käytäntöjen puute sekä poliittiset intressisidonnaiset tulkinnot. Kertyneen liikuntatiedon runsauden ansiosta ollaan siirtymässä tiedon tuotannosta, tallentamisesta ja välittämisestä erityisesti tiedon soveltamiseen. Väestöryhmiä koskeva pirstaleinen tieto tulisi koota käyttökelpoisiksi ja päätöksenteossa helposti hyödynnettäviksi kokonaisuuksiksi. Tarpeellisia olisivat myös vakiintuneet vuorovaikutuksen verkostot ja aktiivinen osallistuminen tutkijoiden, päätöksentekijöiden ja tiedon soveltajien välillä sekä innovatiiviset tiedonhallinnan ratkaisut, jotka edesauttaisivat tiedon soveltamista osana valmistelua ja päätöksentekoa.

Toisessa luvussa tunnistetaan liikuntatutkimuksen toimijakenttä sekä liikuntatutkimuksen laajuutta Suomessa. Liikuntatutkimuksen keskeisiksi toimijoiksi nimetään seitsemän yliopistoa, viisi liikuntalääketieteen keskusta sekä kymmenen muuta tutkimustoimijaa sisältäen useita ammattikorkeakouluja. Tiedonvälittäjäyksikkönä on nostettu esiin Liikuntatieteellinen Seura (LTS). Liikuntatutkimuksen laajuutta on kuvattu väitöskirjojen ja tutkimusartikkelien määrällä. Vuosina 2010–2017 valmistui vähimmillään 76 ja enimmillään 105 liikuntatieteellistä väitöskirjaa. Samalla aikavälillä tutkimusartikkelien määrä vaihteli 1 159–1 335 välillä. Liikkumiseen ja liikuntaan liittyvää tutkimustyötä arvioidaan Suomessa tekevän tai tehneen lähivuosina vähintään 400–500 henkilöä.

Kolmas luku keskittyy liikunnan tiedolla johtamisen resursointiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön esitetään rahoittavan liikunnan tiedolla johtamista vuosittain noin kymmenellä miljoonalla eurolla. Vuonna 2017 suurimmat rahoituskohteet olivat tieteelliset tutkimus- ja tiedonvälitysyksiköt (32 %), liikuntatieteelliset tutkimusprojektit (26 %) ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU (18 %). Liikuntatieteellisten tutkimusprojektien rahoituksen yhteismäärä oli noin 2,5 miljoonaa euroa.

Suunta-asiakirjassa esitetään teema-alueittain avustushakemusten määrät sekä myönnöt seuraavasti: Väestön liikunnan edistäminen (102 / 39); Liikunnan saavutettavuus ja polarisaatio (63 / 24); Liikunta- ja urheilukulttuurin muutokset ja osallisuuden edistäminen (48 / 17); Poikkileikkaavat tietotarpeet (53 / 15). Vuonna 2017 myönnettiin erillisiä avustuksia tiedolla johtamisen kehittämiseen noin 500 000 euroa. Voidaan todeta, että liikuntatieteellisiin tutkimusprojekteihin myönnettyt rahat ovat varsin vaatimattomat verrattuna useisiin muihin rahoitusinstrumentteihin. OKM:n lisäksi liikunnan tiedolla johtamisen rahoittajiksi luettaisiin muut ministeriöt, Business Finland (TEKES), Kela, Sitra, Suomen Akatemia, Säätiöt, Työsuojelurahasto. EU-rahoitus sekä kansainväliset urheilujärjestöt, joista mainitaan Euroopan jalkapalloliitto UEFA, Maailman Antidopingtoimisto WADA sekä Kansainvälinen olympiakomitea.

Liikunnan tutkimushankkeiden rahoituksen teema-alueet vuosille 2020–2024 on kirjattu neljenteen lukuun. OKM:n ja valtion liikuntaneuvoston yhteistyönä määrittelemät teema-alueet ovat: *Fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistäminen; Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus; Liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisääminen; Huippu-urheilun tuloksellisuus ja vastuullisuus*. Tutkimuksen rahoittamisen ydintavoitteeksi on asetettu innovatiivisen ja monialaisen sekä monitieteisen liikuntatutkimuksen tukeminen. Lisäksi hakemuksille katsotaan olevan eduksi valtioneuvoston kanslian määrittämien keskeisten muutostekijöiden huomioon ottaminen, jollaisiksi on nimetty yhteiskunnalliset, teknologiset, taloudelliset, ekologiset ja poliittiset kysymykset. Näin ollen hakemuksissa painotettiin esimerkiksi eriarvoistumista, polarisaatiota, kaupungistumista, digitaalista toimintakulttuuria ja median murrosta, globalisaatiota ja työn murrosta, ilmastonmuutosta ja luonnonvarojen riittävyyttä, maailmanpolitiikan kehitystä ja turvallisuutta.

Suunta-asiakirjat sidoksissa aikaansa

Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjojen pitkän aikavälin tarkastelu havainnollistaa liikunnan yhteiskuntatieteiden paikantumista tiedekentässä. Näkyville nousevat myös muuttuvat teemat, joille on haluttu suunnata opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta. Ymmärrettävästi rahoituksen suuntaamiseen ovat vaikuttaneet ministeriön tietotarpeet. Valaistuksi tulevat myös tutkimusrahoituksen haku- ja myöntökäytäntöjen muutokset.

Viisi ensimmäistä suunta-asiakirjaa (vuodet 1971–1995) ajoittuvat liikuntatutkimuksen institutionalisoitumisen ajanjaksoon. Tavoitteena oli hallintoa pal-

velevien tutkimusaiheiden tunnistaminen sekä tutkimuskäsitteiden määrittely. Sangen vahvasti käsitteiden määrittely ilmeni juuri liikunnan yhteiskuntatieteissä. Muutos kiinnittyi 1970-luvulla laajenneeseen liikunnan politiikkaohjaukseen ja lisääntyneisiin suunnittelutoimiin valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Viiden ensimmäisen suunta-asiakirjan tavoitteina oli myös liikuntatutkimuksen eri ilmiöiden tunnistaminen, liikunnan laaja-alaisen hyvinvointivaikutusten korostaminen sekä väestön liikuntaharrastuneisuuden lisääminen. 1980-luvulta lähtien asiakirjoissa on kiinnitetty lisääntyvässä määrin huomiota liikuntatieteen asemaan kokonaistiedekentässä, tieteidenvälisyyteen ja monitieteisyyteen sekä soveltavaan tutkimukseen. (liikuntakulttuurin yhteiskunnallistumisesta ja verkostoista ks. myös Kokkonen 2015; Lehtonen 2017; Hautamäki 2019.)

Kuudennessa ja seitsemännessä suunta-asiakirjassa (vuodet 1996–2005) painottui eriytyneen liikuntakulttuurin ilmiöiden jäljitystyö. Vahvasti eriytyvän liikunnan ja urheilun ilmiöihin pureutumisen arvioitiin toteutuvan parhaiten suuntaamalla varoja perustutkimukseen, soveltavaan tutkimukseen sekä sektoritutkimukseen. Perustutkimuksen arvioitiin tuottavan ymmärrystä väestön uusista elämäntyyllillisistä liikuntaorientaatioista ja -tarpeista. Soveltavaa ja sektoritutkimusta tarvittiin puolestaan päätöksenteon tarpeisiin. Sektoritutkimuksellisesti haettiin vastauksia esimerkiksi liikuntakulttuurin ja urheilujärjestöjen suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon kysymyksiin sekä rasismien ilmentymisiin (ks. Itkonen 1999).

Kolmessa viimeisimmässä suunta-asiakirjassa (vuoden 2024) ilmenee liikuntatutkimuksen uudenlainen hallinnollinen kiinnittyminen. Asiakirjoissa painotetaan tutkimustiedon sovellettavuutta sekä tiedon tuottamista päätöksenteon tarpeisiin. Niin liikuntakulttuurin kuin tiedekentänkin eriytyminen koetaan merkittäviksi haasteiksi. Asiakirjoissa painotetaan kaikenikäisten kansalaisten liikkumisen edistämistä ja liikkumisen merkitystä osana hyvinvointipolitiikkaa. Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjan 2020–2024 teema-alueet (*Fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistäminen; Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus; Liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisääminen; Huippu-urheilun tuloksellisuus ja vastuullisuus*) kuvaavat opetus- ja kulttuuriministeriön tietotarpeita 2020-luvun Suomessa.

Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjoja voidaan arvioida myös yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Ensinnäkin suunta-asiakirjat osoittavat, että viiden vuosikymmenen aikana on kaivattu erilaista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja tietotuotantoa. Liikunnan ja

urheilun tutkimus on seurannut yleisempiä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen teoretisointeja, kysymyksenasetteluja ja menetelmävalintoja. Vaikka liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen institutionalisointuminen toteutui verkkaisesti, on välimatka muuhun yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen kurottu viimeistään 2000-luvulla kiinni.

Toiseksi liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen luonteesta suunta-asiakirjoissa on käyty jatkuvaa pohdintaa. Perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen ja sektoritutkimuksen painotukset ovat vaihdelleet suunta-asiakirjoissa. Jos ensimmäisissä asiakirjoissa korostettiin perustutkimuksen merkitystä, niin myös viimeisimmissä linjauksissa on nähty tarvetta ymmärtää kaikkinaisen liikkumisen ilmiöitä perustutkimuksen tuottamaan tietoon tukeutuen.

Kolmanneksi yhteiskuntatieteellinen liikuntatutkimus ja liikuntapoliittinen päätöksenteko ovat olleet jatkuvassa keskinäisessä vuoropuhelussa. Jännitteitä on syntynyt väistämättä tutkimustulosten ja poliittisten päätösten synkronoinnista. Tutkimustulokset saavutetaan hitaasti, kun puolestaan poliittisia päätöksiä joudutaan tekemään nopeallakin aikataululla. Liikuntapoliittinen päätöksenteko myös yksinkertaistaa tunnistettuja ilmiöitä. Sen sijaan liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimus näkee taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset ilmiöt monimutkaisina ja -sisinä. Esimerkiksi politiikkakeskustelut ihmisten niukasta fyysisestä aktiivisuudesta pelkistyvät helposti hallintolähtöisesti arvioituihin kustannuksiin tai ajateltuihin hyvinvointivajeisiin (ks. Kärkkäinen 2023).

Neljänneksi suunta-asiakirjoissa on ilmennyt hallinnon alati uudistuvat tarpeet. Opetus- ja kulttuuriministeriö onkin painottanut eri aikoina poikkeavasti perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen ja sektoritutkimuksen asemaa. 2000-luvulla ministeriön – ja yleisemminkin valtionhallinnon – ”suosituksina” asiakirjoissa on korostettu tiedolla johtamisen, strategioiden ja arviointien merkitystä. Myös hallitusohjelmat ovat suunnanneet aiempaa enemmän liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteita.

Viides havainto liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjoista on tieteenalojen määrittämisen vaikeus. Vaikka asiakirjoissa on tunnistettu biolääketieteellisen ja käytäytymis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eroavaisuudet, ei esimerkiksi rahoituksen suuntaamisen suhteen ole kyetty tekemään selkeitä linjauksia. Osaltaan tähän on vaikuttanut se, että valtion liikuntaneuvoston tutkimuksesta vastaavassa jaostossa on toiminut sangen laaja-alaisesti eri tieteenalojen edustajia ”oman tieteenalansa portinvartijoina”.

Instituutioiden tutkimuslinjaukset

TUTKIMUS- JA KOULUTUSINSTITUUTTIIDEN linjauksia selvitimme lähettämällä kyselyn merkittävimmille liikunnan yhteiskuntatutkimusta tekeville tahoille. Pyysimme käyttöömme instituutioiden voimassa olevia strategioita sekä keräsimme aineistoa myös verkkosivustoilta. Ymmärrettävästi emme voineet lähettää kyselyä kaikille instituutioille, joissa on tehty rajallisesti tai ”sivutoimisesti” liikunnan yhteiskuntatutkimusta. Kootuista aineistoista on luettavissa, millainen liikunnan yhteiskuntatieteiden asema on instituutioissa. Osin aineistot valaisevat myös niitä teema-alueita, joihin tutkijoiden toimet ovat suuntautuneet.

Jyväskylän yliopisto on Suomessa merkittävin liikuntatutkimusta ja -koulutusta järjestävä instituutio. Liikuntatieteellisen tiedekunnan toiminta liittyy vahvasti yliopiston strategiaan linjauksiin, jotka ovat *”Liikunta, terveys ja hyvinvointi”* sekä *”Oppiminen, opetus ja kehitystä tukevat kasvu- ja oppimisympäristöt”*. Tiedekunnan koulutuksen pääpainoaloiksi on nimetty *”Liikunnan, terveystiedon ja terveystieteiden opettajakoulutus”* sekä *”Liikunta- ja terveystieteen asiantuntija- ja tutkijakoulutus”*.

Liikuntatieteellisessä tiedekunnassa liikunnan yhteiskuntatieteet (LYT) on yksi kahdestatoista oppiaineesta. Pääaineopiskelijat voivat valmistua liikuntatieteiden kandidaateiksi ja maisteriksi sekä tutkijakoulutuksen suorittettuaan liikuntatieteiden tohtoreiksi tai filosofian tohtoreiksi.

Liikuntatieteellisen tiedekunnan voimassa oleva strategia valmistui parin vuoden työskentelyn tuloksena alkuvuodesta 2020. Strategian yleistavoitteena on innostuneisuuden ja toiminnan merkityksellisuuden lisääminen. Tiedekunnan strategiset tavoitteet on synkronoitu koko yliopiston strategiaan linjauksiin.

Liikuntatieteellisen tiedekunnan strategian otsikko on *”Liikkuva ihminen – Hyvinvoiva yhteiskunta”*. Misioksi on esitetty *”Vaikutamme liikunta- ja terveystieteellisellä tiedolla ja taidolla”*. Strategian visiona on *”Olemme kansainvälisesti merkittävä, liikuntaa ja hyvinvointia edistävä tiedeyhteisö”*. Tulevaisuuden strategiset päämäärät ovat: 1. Rohkea, innovatiivinen ja uutta luova toimintakulttuuri, 2. Laadullinen kasvu tutkimuksessa ja koulutuksessa, 3. Jatkuvasti uudistuva, korkeatasoinen osaaminen, 4. Kilpailuetua tuovat ekosys-

teemit ja verkostot sekä 5. Innostusta ja innovaatioita luova johtaminen kaikilla tasoilla. Lisäksi tiedekunnan toiminnan esitetään noudattelevan yliopiston arvoja (avoimuus, luottamus, laatu ja eettisyys).

Liikuntatieteellinen tiedekunta esittää strategiasaan perustehtäväkseen ensinnäkin *”tutkia liikkumista ja sen yhteyksiä terveyteen ainutlaatuisessa monitieteellisessä ympäristössä”*. Toiseksi tiedekunnassa *”koulutetaan akateemisia liikunnan ja terveyden asiantuntijoita ja opettajia”*. *”Vaikuttaminen globaalina verkostoitujana muuttuvassa yhteiskunnassa”* on tiedekunnan kolmas perustehtävä.

Strategiatyöstössä oppiaineiden rinnalle perustettiin neljä teemaryhmää: 1. Osaava ja hyvinvoiva opettaja ja valmentaja, 2. Liikkuva suoriutuskykyinen ihminen, 3. Vanheneminen ja toimintakyky sekä 4. Liikkuva hyvinvoiva ihminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Kiinteimmin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen kiinnittyvän neljännen teemaryhmän toimet kohdistuvat seuraaviin ilmiökokonaisuuksiin: Ihmisen liikunta- ja terveyskäyttäytyminen ja sen muutos, Liikuntakulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa ja Teknologian ja digitalisaation tuomat haasteet ja mahdollisuudet ihmisten hyvinvoinnille; Liikuntapolitiikan muutos ja implementointi muuttuvassa yhteiskunnassa ja maailmassa.

Liikunnan yhteiskuntatieteissä koulutetaan liikunnan ja vapaa-ajan asiantuntijoita. Liikunnan yhteiskuntatieteiden koulutuksen tavoitteena on ymmärtää liikuntaa ja urheilua laajoina yhteiskunnallisina ilmiöinä. Liikunnan yhteiskuntatieteissä koulutustehtävä on merkittävä. Opetusta annetaan liikuntasosiologian sekä liikuntapolitiikan ja -hallinnon näkökulmista. Hakukohteenä liikunnan yhteiskuntatieteet on ollut jatkuvasti erittäin suosittu. Viime vuosina Jyväskylän yliopistossa kovin kilpailu opiskelupaikasta on käyty juuri liikunnan yhteiskuntatieteissä. Esimerkiksi vuoden 2023 yhteishaussa liikunnan yhteiskuntatieteisiin tuli 37 hakemusta yhtä aloituspaikkaa kohden. Runsaasti hakijoita riittää myös alan maisterikoulutukseen. Hakukohteenä on ollut myös liikunnan yhteiskuntatieteiden ja muiden tiedekuntien yhdessä toteuttama englanninkielinen maisteriohjelma.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden suosio opintojen hakukohteenä sekä valmistuneiden opiskelijoiden hyvä

sijoittuminen ovat osoituksia alan kiinnostavuudesta, mikä olisi syytä ottaa huomioon tulevaisuudessa yliopistojen kilpaillessa opiskelijoista. Liikunnan yhteiskuntatieteissä on koettu professoritasolla sukupolvenvaihdos, kun kaksi pestiä on hiljattain täytetty uusilla henkilöillä. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimusalueet on määritelty ja ne näyttävät säilyneen jo useamman vuoden ennallaan. Tutkimusalueiksi on nimetty:

- Liikuntakulttuurin muutos ja alueellisuus
- Liikunta ja urheilu yhteiskunnallisina ilmiöinä
- Liikunnan ja urheilun kansalaistoiminta, julkishallinto ja yritystoiminta
- Liikunnan ja urheilun tasa-arvo ja etiikka
- Liikkumisympäristöt ja liikuntamatkailu sekä urheilumedia
- Liikuntasuunnittelu ja -politiikka

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimusalueet on määritelty varsin yleisellä tasolla. Parina viimeisenä vuosikymmenenä valmistuneet väitöskirjat sekä toteutetut tutkimushankkeet voidaan sijoittaa pääsääntöisesti tutkimusalueiden sisään. Tosiasiassa tutkimukset ovat olleet huomattavasti kohdennetumpia. Liikunnan tutkimushankkeet ovat olleet paljolti yhteistyöhankkeita, joissa kumppaneina ovat olleet etenkin urheilun ja liikunnan järjestöjen sekä julkisen liikuntahallinnon toimijat. Näin ollen hankkeiden tavoitteena on jo lähtökohtaisesti ollut sovellettavan tiedon tuottaminen toimijoiden tarpeisiin.

Liikuntatieteellisessä tiedekunnassa toteutetaan myös hallintoa palvelevaa seurantatutkimusta. LIITU-tutkimuksen nimellä tunnetaan seuranta, jonka tavoitteena on luoda koko maan kattava 7–19-vuotiaiden lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymisen tietojärjestelmä. Tutkimuksen tarkoituksena on koota tietoa suomalaisten lasten ja nuorten liikuntakäyttäytymisestä sekä liikuntaan liittyvistä asenteista, arvoista ja kokemuksista sähköisen kyselyn sekä objektiivisten liikemittareiden avulla. LIITU-tutkimusta toteutetaan useiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Vastaavatyypisestä seurantatutkimuksesta on kyse myös valtakunnallisissa mittaus- ja palautejärjestelmä MOVEssa, jossa seurataan 5. ja 8. vuosiluokkien oppilaiden fyysisistä toimintakykyä. Vaikka kyseisiä seurantatutkimuksia ei toteutetakaan liikunnan yhteiskuntatieteissä, ovat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät otettava

huomioon tehtäessä tulkintoja tutkittavista ilmiöistä. Juuri tällaista tietoa päätöksentekijät kaipaavat toimiensa taustalle.

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHUn (vuodesta 2022 alkaen Huippu-urheilun instituutti KIHU) käyttöömmme saama strategia ajoittuu vuosille 2021–2025. Visionsa mukaan KIHU ”on *huippu-urheilun johtava ja kansainvälisesti tunnustettu asiantuntijaorganisaatio*”. Instituutin tavoitteena on tuottaa ja soveltaa monitieteistä tutkimusta sekä rakentaa tietopohjaa suomalaisen kilpa- ja huippu-urheilun kehittämiseen tiiviissä yhteistyössä alan kotimaisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. KIHU johtaa huippu-urheilun kansallista osaamisohjelmaa sekä kehittää ja koordinoi suomalaista kilpaurheilututkimusta.

KIHUn missiona on ”*parantaa suomalaisen urheilun kansainvälistä menestystä nostamalla valmentautumisen laatua ja vaikuttavuutta vahvalla asiantuntijatyöllä, tutkimuksella ja kansallisella sekä kansainvälisellä yhteistyöllä*”. Toiminnan kivijaloiksi on valittu *monitieteellisyys ja evidence based -toiminta, Joustava toimintakulttuuri, Yhteistyö ja verkostotoiminta, Osaaminen ja Työhyvinvointi*. Hallinnollisesti KIHU jakaantuu kahteen toiminnalliseen yksikköön. Valmentautumisen tuki -yksikkö keskittyy valmennusta tukevaan asiantuntija-toimintaan. Tutkimus-, kehitys- ja

innovaatioyksikkö tuottaa tietoa valmennuksellisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä sekä kehittää uusia toimintatapoja ja menetelmiä kilpa- ja huippu-urheilun käyttöön. Näitä kahta yksikköä palvelee Tukitoimet -osasto.

KIHUn verkkosivuilta syyskuussa 2023 on luettavissa, että KIHUssa työskentelee 37 työntekijää emeritustutkijat mukaan lukien. Yhteiskuntatieteellisen peruskoulutuksen saaneita työntekijöitä on kolme, joista kahden osaamisalue on arviointi ja seuranta ja yhden urheilun rakenteet. Toinen arviointiin ja seurantaan keskittyvä tutkija on myös johtava asiantuntija. KIHUn henkilöstörakenne on biotieteisesti painottunut, vaikkakin työyhteisössä on myös urheilupsykologista ja -pedagogista osaamista.

KIHUn strategia on vahvasti valmennuspainotteinen ja urheilumenestyksen tuottamiseen orientoitunut. Myös toimivien verkostokäytäntöjen rakentaminen ja ylläpito on painokkaasti esillä. Yhteiskuntatieteellisiä painotuksia strategiasta löytyy niukahkosti. Jo strategian tavoitetilojen otsikot viestivät toimintojen suuntaamisesta. Kolmeksi tavoitetilaksi on määri-

Liikuntatieteellisessä tiedekunnassa toteutetaan myös hallintoa palvelevaa seurantatutkimusta.

telty: 1. *Huippu-urheilun valmentautumisen edistäjä*, 2. *Urheilututkimuksen edelläkävijä* ja 3. *Jatkuvasti kehittyvä organisaatio*. Liikunnan yhteiskuntatieteiden voi katsoa liittyvän toimiin, joilla kartoitetaan ja hyödynnetään jatkuvasti ajantasaista tutkimustietoa ja menetelmiä huippu-urheilun valmentautumisen kehittämiseksi. Myös kilpa- ja huippu-urheiluun liittyvien ilmiöiden tutkimiseen ja analysointiin tulee sisältyä yhteiskuntatieteellinen ulottuvuus. Toimenkuviin sisältyvä arviointi ja seuranta tuottavat väistämättä tietoa myös urheilun yhteiskunnallisista ilmiöistä.

KIHUn tuottamat ja yhdessä toisten toimijoiden kanssa toteuttamat tietokannat ovat hyödyllisiä urheilukulttuurin toimijoille. Esimerkiksi Seuratietokanta antaa perusteellista tietoa urheilun kansalaistoimintojen tilasta. Tietokantoja ovat myös Menestysseuranta, Urheilututkimukset ja Urheilijan polku. Tietokannat tarjoavat osaltaan mahdollisuuksia urheilun ilmiöiden analyysiin, mikä kuitenkin edellyttää analyttistä ja käsitteellistä yhteiskunnallista tutkimusta.

LIKES (entinen Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskitys) siirtyi vuoden 2022 alusta alkaen osaksi Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja sen hyvinvointiyksikön toimintoja. LIKESin tavoitteena on luoda edellytyksiä aktiiviselle arjelle ja näyttää suuntaa liikkeelle, jotta jokainen liikkuisi riittävästi. LIKES toteuttaa monitieteistä tutkimusta, koordinoi valtakunnallisia liikunnan edistämishankkeita ja tekee aktiivista asiantuntijatyötä. Tehtäviin sisältyy myös asiantuntijatiedon tarjoaminen päätöksenteon tueksi ja aktiivisen arjen rakentamiseksi. LIKESin tuottamaa monitieteistä tutkimus- ja asiantuntijatietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi hyvinvointikertomuksissa, investointipäätöksissä ja eri-ikäisten kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisessä.

LIKESin tutkimuksen ja kehittämisen teemat ovat *Liikunta ja liikkuminen elämäntavassa*; *Liikunnan strateginen tieto ja tutkimus*; *Liikkuminen, hyvinvointi ja oppiminen*. LIKESin tutkimus- ja kehittämistoiminta koostuu Liikunnan ja terveyden tutkimuksesta, Strategisesta tietotuotannosta sekä Kehittämishankkeista.

Teema-alueen ”*Liikunta ja liikkuminen elämäntavassa*” lähtökohtana on tuottaa monialaista tietoa liikunnasta ja liikkumisesta elämäntavassa eri vaiheissa. Tutkimuksissa paneudutaan selvittämään, *millaiset tekijät vaikuttavat aktiivisen elämäntavan muodostumiseen?*; *Miten liikuntaa ja liikkumista voidaan edistää erilaisissa väestöryhmissä?*; *Miten liikunnasta ja liikkumisesta saadaan luotettavaa tietoa yhteiskunnan päätöksenteon tueksi?*

”*Strateginen tieto ja tutkimus*” -teema-alueessa tuotetun tiedon tavoitteena on lisätä ymmärrystä liikun-

taan ja liikkumiseen vaikuttavista yhteiskunnallisista rakenteista ja toimintakulttuureista. Strateginen tietotuotanto tuottaa tutkimusta, seuranta- ja arviointia, joita voidaan hyödyntää päätöksenteossa. Teema-alueen tutkijat ovat kiinnostuneita seuraavista kysymyskokonaisuuksista: *Millainen tieto ohjaa päätöksentekoa kuntien hyvinvointityössä?*; *Miten liikunta ja urheilujärjestelmän rakenteet sekä liikuntapolitiikan linjaukset vaikuttavat väestön liikuntaan ja liikkumiseen?*

Teema-alueessa ”*Liikkuminen, hyvinvointi ja oppiminen*” syvennyttään laaja-alaisesti hyvinvoinnin ja terveyden kysymyksiin. Viime aikojen tutkimus on suuntautunut kysymyksiin liikunnan vaikutuksista oppimiseen, tiedollisiin toimintoihin ja keskittymiskykyyn. Tutkinnan piirissä on ollut myös koulupäivänaikaisen liikkumisen vaikutukset oppimiseen.

LIKES ylläpitää useita tiedolla johtamisen tarpeita palvelevia tietokantoja ja työkaluja. Esimerkiksi Seuratietokanta ja Liikunnan järjestötietokanta tuottavat ajantasaista ymmärrystä liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnan tilasta. LIKES vastaa myös valtakunnallisesta Liikkuvat -ohjelmakokonaisuudesta.

Nuorisotutkimusseurassa tehdään yhteiskuntatieteellistä tutkimusta lasten ja nuorten liikkumisesta. Seura ilmoittaa verkkosivuillaan keskeiset tutkimusteemat: *Nuorisotyö ja nuorten palvelut*; *Lapsuus, perhe ja sukupuolisuhde*; *Elämäntavakulttuuri ja siirtymät*; *Koulutus ja työelämä*; *Yhteiskunnallinen toiminta ja osallisuus*; *Yhdenvertaisuus ja eriarvoisuus*; *Liikunta ja urheilu*; *Taide ja kulttuuri*; *Harrastukset ja vapaa-aika*; *Hyvinvointi, terveys ja päihitteet*.

Liikunta ja urheilu yhdistettynä seuran vankkaan yhteiskuntatieteelliseen osaamiseen on tuottanut laadukasta yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Sangen hyödyllistä onkin, että liikkumisen ilmiöitä tarkastellaan kiinteässä yhteydessä lasten ja nuorten elämäntodellisuuteen. Ymmärrystämme varttuvan sukupolven liikkumisesta lisäävät myös seuran säännölliset tiedonkeruut, joita ovat muun muassa Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus, Nuoret ajassa – laadullinen seurantatutkimus nuorista sekä Nuorisobarometri.

UKK-instituutti ilmoittaa verkkosivuillaan olevansa terveys- ja liikunta-alalla toimiva yksityinen tutkimus- ja asiantuntijakeskus. UKK-instituutin tehtävänä on edistää väestön terveyttä ja toimintakykyä vähentämällä liikkumattomuutta, liikuntavammoja ja vapaa-ajan tapaturmia sekä lisäämällä terveysliikuntaa. Instituutin tutkimusta tekevä henkilökunta koostuu pääsääntöisesti lääketieteen ja terveystieteen edustajista. Yhteiskuntatieteiden kannalta on olennaista, että instituutti tuottaa tutkimustietoa liikkumisen ilmiöistä.

Ydinosaamisalueikseen UKK-instituutti esittää *1. Fyysisen aktiivisuuden, liikkumattomuuden ja kunnon seuran, 2. Terveyttä tukevan liikkumisen edistämisen ja 3. Liikkumisen turvallisuuden ja kaatumisen ehkäisyn*. Etenkin instituutin tuottama tieto eri väestöryhmien fyysisestä aktiivisuudesta, paikallaanolosta ja kunnosta sekä tietotuotanto niiden yhteiskunnallisesta merkityksestä päätöksenteon tueksi ovat mitä suurimmassa määrin yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Vuonna 2018 julkaistussa *Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjassa 2020—2024* on listattu liikuntatutkimuksen keskeiset toimijat. Yliopistoja edustavat Jyväskylän yliopiston lisäksi Helsingin, Itä-Suomen, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistot. Liikuntalääketieteen keskuksia ovat Helsingin urheilulääkäriasema HULA, Kuopion liikuntalääketieteen tutkimuslaitos Kul.Tu, Oulun Liikuntalääketieteen Klinikka, Turun Paavo Nurmi -keskus ja Tampereen Urheilulääkäri-

asema TaULA. Muiksi liikuntatutkimusta tekeviksi toimijoiksi esitetään ammattikorkeakoulut, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, Kuntoutus- ja tutkimuskeskukset, Nuorisotutkimusseura ry, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Työterveyslaitos, UKK-instituutti, yksittäiset tutkijat ja yliopistolliset keskussairaalat.

Tämän selvityksen puitteissa ei ollut mahdollista selvittää kaikkien edellä esitettyjen toimijoiden tekemän liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tilaa. Toimijakentän laajuus on kuitenkin syytä ottaa huomioon raporttimme suosituksissa. Tieteentekemisen nykykäytännöissä toimijoiden verkostoituminen ja yhteishankkeet ovat arkipäivää. Varmaa on, että eri toimijoiden yhteistyö edesauttaa liikkumisen yhteiskuntatieteellisten tiedejäsennysten tuottamista.

7

Liikunnan yhteiskuntatutkimus päättöksenteon ajurina

SELVITTÄÄKSEMME LIIKUNNAN YHTEISKUNTATIETEIDEN vaikutusta liikuntapoliittiselle päätöksenteolle suuntasimme kyselyn valtion liikuntaneuvoston jäsenille ja varajäsenille sekä opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön sekä valtion liikuntaneuvoston sihteeristön työntekijöille. Kyselyn laadimme siten, että saisimme tietoa liikunnan yhteiskuntatieteiden merkityksestä liikuntapoliittisen päätöksenteon tiedolla johtamisesta.

Liikuntaneuvoston jäseniltä saimme uusintakyselynkin jälkeen ainoastaan yhden vastauksen! Vastamattomuuden syyksi arvioimme lähestyneet eduskuntavaalit kiireineen. Oletettavaa on myös, että valtion liikuntaneuvoston poliittisin perustein valitut jäsenet eivät välttämättä osanneet tunnistaa yhden tieteenalan merkitystä poliittiselle päätöksenteolle. Samalla herää kysymys siitä, missä määrin yhteiskuntatieteellinen liikuntatutkimus luo edellytyksiä tiedolla johtamiselle. Sisällytimme ainoan vastauksen ministeriön liikuntayksikön ja valtion liikuntaneuvoston sihteeristön vastauksiin. Näin toimien saimme kaikkiaan yhdeksän vastausta, jotka antavat tietoa liikunnan yhteiskuntatieteiden merkityksestä päätöksenteossa liikuntaneuvoston ja ministeriön näkökulmasta. Seuraavassa esittelemme tiivistetysti saamamme vastaukset.

Hyöty päätöksenteolle

Vastauksissa arvioidaan liikunnan yhteiskuntatieteillä olevan monenlaista merkitystä päätöksenteossa. Tieteenalan nähdään tuottaneen tietopohjaa valmistelua, päätöksentekoa ja arviointia varten sekä työkaluja vaikuttamistyöhön. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tuottama tieto on lisännyt henkilötasolla omaa ymmärrystä liikuntakulttuurista ja sen muutoksista: *”Ei taida kulua työpäivääkään, etteikö tarvitsisi päätöksenteon tueksi tutkimustietoa.”*

Vastauksissa myös konkretisoidaan tutkimuksen antia:

”Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on antanut taustotusta, perusteita ja näkymää siihen, miten liikuntaa ja urheilua tulisi rahoittaa, minkälaiset ovat kansalliset ja kansainväliset trendit ja tulevaisuuden näkymät liikuntakulttuurissa ja huippu-urheilussa. Liikunnan yhteiskun-

tatieteellinen tutkimus auttaa julkisen tuen suuntaamisen ja suunnittelun perustelemisessa.”

”Tutkimus on varsinkin aiemmin tuottanut tietoa urheiluseuratoiminnasta, seurajäsenyyksistä ja niiden taustatekijöistä. Myös historianäkökulmasta tehty liikuntasosiologinen tutkimus on merkittävästi lisännyt ymmärrystä suomalaisesta kansalaisyhteiskunnasta. Liikuntapoliittiseen selontekoon tuli tutkimuksesta tukea.”

Yhteiskuntatieteellisen tutkimustiedon merkitys ei rajoitukaan pelkästään yksittäisten politiikkatoimien suuntaamiseen. Kyse on myös yleisemmästä ymmärryksestä, mikä mahdollistaa pitkäkestoisemman kehitystyön: *”Luonut perustan toimialan kehittämiseksi sekä toimintojen yhteiskunnalliselle perustalle ja avustuspoliitiikan suuntaamiselle.”*

Vastauksissa korostetaan tutkimustiedon tarpeellisuutta olennaisena osana päätöksentekoa ja virkamies-työtä. Tarvitaan sekä akateemista tutkimusta että kevyempää selvitystyötä. Riippumatonta tutkimustietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisen tai yhdenvertaisuustoimien suunnittelussa. Etenkin aikasarjoja päätöksentekijät hyödyntävät jatkuvasti. Ennakointi- ja kehittämistoimet tukeutuvat vahvasti tutkittuun tietoon. Tutkitun yhteiskuntatieteellisen tiedon merkitystä liikuntapoliittisessa päätöksenteossa kuvattiin yhdessä vastauksessa seuraavasti:

”Toimialan laaja-alainen ja kokonaisvaltainen ymmärrys, uusi tieto ja aiemman tiedon syventäminen ja päivittäminen, käsitteellistäminen, teoreettiset viitekehykset eri asioihin / ilmiöihin luovat edellytyksiä parempaan vuorovaikutukseen. Konkreettisesti tietoa käytetään strategisessa johtamisessa, kehittämisessä ja ohjaamisessa, määrärahojen suuntaamisessa, puheissa, lausunnoissa, raportoinneissa ja raporteissa, eri linja-asiakirjojen ja kantojen valmistelussa.”

Koulutuksen merkitys ja vaikuttavuus

Koulutuksen merkitystä arvioidessaan vastaajat näkevät, että päätöksentekokoneistoon tarvitaan asioiden valmistelussa liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista. Valmistelijoiden koulutuksesta arvioidaan olevan myönteistä vaikutusta päätöksentekoprosesseissa. Liikunnan

yhteiskuntatieteelliselle koulutukselle annetaankin merkittävä tehtävä:

”Liikunnan yhteiskuntatieteellisen koulutuksen tehtävänä on tuottaa alalle liikuntaa yhteiskuntapolitiikan ja yhteiskunnan osana ymmärtäviä ammattilaisia, jotka kykenevät etsimään ja prosessoimaan myös alojen tutkimustietoa osaamisensa lisäämiseksi ja liikunta-alan kehittämiseksi.”

Yhdessä vastauksessa esitetään, että liikunnan yhteiskuntatieteellisen koulutuksen merkitys voisi olla suurempi. Samalla vastaaja pohtii, miten alan tutkimus kiinnittyy laajemmin yhteiskuntatieteelliseen ja politiikan tutkimukseen. Hän kysyy, onko liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimus irrallaan muusta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta. Huoli on siitäkin, miten nuoret tutkijat näkyvät asiantuntijoina.

Yhteiskuntatieteiden katsotaan antavan tarvittavaa perspektiiviä, selityksiä ja vertailukohtia kulloinkin käsillä oleville haasteille ja rahoitusvaihtoehdoille. Esimerkiksi yhdenvertaisuuden edistämässä koulutus on aivan välttämätöntä. Vastauksissa tuodaan esille myös opiskelijanäkökulma:

”Liikunnan yhteiskuntatieteellinen koulutus antaa opiskelijoille ymmärrystä liikunnan ja urheilun merkityksestä ja vaikutuksesta yhteiskunnassa sekä erilaisista sosiaalisista, poliittisista, taloudellisista ja kulttuurisista tekijöistä, jotka vaikuttavat niihin. Liikunnan yhteiskuntatieteellinen koulutus on merkittävää, koska se auttaa luomaan ymmärrystä siitä, miten liikunta ja urheilu vaikuttavat yhteiskuntaan ja miten tätä vuorovaikutusta voidaan lisätä.”

Tutkimustiedon lisätarve

Liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle kohdistetut tarpeet ovat mittavat, kuten vastauspoimintoista voi nähdä. Tutkimusaukkoja tuntuu löytyvän vähän joka suunnasta. Liikunnan ja liikunnan edistämisen taloudelliset vaikutukset ja liikunnan yritystoiminta nostetaan esiin useissa vastauksissa. Lisää tutkimustietoa tarvittaisiin myös liikunnan ja urheilun ympäristökuorman, liikkumisen, liikunnan ja urheilun tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, kuntien liikuntapalvelujen, liikkumisen edistämisen sekä liikkumisen, liikuntasuunnittelun ja -politiikan taustalla vaikuttavien tekijöiden osalta.

Tutkimustietoa kaivattaisiin yhtä lailla niin liikuntakulttuurin muutoksista kuin kansainvälisistä ulottuvuuksista. Esille nostetaan liikunnan kansalaistoimin-

tojen muutossuuntien selvittäminen. Tärkeitä tutkittavia kysymyksiä ovat myös liikunnan ja huippu-urheilun eettisyys ja yhteiskuntavastuu. Konkreettisia tutkittavia ilmiökokonaisuuksia olisivat dopingin käyttö ja käyttäjät, urheilun väkivalta, urheilijoiden kaksoisura, transsukupuoliset henkilöt liikunnassa ja urheilussa, liikunnan päätöksenteon hyvä hallinto sekä johtaminen, päätöksenteko ja vastuullisuus.

Vastauksissa jatketaan tutkittavien ilmiöiden listaa: Eettisten periaatteiden sisäistäminen liikunnan kansalaistoiminnoissa, seurajäsenyyden muutostekijät, päätöksentekorakenteet liikunnan järjestötoiminnoissa sekä liikunnan ja politiikan suhde ja keskinäinen riippuvuus. Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi olisi syytä tutkia lisää romanien, saamelaiden ja maahanmuuttajien liikuntaa, köyhyyden vaikutuksia liikkumiseen sekä kuntien liikuntapalvelujen eriytymistä.

Ymmärrettävästi päätöksentekijöiden ja virkahenkilöstön huolena on tulevaisuuden hahmottaminen. Tut-

kimustietoa kaivattaisiin kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisuuden tulevaisuudesta. Alati muuttuvassa yhteiskunnallisessa todellisuudessa pohdituttavat liikunnallisen elämäntavan vaikutukset hyvinvointiin, onnellisuuteen, oppimiseen sekä mielenterveyteen. Liikuntayrittäjyyden ja kansantaloudellisten kysymysten tulevaisuudestakin kaivattaisiin tutkimustietoa.

Yhdessä vastauksessa tulevaisuutta koskevat tietotarpeet tiivistetään osuvasti ja paljon esillä ollutta tulevaisuuskäsitteitä painottaen:

”Tutkimustietoa vähäisen liikkumisen yhteyksistä organisoituneen liikunnan toimintatapoihin ja yhteiskunnan yleisiin muutostrendeihin, huippu-urheilun kansainvälisestä kehityksestä ja asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa 2030- ja 2040-luvuilla, ammattimaistumisesta, kaupallistumisesta ja viihteellistymisestä sekä niiden vaikutuksista yhteiskunnassamme.”

Tutkimusta tuottavat tahot

Useissa vastauksissa nähtiin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan velvoitteeksi yhteiskuntatieteellisen tiedon tuottaminen. Toivottavaa kuitenkin olisi, että myös muut korkeakoulut kiinnostuisivat enemmän liikuntaan liittyvästä yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta. Liikuntatieteellisellä Seuralla nähtiin olevan tärkeä rooli tiedon välittäjänä. Yksilöidymmin tiedon tuottajiksi mainittiin Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus (KIHU), Jyväskylän Ammattikor-

Tutkimusaukkoja
tuntuu löytyvän
vähän joka
suunnasta.

keakoulu / LIKES ja UKK-instituutti. Yliopistoista puhuttiin monikossa mainitsematta sen tarkemmin yksittäisiä yliopistoja.

Tutkimustietoon liittyen painotettiin sen monialaisuutta. Näin mahdollistettaisiin monitieteinen ja mahdollisimman laaja-alainen ja moniääninen tutkimustieto. Liikunnan tutkimuksessa tulisi hyödyntää poikkitieteellisyttä. Liikunnan tutkimisen ei tule olla vain Jyväskylän yliopiston vastuulla. Positiiviseksi kehitysuunnaksi nähtiin, että tutkivien toimijoiden joukko on laajentunut. Samalla liikunnan tutkimukseen on tullut uusia näkökulmia. Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tulisi myös tuoda lähemmäksi urheilijoita ja alan opiskelijoita. Pitkäkestoisemman tutkimuksen ohessa tulisi tuottaa *”kevyempää tietoa esimerkiksi nopealla aikataululla toteutettavilla kyselyillä.”*

Tutkimuksen rahoittaminen

Kaikissa vastauksissa nähtiin, että useiden eri tahojen tulisi rahoittaa yhteiskuntatieteellistä liikuntatutkimusta. Missään tapauksessa rahoitusta ei pitäisi säilyttää vain opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle. Mahdollisiksi rahoittajatahoiksi mainittiin Suomen Akatemia, Euroopan Unionin rahoitusinstrumentit, sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, säätiöt, Suomen urheilun eettinen keskus (SUEK) sekä järjestöt. Esimerkiksi Kansainvälinen olympiakomitea, kansainväliset jalkapallo-organisaatiot ja monet muut järjestöt rahoittavat myös tutkimustyötä. Tulevaisuudessa myös yksityisen sektorin oletettiin osallistuvan tutkimuksen rahoittamiseen.

Tutkimuksen rahoittamiseen kaivattiin toimijoiden keskinäistä verkostoitumista. Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisvastuuksi nähtiin huolehtiminen siitä, *”että liikunnan yhteiskuntatieteet pysyvät elinvoimaisina.”* Yhdessä vastauksessa tutkimuksen rahoitusasiassa painotettiin yliopiston ja muiden korkeakoulujen omaa innostusta ja nostettiin esiin myös kohdennettu resurssointi:

”Kaikkein tärkeintä on yliopistojen ja korkeakoulujen oma aito innostus ja kiinnostus tuottaa liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Suomen Akatemia voivat hyvin kohdennetulla tutkimusrahoituksella huolehtia osaltaan alan kehityksestä.”

Vuorovaikutuksen lisääminen

Liikunnan yhteiskuntatieteilijöiden toimintoihin kaivattiin lisää vuorovaikutusta. Keskinäisen yhteistyön lisäksi tutkijoiden tulisi kyetä popularisoimaan tutkimustuloksiaan. Tieteellisten tutkimusjulkaisujen luke-

miseen ei kaikkien toimijoiden aika riitä. Tämä tiivistyy seuraavaan vastaukseen:

”Lisäämällä eri toimijoiden kohtaamisia sekä panostamalla tiedeviestintään. Tutkijoiden pitäisi pystyä tuomaan vielä selkeämmin, ymmärrettävämmiin, tiivistettyihin ja kiinnostavampaan esille tutkimustuloksia ja osallistua yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun eri kanavissa. Käytännön toimijoiden ja päätöksentekijöiden aika kuluu pitkälti omissa ’perustöissä’, eikä aikaa riitä esimerkiksi uuden tutkimustiedon omaksumiseen, etenkin siinä muodossa, jossa sitä monesti tarjotaan. Kun tuotaisiin helposti omaksuttavaa tutkimustietoa lähemmäs käytännön toimijoita ja päätöksentekijöitä, vuorovaikutus varmasti lisääntyisi ja keskustelu eri toimijoiden välillä vilkastuisi.”

Tutkittua tietoa kaivattiin lisää osaksi erilaisia tilaisuuksia, tapaamisia ja kohtaamisia. Myös tutkijoiden ja päätöksentekijöiden välisistä tapaamisista olisi hyötyä. Liikuntatieteellisen Seuran tutkijaverkosto nähtiin hyväksi aluksi ja askeleeksi tutkijayhteistyön laajentamiseen. Säännöllisiin tavoitekeskusteluihin opetus- ja kulttuuriministeriön ja toimijoiden välillä tulisi sisällyttää painokkaasti myös tutkimusulottuvuus. Myös erilaiset seminaarit, ”pyöreät pöydät”, työpajat, teemakohdattaiset koulutustilaisuudet ja tapaamiset erilaisista teema-alueista lisäisivät hedelmällistä vuorovaikutusta. Asioiden ja teemojen yhteisestä problematisoinnista ja ison ”yhteiskuntaselityksen” avaamisesta on merkittävää hyötyä päättäjille. Yhdessä vastauksessa nähtiin keskustelun OKM:n ja tutkimusyhteisöjen välillä olevan jo kohtalaisen hyvää, joten erilaisiin selvityksiin ja tutkimuksiin on nopeallakin aikataululla mahdollista saada apua.

Tulevaisuuden haasteet

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen arvioitiin kohtaavan tulevaisuudessa lukuisia haasteita. Etenkin tutkimuksen rahoittaminen saattaa nousta aivan olennaiseksi kysymykseksi. Uhkiksi nähtiin myös kiinnostuksen laskeminen liikunnan yhteiskuntatieteellistä koulutusta kohtaan, alan tutkijoiden määrän vähyisyys sekä alalta valmistuneiden työllistyminen. Peruskysymyksenä pidettiin yhteiskuntatieteellisen liikuntatutkimuksen asemaa tutkimus- ja koulutusyksiköissä. Tulevaisuuden iso haaste on myös liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen pärjääminen Suomen Akatemian rahoitusprosesseissa.

Eriytyvässä tiedekentässä haasteeksi nähtiin myös yhteistyö muiden tieteenalojen kanssa sekä tutkijoiden kansainvälinen yhteistyö. Monitieteisyyden nähtiin olevan menestyksekkään tutkimuksen välttämätön edellytys. Esille nostettiin myös liikuntatutkimuksen kes-

kittyminen ”yhteen yliopistoon”, minkä seurauksena esimerkiksi yhdenvertaisuuden kysymyksiin liittyviä asioita saattaa jäädä tutkimatta.

Tutkimustiedon soveltaminen nähtiin merkittäväksi ongelmaksi. Tämä asettaa tulevaisuudessa haasteita sekä tutkijoille että tiedon soveltajille. Myös toimijoiden yhteistyössä riittää haasteita:

”Tutkimustuloksia ja tietoa on melko hyvin saatavilla, mutta sen kytkeminen päätöksentekoon pitäisi tehostua entisestään. Tutkimuksesta saadaan hyvää tietoa ja tuloksia, mutta tutkimuksista pitäisi entistä paremmin saada myös keinoja käyttöön.”

Vastauksissa kiinnitettiin huomiota myös liikunta- ja urheilukulttuurin eriytymiseen, mikä nähtiin tulevaisuuden haasteeksi sekä tutkijoille että päätöksentekijöille. Haasteeksi nähtiin myös kriittisen tutkimuksen asema:

”Liikuntakulttuuri ja erityisesti huippu-urheilu pirstaloituu koko ajan, joten tutkimuksen oikea kohdentaminen on rajallisilla resursseilla haasteellista. Toinen ongelma on liikuntakulttuurin sisänlämpövyys, minkä johdosta kriittiselle tutkimusotteelle ei ole toimialan sisältä suurta ’tilausta’, vaikka tarve on ilmeinen.”

Muut havainnot

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin muita mahdollisia havaintoja. Erityisen hyvänä pidettiin, että kysely suunnattiin myös liikunnan vastualueen työntekijöille. Uusia tekemisen malleja ja sujuvaa yhteistyötä useiden tahojen kanssa kaivattiin lisää:

”Liikunnan yhteiskuntatieteen tekijöiden yhteistyötä ja joukkoa voisi edelleen tiivistää ja verkostoida paremmin.”

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tilan seuraaminen olisi tulevaisuudessa hyödyllistä. Tästä olisi etua tutkijoille, päätöksentekijöille sekä heidän väliselle yhteistyölleen:

”Liikunnan ’yhteiskunnallinen tila’ -raportin voisi tuottaa säännöllisesti neljän vuoden välein. Sillä olisi päätöksentekijöille käyttöarvoa. Ja tällaisen raportin tuottamisprosessi voisi jo itsessään olla prosessi, joka lisää vuorovaikutusta päätöksentekijöiden ja tutkijoiden välillä.”

Yksittäisessä vastauksessa toivottiin, että tutkimuksen tulisi keskittyä ”eriarvoisuuden ilmiöiden taklaamiseen.” Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan katsottiin voivan nostaa niin liikuntakulttuurin sisäistä kuin laajemminkin julkista profiliaan.

8

Tohtoroituneiden näkemykset ja tulkinnat

YKSI TUTKIMUSAINEISTOMME KOOSTUU 2010-luvulla ja sen jälkeen tohtoreiksi väitelleiden vastauksista. Suuntasimme kyselyn liikunnan yhteiskuntatieteistä tai yhteiskunnallisista liikuntakysymyksistä väitelleille henkilöille. Väitöskirjatiedot kokosimme *Liikunta & Tiede* -lehden väitöskirjojen esittelystä sekä yliopistojen verkkosivustoilta hakusanoja hyödyntäen. Otimme mukaan myös sellaisia väitelleitä, joiden tutkimuksen hakusanoissa oli yhteiskuntatieteellisiä käsitteitä. Tohtoroituneiden yhteystiedot poimimme oppilaitosten, järjestöjen ja muiden instituutioiden verkkosivuilta. Yliopistoittain tohtoroituneet jakautuivat seuraavasti: Jyväskylän yliopisto 30, Helsingin yliopisto 8, Itä-Suomen yliopisto 3, Turun yliopisto 3, Tampereen yliopisto 2, Lapin yliopisto 1, LUT-yliopisto 1, Oulun yliopisto 1. Lähetimme kyselyn 49 tohtoroituneelle, joista 17 vastasi kyselyymme.

Tohtoreiksi väitelleet

Kyselyymme vastanneiden tohtoroitumisvuodet ilmenevät seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 2. Kyselyyn vastanneiden tohtorin väitöskirjan tarkastamisvuodet.

2010	2	2018	1
2011	3	2019	1
2015	2	2021	2
2016	2	2022	1
2017	2	2023	1

Jo vastanneiden määrä osoittaa, että liikunnan yhteiskuntatieteellisiä aiheita tutkitaan ja tutkijakoulutuksen saaneita tohtoreita valmistuu säännöllisesti. Lisäksi huomioon on otettava se, että osa kyselyn saaneista ei syystä tai toisesta vastannut. Joka tapauksessa kyselyyn vastanneiden määrä ja perusteelliset vastaukset tuottavat ymmärrystä liikunnan yhteiskuntatieteiden tilasta sekä tohtoroituneiden nykypositioista, tekemisistä ja näkemyksistä.

Väitöskirjan hyödyt

Vastanneet esittivät väitöskirjojensa hyödyiksi tieteellisten tutkimusaukkojen täyttämisen, tieteenalan teoreettisen ja metodologisen kehittämisen sekä yleisesti ymmärryksen lisäämisen, kuten seuraavassa:

”Lisäymmärrystä liikunnan harrastamisen moninaisten motiivien ymmärtämiseen”.

Lukuisissa vastauksissa ilmaistiin väitöskirjan tuottaneen merkittävää uutta tietoa. Tieteellistä ymmärrystä on lisätty muun muassa *liiketaloustieteellisen markkinoinnin rakenteista ja rakentumisesta sekä luontomatkailun tuotteistamisesta, urheilujohtamisesta johtamistoimintana, urheilun kentän yhteisen tavoitteenasettelun ongelmista sekä yhteisten tavoitetilojen muodostamisesta, perustutkimuksellista tietoa Suomen merkittävimästä urheilulajista ja sukupuolten merkityksestä yläkoulujen liikunnanopetuksessa*. Tutkimushavaintona esitettiin myös liikuntaan liittyvän viestinnän ja vuorovaikutuksen digitalisoituminen sekä järjestäytymisen aiempaa kevyempi yhteisöllisyys, joiden nähtiin osaltaan vauhdittavan liikuntakulttuurin eriytymistä.

Useat vastaajat näkivät väitöskirjansa merkityksen paitsi tutkimusaukkojen täyttäjänä myös liikunnan yhteiskuntatieteiden sisällöllisenä ja metodologisena laajentajana. Tällöin todettiin väitöskirjan laventavan joukkueurheilulajien tutkimusta, laajentavan urheilijakehitystutkimusta yhteiskuntatieteellisiä käsitteitä hyödyntäen, avaavan uraa urheilujournalismitutkimukselle, olevan ensimmäinen suomalainen väitöstutkimus liikuntamatkailusta, nostaneen esiin naisten ja naisvoimisteluliikkeen merkityksen hiihdonopetukselle ja talvimatkailulle sekä hahmottaneen hiihtokulttuureiden eriytymisen omiksi alakulttuureikseen.

Vastauksissa väitöskirjan uuden metodologisen avauksen nähtiin tuottaneen tietoa liikunta- ja urheilujärjestöjen vallan ja verkostojen tutkimiseen sekä nostaneen esiin aivan uudenlaisia tutkimustuloksia. Yleisesti esitettiin tutkimuksen tuoneen teoreettisia työkaluja liikuntakulttuurin ja urheilun yhteiskunnallisen muutoksen jäsentämiseen.

Väitöskirjoilla katsottiin olleen myös sovellutusarvoa. Urheilu erilaisten resurssien ja pääomien tuottajana sekä yrittäjätutkimuksen havainnot tulkittiin hyödyllisiksi urheilussa, koulutuksessa, työssä ja liiketoiminnassa. Liiketaloustieteellisen tutkimuksen yhdistäminen liikunnan yhteiskuntatieteelliseen ja muuhun liikuntaan liittyvään tutkimukseen nähtiin jo itsessään merkittäväksi.

Ymmärryksen lisäämisestä oli kyse useissa väitöskirjoissa. Urheilumediaa tutkittaessa havaittiin urheiluuutisoinnin tasa-arvoistuneen. Tutkimus tuotti ymmärrystä myös integraation prosesseista ja vähemmistöjen osallisuudesta. Valaistuksi tulivat myös jännitteet

tasa-arvoideologian ja liikuntapoliittisten tavoitteiden sekä käytännön järjestelyjen ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden arjen kokemusten välillä.

Vastaukset osoittavat väitöskirjojen aiheiden olleen moninaiset. Näyttäisi myös siltä, että niin tutkimuksen teemojen kuin teoreettis-metodologisten valintojen tekemisessä ovat korostuneet väittelijöiden omat intressit ja uralla etenemisen odotushorisontit. Tutkimuksen kontribuution itsearvioinnissa tohtoreiksi väitelleet korostivat väitöskirjansa merkitystä monipuolisesti.

Tutkimustyön jatkaminen

Vastausten perusteella ei voida tehdä yleistyksiä tohtoriksi väitelleiden tutkimustyön jatkumisesta. Jonkinlaista kuvaa vastaukset kuitenkin rakensivat. 17 vastanneesta kaksi ilmoitti ykskantaan, ettei ole jatkanut tutkimusta. Yksi vastaaja ei kertonut tekevänsä varsinaista tutkimustyötä, mutta laatii omalle organisaatiolleen erilaisia selvityksiä ja raportteja. Yksi väitelleistä on niin hiljattain väitellyt, ettei ole kyennyt vastaamaan kysymykseen.

Vastaajista kuusi ilmoittaa jatkaneensa tutkimustyötä erilaisissa positioissa. Nimikkeitä ovat olleet johtava tutkija, tutkija, post-doc -tutkija, tutkijatohtori, apurahatutkija ja projektitutkija. Vastanneista viisi ilmoitti tehneensä tutkimusta asiantuntijatehtävien, lehtoritoimen tai muun päivätyön ohessa. He ovat osallistuneet esimerkiksi tutkimushankkeisiin sekä kirjoitettu tutkimusartikkeleita ja luennoitu väitöskirjan teemoista. Kaksi vastaajaa ilmoitti työn alla olevan julkaisuja, joita he eivät kuitenkaan luokitelleet varsinaiseksi tutkimustyöksi.

Suoranaista tutkimustyötä teki alle puolet vastanneista. Heidän positionsa näyttäisivät olevan sangen kirjavat. Monissa tehtävissä toimivien tutkijoiden toimenkuvaan liittyy runsaasti sellaista tekemistä, mikä vaikeuttaa tutkimustyöhön keskittymistä. Jatkossa onkin tärkeää pohtia, miten tutkijakoulutuksen saaneille tohtoreille luotaisiin edellytykset jatkaa tutkimuksen tekemistä. Muutoin tutkijakoulutuksella hankitut valmiudet, osaaminen ja tietämys uhkaavat jäädä vajaalle käytölle.

Tutkimustyön esteet

”Eipä tässä ole esteitä ollut vaan pikemminkin imua ja valinnanvaraa.”

Mikäli kaikki vastaajat olisivat kuvanneet tutkimustyön esteitä edellä olevaan tapaan, olisi tohtoriksi väittelemineen tuottanut kaikkien kannalta erinomaisen tuloksen. Näin asiantila ei kuitenkaan ole. Muista vastauksista on hahmotettavissa kolme tutkimustyötä estävää tekijää.

Ensinnäkin väitöskirjan jälkeinen työura ei ole jatkunut tutkijana, vaan muissa tehtävissä. Tällöinkin tohtoriprosessi on voinut antaa erinomaisia työelämävalmiuk-

sia sekä kykyä ymmärtää ja tulkita paremmin tieteentekijöitä ja heidän kontribuutioitaan. Uusissa työtehtävissä toimenkuvat ovat saattaneet painottua suunnitteluun, kehittämiseen ja hallintoon, jolloin omalle tutkimustyölle ei jää aikaa. Vaikka työ liittyisikin kiinteästi liikuntatieteisiin, ajankäytöllisesti tutkimustyön tekeminen on mahdotonta. Päivätyön ohessa tehtävän tutkimuksen ei katsottu onnistuvan. Tutkimustyön esteeksi nähtiin myös tohtoriopintojen jälkeinen irrallisuus tutkijayhteisöstä. Yliopistoyhteisön ulkopuolelta on korkea kynnyks lähtä väitöskirjan jälkeen jatkotutkimuksen tekemiseen.

Toiseksi kiinnittyminen koulutus- ja tutkimusinstituutioihin tuo mukanaan muutakin tekemistä kuin tutkimusta. Tämä näkyykin lukuisissa vastauksissa. Etenkin opetuspainotteinen toimenkuva erilaisine vastuineen johtaa siihen, että tutkimustyön sisällyttäminen työaikaan on hankalaa. Kun opetus, ohjaus ja muut yliopistoyhteisölliset tehtävät vievät suurimman osan työajasta, intensiivisen tutkimuksen tekeminen käy mahdottomaksi. Ammatillisen mielenkiinnon suuntautuminen muualle voi myös johtaa tutkimusmotivaation laskuun ja jopa hiipumiseen.

Kaksi tohtoroitunutta tutkijaa esitti, etteivät olleet sinällään kokeneet minkäänlaisia tai isompia esteitä tutkimuksen tekemiselle. Silti hekin näkivät, että opetus-, ohjaus- ja hanketyö sekä erilaisten selvitysten ja raporttien laatiminen vaatii huomattavan osuuden työajasta.

Kolmanneksi tutkimustyötä estäviä tekijöitä ovat rahoituksen puuttuminen ja ajankäytön ongelmat. Päivätyön ohessa tutkimuksen tekeminen ei tahdo onnistua, joten sitä ei koeta mielekkääksi. Päivätyöstä poistautuminen taas on tutkimusrahoituksen epävarmuuden takia huono vaihtoehto. Vastaajat ovat kirjanneet tutkimustekemisen esteiksi yksiselitteisesti rahan, rahoituksen puutteen tai niukkuuden sekä rahoituksen hakeamisen vaativuuden.

Yhdessä vastauksessa on hahmotettu liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen asemaa, mikä ymmärrettävästi on osaltaan este tutkimuksen tekemiselle. Yksilötasolla tilanne synnyttää merkittävää epävarmuutta:

”Koen, että liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen arvoa ei yhteiskunnassamme laajalti ymmärretä, mikä näkyy esimerkiksi akateemisten työpaikkojen määrässä ja rahoitushauissa. Koen täten tutkijauran epävarmuuden suurimmaksi esteeksi laajempien tutkimushankkeiden suunnittelulle ja toteuttamiselle.”

Hyödyt koulutukselle ja muille tahoille

Tiedustelimme myös tohtoroituneiden mahdollisuuksia hyödyntää tutkimuksensa tuloksia koulutuksessa tai

muissa yhteyksissä. Lähtökohtaisesti vastaukset osoittivat tutkimustulosten hyödyntäneen merkittävästi useita tahoja. Yliopistossa työskentelevän henkilön vastaukseen tämä oli kirjattu seuraavasti:

”Monella tavalla, muun muassa luento-opetuksessa, opinnäytetöiden ohjauksessa, tutkimusartikkelien arvioinnissa sekä aihetta sivuavien tutkimushankkeiden edistämässä.”

Toinen yliopistotyöntekijä esittää tutkimustulosten hyödyntäneen *”opetus- ja ohjaustoimintaa vähintäänkin kohtuullisesti.”*

Edellä esitetyt vastaukset vahvistavat yliopisto-opetuksen perusajatusta tutkittuun tietoon perustuvasta opetuksesta. Oletettavaa on, että juuri oman tutkimuksen teoreettisen kiinnittymisen, menetelmien ja tutkimustulosten esittely on hyödyllistä myös opiskelijoiden motivaation ja oppimistulosten kannalta.

Tohtoroituminen merkitsee asiantuntijaksi kouluttautumista. Vastausten perusteella liikunnan yhteiskuntatieteelliselle asiantuntijuudelle riittää monenlaista kysyntää. Vaikka omaa opetusvastuuta oppilaitoksessa ei olisikaan, puheenvuoropyyntöjä ja haastatteluja saat-
taa kertyä paljon. Yhden vastaajan mukaan tutkimuksen popularisointia voi tehdä rajattomasti. Hänen mukaansa omia tutkimustuloksia on saattanut hyödyntää liikuntapoliittisten arviointien tekemisessä ja dokumenttien laadinnassa. Yksittäisiä luentoja hän on pitänyt sekä ammattikorkeakoulussa että yliopistossa.

Vastaukset viestivät laaja-alaisesta vaikuttamisesta. Omaan työhön sisältyen on toteutettu esimerkiksi erilaista ohjaus- ja opetustyötä, urheilijoiden kaksoisuraohjausta, yrittäjyyden ohjaustyötä sekä osaamisen tunnistamistyötä. Mukana on oltu myös hankehakemusten laadinnassa ja hanketoiminnassa.

Tavanomaista on, että tohtoroituneet ovat puhuneet väitöskirjansa teemoista omassa opetus- ja koulutustyössään. Lisäksi he ovat esiintyneet erilaisissa tilaisuuksissa, kuten seminaareissa, kongresseissa, tiedepäivillä sekä järjestöjen ja julkishallinnon koulutustilaisuuksissa. Monet ilmoittivat antaneensa useita haastatteluja median edustajille, mikä osoittaa liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen yleistä kiinnostavuutta. Luentopyyntöjä tohtoreille on tullut lukuisista eri suunnista.

Väitöskirjojen käytännöllinen merkitys jää usein havaitsematta. Vastaukset kuitenkin osoittivat, että väitöskirjan tulosten sovellettavuus voi olla merkittävä. Tästä kertoo seuraava vastaus:

”Olen yhdessä laajemman toimijaverkoston kanssa tuonut ja muokannut inklusiota ja osallisuutta käsitteleviä teoreettisia työkaluja ja tutkimukseni tuloksia käytäntöön. Ne ovat vakiintuneet osaksi liikunta-alan koulutusta, niillä

on ollut vaikutuksia organisaatioiden strategioihin, ja niillä vahvistetaan tietopohjaa toimintarajoitteisten henkilöiden osallisuuden osalta.”

Väitöskirja voi vaikuttaa yksilön omaan työuraan. Vastauksissa arvioitiin väitöskirjan päteväyttäneen nykyiseen työtehtävään etenkin metodologisen osaamisen karttumisen myötä tai antaneen eväitä omassa työssä menestymiseen, jolloin on voinut hyödyttää koko yhteisöä. Hyödynsaajia ovat olleet esimerkiksi lajiliitot, seurat ja valmentajakoulutus. Jos vastaajat eivät ole nähneet väitöskirjansa tuloksista muuta hyötyä, ainakin oma ajattelu liikunnan ja yhteiskunnan välisistä suhteista on syventynyt. Tästä on ollut hyötyä esimerkiksi liikuntajärjestötyössä.

Opintojen ohjaus

Vuonna 2010 ja sen jälkeen tohtoroituneet eivät ole voineet vielä osallistua merkittävästi opinnäytetöiden ohjaukseen. Tohtoroituminenhan ei sinällään tuota velvoitusta opinnäytetöiden ohjaukseen. Vastuu ohjaamisesta syntyy vasta yliopistollisen työtehtävän tai muun sitoutumisen myötä. Niinpä kymmenen vastaajaa ilmoitti, ettei ole ollut ohjaamassa yhtään opinnäytetyötä. Monet ilman yliopistollista positiota olevat henkilöt ilmoittivat kuitenkin sparranneensa pro gradu -tutkielman ja väitöskirjojen sekä ammattikorkeakoulun lopputöiden tekijöitä.

Pro gradu -tutkielmia oli ohjannut viisi vastaajaa. Kaksi yliopistollisessa tehtävässä toiminutta vastaajaa oli ohjannut merkittävän määrän maisteritutkinnon opinnäytteitä. Toinen ilmoitti ohjanneensa peräti yli 100 ja toinen yli 60 pro gradu -tutkielmaa, jotka olivat pääasiassa liikunnan yhteiskuntatieteiden opinnäytteitä. Muut kolme vastaajaa ilmaisivat ohjanneensa yhtä, kolmea ja yhdeksää gradututkielmaa. Väitöskirjoja oli ohjannut kolme vastaajaa. Yksi vastaaja oli ollut ohjaajana kolmessa väitöskirjassa ja hänellä oli myös ohjattavanaan muutama väitöskirjatyö. Kaksi vastaajaa oli toiminut ohjaajana yhdessä väitöskirjassa.

Perusasetelma on selvä. Yliopistollisessa työtehtävässä toimivat henkilöt ohjaavat opinnäytteitä. Ohjattujen pro gradu -tutkielmien määrät osoittavat, että tekemistä opinnäytteiden valmistumisessa riittää. Väistämättä herää kuitenkin kysymys tohtoroituneiden osaamisen hyödyntämisestä. Kiistämätöntä nimittäin on, että tohtorin väitöskirjan laatinut henkilö on oman alansa asiantuntija. Väitelleiden tutkimusteemat edustavat entistä eriytyneemmän liikuntakulttuurin monia osa-alueita, joten heidän käyttämisensä aikaisempaa laajemmin opinnäytetöiden ohjauksessa olisi tärkeää ja kaikkien edun mukaista.

Yhteistyön lisääminen

Vastauksissa ehdotettiin päätöksentekijöiden ja liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tekevien tutkijoiden yhteistyön lisäämistä erilaisilla yhteistyöhankkeilla, keskusteluilla, koulutuksilla, seminaareilla ja sähköpostilistoilla. Järjestettävien tilaisuuksien tulisi johtaa jatkokeskusteluihin. Erilaisiin tilaisuuksiin voitaisiin lisätä liikunnan yhteiskuntatieteellisiä sisältöjä. Yhdeksi foorumiksi esitettiin muun muassa liikuntatutkijoiden politiikkapalavereja, joissa esiteltäisiin tutkimustuloksia sekä niiden vaikutusmahdollisuuksia. Näin osallistuttaisiin myös liikuntapoliittisiin keskusteluihin. Hyödyllistä olisi myös suunnitella, rakentaa ja vahvistaa erilaisia verkostoja ja ekosysteemejä.

Toisaalta vastauksissa nähtiin, että seminaareja ja niissä esiintymisiä on jo riittävästi. Näin ollen tarvittaisiin uusia toimintamalleja: *”Näiden suunnittelua ja tekemistä on toki jo käynnissä monissa eri hankkeissa ja aihe on yhtenä pohdittavana asiana myös LTS:n alle perustetussa liikunnan yhteiskuntatieteiden asiantuntijaryhmässä.”*

Vastauksissa suunnattiin vastuuta suoraan tutkijoille seuraavaan tapaan:

”Tutkijoiden tulisi julkaista päätöksentekijät tavoittavia tekstejä ja olla proaktiivisempia tuotoksiensa popularisoinnissa. Lisäksi tutkijoiden soisi ottavan muutenkin aktiivisemmin osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun.”

Hyödyllisiksi nähtiin myös erilaiset tutkijoiden laittamat tietopankit ja sivustot. Loistavaksi esimerkiksi nostettiin hiljattain ilmestynyt urheilujournalismin bibliografia.

Saimme myös vastauksia, joissa nähtiin merkittäviksi monenlaiset toimet ja korostettiin verkostoitumisen ja yhteistyön merkitystä kansainvälistä ulottuvuutta unohtamatta. Yhdessä vastauksessa sivuttiin myös organisoitumisen luomaa mahdollisuutta tutkimuksen sisällöllisten kysymysten pohtimiseen:

”Monella eri tavalla. Verkostoitumalla, yliopistoyhteistyöllä, kansainvälisillä kentillä, ylipäätään pitämällä yhteyttä tutkijakollegoihin ja alan koulutuksesta ja tutkimuksesta vastaaviin päättäjiin ja asiantuntijoihin Suomessa ja ulkomailla sekä korkeatasoisilla yhteisillä tutkimushankkeilla.”

”Liikunnan yhteiskuntatutkijoille tarvittaisiin oma seminaari / konferenssi, jossa voisi puida yhteiskunnallista tutkimusta. Silloin yhdistyisi niin sanottu marginaalin sekä valtaväestön parissa tehtävä tutkimus.”

Hallinnollakin nähtiin olevan oma vastuunsa. Tutkijoita tulisi ottaa mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmiin, joissa pohditaan liikunnan edistämiseen ja liikunnan rahoitukseen liittyviä kysymyksiä. Yksi vastaaja tulkitsi kriittisesti, että liikunnan edistämisen ”viisaus” näyttää asuvan joka alan ammattilaisissa eli poliiti-

tikoissa ja aiemmin politiikassa marinoituneissa konsulteissa.

Toinen vastaaja tulkitsi liikuntapoliittisen päätöksenteon lyhytjänteistymistä sekä tiedolla johtamisen merkitystä ja toimivuutta. Vastaajan mielestä muuttuneet käytännöt ovat paikantaneet uusiksi myös virkahallinnon toimintamahdollisuuksia:

”Liikuntaan liittyvä päätöksenteko ja erityisesti liikuntapoliittinen päätöksenteko on lyhytjänteistynyt niin kuin koko politiikan. Entistä vähemmän tuntuu, että hitaalla ajattelulla ja tiedolla on merkitystä vaikka mitä temppuja yhteisissä tilaisuuksissa tekisi. Myös virkahallinto on poliittisten päättäjien lyhytjänteisyyden armoilla. Siksi siis pitäisi muuttaa päätöksentekoa ensin, kun kyseessä on julkinen liikuntapolitiikka. Hieman tässä on karissut idealismi siitä, että tiedolla olisi (aina) merkitystä vaikka vuorovaikutusta olisikin.”

Ihanteelliseksi nähtiin tilanne, jossa päätöksenteko perustuisi aitoon tiedolla johtamiseen. Päätöksentekijöiltä tämä edellyttäisi riittävästi sekä motivaatiota että aikaresursseja:

”Päätöksentekijöiden tulisi tiedostaa, että päätöksenteon olisi tarkoituksenmukaista perustua tutkittuun tietoon. Sen haltuunotolle olisi syytä olla motivoitunut ja varata myös tarvittava määrä aikaa.”

Yliopistotkin voisivat omalta osaltaan lisätä yhteistyötä. Yhteiset tutkijoiden ja päätöksentekijöiden hankkeet on koettu hyödyllisiksi. Myös tutkimusseminareihin tulisi saada mukaan muitakin kuin tutkijoita. Yhdessä vastauksessa kaivataan tiedeyhteisöiltä lisää avoimuutta:

”Tiedeyhteisö voisi olla avoimempi yhteisön ulkopuolisille tutkijoille, eli esimerkiksi liikunnan yhteiskuntatieteissä voisi olla ajatuspajatyypistä toimintaa, johon olisi kutsuttuna tai avoimesti tervetulleina myös väitelleitä toimijoita yliopistoyhteisön ulkopuolelta, joilla on kenties laaja-alaista työhistoriaa muutoinkin yhteiskunnallisessa liikuntakentässä.”

Tiedeväen ja päätöksentekijöiden molemminpuolista yhteydenpitoa ja vuorovaikutusta tulisi myös lisätä, joskin käytäntö on osoittanut yhteistyön rajalliset mahdollisuudet:

”Tarvitaan monitieteistä dialogia ja päätöksentekijöiden todellisuuteen muotoiltua tutkimustietoa, mutta sille ei tunnu olevan aikaa, eikä sopivia foorumeita, joilla tutkijat ja toimijat voisivat kohdata.”

Tutkimuksen ja koulutuksen haasteet

Vastauksissa nostettiin haasteeksi tutkimuksen puolueettomuus, kantaaottavuus ja kriittisyys, koska liikunnan koulutusta, tutkimusta ja edistämistä rahoittaa

sama taho. Kriittisen tutkimuksen tekemisen mahdollisuudethan nostettiin esiin myös viranhaltijakyselyssä. Selvää on, että laadukkaassa liikunnan päätöksenteossa tarvitaan myös kriittisiä ja opponoivia tulkintoja.

Vuorovaikusta kentän toimijoiden kanssa pidettiin aivan välttämättömänä. Näin toimien syntyy arjesta ponnistavia aihioita, joilla vastattaisiin yhä paremmin tietotarpeeseen ja -vajeeseen.

Liikuntaväen haluttomuus perehtyä asioihin syvällisemmin koettiin merkittäväksi ongelmaksi.

Professorien ja sopivien opinnäytetöiden ohjaajien vähäinen määrä nähtiin ongelmaksi kuten myös tutkimusrahoituksen niukkuus sekä tutkimusalan matalahko yhteiskunnallinen arvostus. Taloudellisten resurssien niukkuuden ja alan vähäisen arvostuksen katsottiin estävän pitkäjärjestyksen akateemisen tutkimuksen tekemistä. Tutkimuksen niukkojen resurssien lisäksi esiin nostettiin sekä koulutuksen vähäiset voimavarat että koulutettujen tutkijoiden työllistyminen. Haasteeksi nähtiin myös alan tutkijoiden ja opiskelijoiden olemisen hajallaan eri puolilla Suomea.

Väitöksen jälkeiseen tutkijaposition hakeutumisen vaikeus johtui juuri resurssien puutteesta. Niinpä liikunnan yhteiskuntatieteilijät hakeutuvat töihin järjestöihin ja julkiselle sektorille, koska tutkijan urapolku avautuu vain harvoille rahoituksen saaneille. Nykytilanne on, että *”LYT tuottaa enemmän osaajia hallintoon kuin tutkimukseen”*.

Toisaalta vastauksissa korostettiin sitä, että liikunnan yhteiskuntatieteellinen tohtorikoulutus tuottaa korkean asiantuntijuuden. Juuri tätä resurssia tulisikin hyödyntää paremmin:

”Kaikkien liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkijoiden asemaa päätöksenteon asiantuntijoina pitäisi saada roimasti nostettua.”

Mahdollisuus syntyä tutkimuksessa teemallisesti, teoreettisesti ja paradigmaattisesti nousi hyvin esiin seuraavassa vastauksessa:

”Tutkijoiden ja osaajien pitäisi tulevaisuudessa pystyä paremmin suuntautumaan tiettyihin kysymyksiin ja tiettyihin teoriasuuntauksiin ja paradigmatietoihin. Liikunnan yhteiskuntatieteissä hyödynnetään monia emotietejä, niihin kaikkiin ei voi keskittyä. Eli mielestäni tulevaisuudessa pitäisi miettiä paremmin profiloitumista, ja näin pystymme kattamaan erilaisia kysymyksiä ja emotietejä sekä lisäämään kollektiivista perehtyneisyyttä. Myös koulutuksessa on pohdittava, mihin keskitytään ja mitkä emotieteet aiotaan hallita.”

Tutkimusalan laajuus korostui myös vastauksessa, missä nostettiin esiin resurssi- ja arvostuskysymykset sekä vuorovaikutuksen haasteet:

”Haaste, mutta samalla myös mahdollisuus on tieteenalan laajuus ja poikkeittieteellisyys eri suuntiin. Tästä johdettujen tutkimuslinjojen ei ole kovin selkeä ja se pitää sisällään hyvin erilaisia, toisistaan poikkeavia tulokulmia. Koulutukselliset haasteet ovat varmasti samat kuin yliopistossa yleensä: rahoitukseen liittyvät haasteet, opetuksen arvostuksesta kiinni pitäminen tutkimuksen ohella, tarpeeksi aikaa dialogiseen ja ohjaukselliseen otteeseen ja sen myötä analyttiseen ja kriittiseen ajattelun kehittymiseen opinnoissa.”

Tutkijoiden tulisi hallita muutosten analysointi, mikä mahdollistaa liikunnan yhteiskunnallisten ilmiöiden ennakoimisen. Havainto onkin perusteltu, sillä valtion liikuntaneuvoston yhtenä jaostona on toiminut tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaosto. Tällaisen elimen toiminnan kannalta arviointitieto olisi todella hyödyllistä. Eittämättä tarvittaisiin lisää akateemiseen tutkimustraditioon perustuvaa arviointitutkimusta. Selvää on, että opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamat kohdennetut ja lähinnä yksityisillä yrityksillä teettämät arvioinnit eivät ole riittäviä liikuntakulttuurin kokonaisvaltaisen tulevaisuuskuvan hahmottamiseksi.

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen moninainen emotiedekytkentä saattaa paikantaa tutkijaposition, jolloin kokemuksena voi olla tunne putoamisesta tieteenalojen väliseen kuiluun. Tämä ilmenee seuraavassa vastauksessa:

”Kokemukseni mukaan poikkeittieteellistä tutkimusta arvostetaan paperilla, mutta ei käytännössä. Poikkeittieteellisenä tutkijana koen usein olevani tutkimusalojen ja -piirien välisessä kuilussa. Tästä syystä näen, että tulevaisuuden haaste liikunnan yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle ja koulutukselle on tällaisten kuilujen umpeen kurominen. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa yhteistyö- ja koulutushankkeita eri tutkimusalojen välillä.”

Institutionaalisen yhteistyön merkitystä korostettiin useissa vastauksissa. Perusteluiksi esitettiin, että liikunnan yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tekevät jo useat tahot:

”Toivon, etteivät eri yliopistoissa ja muissa yhteisöissä toimivat tutkijat jää katveeseen, sillä liikunnan yhteiskuntatieteellisiä kysymyksiä pohditaan jo nyt aika monella taholla. Olisi siis hienoa, että saataisiin muodostettua näkyvämpi kokonaiskuva, sillä volyyymi voi olla tosiaan oletettua isompi.”

Institutionaalista yhteistyötä toivottiin lisää myös liikunnan yhteiskuntatieteellisen koulutuksen ja työelämän välille. Yhden vastaajan tulkinnan mukaan tällaisesta yhteistyöstä olisi hyötyä opiskelijoille ja työelämätoimijoille sekä yliopistoillekin. Liikunnan yhteiskuntatieteiden kentän pirstaleisuus ja haasteet näkyvät seuraavassa vastauksessa:

”Kielidilemma, jos raportoit englanniksi, miten huolehditaan suomenkielisestä keskustelusta. Eriytyminen ja heimoutuminen, kullakin oma kielensä ja teoreettiset apparaatit, jotka usein käännetty englannista. Haluttomuus ymmärtää muita, kykenemättömyys monitieteiseen dialogiin. Elitismi: missä määrin meillä on vähemmistöihin kuuluvia tutkijoita tai tutkijoita kouluttavia, jotka kuuluvat vähemmistöihin ja / tai joilla on omakohtaista ymmärrystä vähemmistöistä. Ja miten huolehditaan, että yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vähemmistöjä kuullaan, heidät osallistetaan mukaan tutkimuksen suunnitteluun ja heille viestitään tuloksista.”

Tulevaisuuden haasteet nousevat esiin seuraavassakin vastauksessa, jossa pohditaan tutkimuksen positiota. Pahimmillaan tutkimus saattaa olla traditionsa vanki ja jäädä näin omaan poteroonsa:

”Tulevaisuuden haasteet ovat siinä, jääkö liikuntatutkimus omiin poteroihin vai laajeneeko tutkimus puolin ja toisin monitieteelliseksi. Esimerkiksi muuttoliiketutkimuksessa on tapahtunut paradigman muutos ja kansallisvaltiopohjaisesta yhteiskuntatutkinnasta on siirrytty moninaiseen, monipaikkaiseen ja ylijärjalliseen yhteiskuntatutkintaan. Millaisena suomalainen yhteiskunta nähdään vaikuttavan siihen, mille ymmärrykselle liikunnan ammattilaisten koulutus rakentuu. Toinen haaste on siinä, miten liikuntatutkijoiden joukkoon saataisiin moninaisuutta. Tutkijoiden erilaiset taustat laajentaisivat tutkimusintressejä ja tutkimuksellista katsetta. Liikuntatutkijoilla tulisi olla vastuu rikkoa marginaalissa olevien näkymättömyyttä ja äänettömyyttä. Siihen tarvitaan rahoitusta. Rahoituksen hankkiminen marginaalissa olevien henkilöiden ja ryhmien tutkimukseen ei saa jäädä yksittäisten tutkijoiden vastuulle. Siihen tarvitaan yhteiskunnallista sopimusta.”

Muut huomiot

Vastausten läpikäynti osoittaa, että informantit olivat paneutuneet vastaamiseen kiitettävän perusteellisesti. Selvitystä pidettiin myös tarpeellisena, mikä näkyikin seuraavissa kommentteissa:

”Hienoa, että tällaiselle selvitykselle on syntynyt kysyntää ja se toteutetaan.”

”Tarpeellinen selvitys.”

”Tsemppiä työhönne ja hienoa, että olette kiinnostuneita meidän väitteiden näkemyksistä.”

”Kyselyssä esille tulleiden alueiden tutkimukselle on alati tarvetta.”

”Enemmän avoimuutta ja ennakkoluulottomuutta.”

”Suuret kiitokset – olette tehneet hienoa ja pitkäjänteistä työtä.”

Muissa huomioissa harjoitetaan myös pohdintaa kysymällä liikunnan yhteiskuntatutkijoiden vaikuttamismahdollisuuksista sekä tekemisten suunnista:

”Millaisia ratkaisuja tutkijat voivat tuottaa yhteiskunnalle? Nyt mielellään tunnistetaan ja kuvaillaan ilmiöitä ja epäkohtia.”

Vastauksissa korostetaan liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen erityismerkitystä liikuntatieteellisen tutkimuksen rikastuttajana seuraavasti:

”Liikunnan ja urheilun yhteiskunnallinen – mukaan lukien sosiologisen, kulttuurisen ja eettisen – tarkastelu on nyt ja jatkossa erittäin tärkeää. Perinteistä terveyden ja biologisen näkökulman suunnasta tapahtuvaa tarkastelua tulisi tasapainottaa yhteiskuntasuuntautuneella tarkastelulla.”

Myös tutkijapositio nostetaan esiin. Muun muassa taustayhteisöllä on oma vaikutuksensa niin väitöskirjan aihepiirille kuin tohtoroitumisen jälkeisille tekemisille:

”Tutkijan urat ovat erilaisia ja taustayhteisön merkitys on iso sille, mikä oman väitöskirjan kontribuutio on alan koulutukselle ja ohjaukselle.”

Yksi vastaaja toivoo saavansa kuulla selvityksen tuloksista esittäen myös lupauksensa keskustelujen jatkumiselle:

”Kiitos ja hyvä, että teette tällaista yhteiskuntatieteellistä selvitystä. Mielelläni tulen kuulemaan ja keskustelemaan tuloksista. Toivottavasti järjestätte tilaisuuden tähän. Käytännön ehdotuksena olisi hienoa, jos Pauli Vuolteen uraselvityksille ja Teijo Pyykkösen tuotoksille löytyisi jatkotekijöitä. Ne ovat olleet päätöksentekijöitä kiinnostavia töitä, joita tieteentekijäkin on voinut hyödyntää.”

Tulevaisuuden huoli nouseekin vastauksissa esille tutkijan seurattua rahoitusjärjestelyjen uusia organisoitikäytäntöjä. Huolena on yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon painottuminen tutkimushakemuksissa:

”Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat tärkeitä periaatteita Liikuntatieteellisen tutkimuksen suunta-asiakirjassa. Näiden toteutumisesta on vastannut valtion liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaosto. Liikuntalain uudistuksen jälkeen koko arviointiprosessi siirtyy Suomen Akatemialle. Mietityttää kuka ja miten tullaan jatkossa arvioimaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista.”

Vastauksista löytyy suoranainen liikunnan yhteiskuntatieteitä koskeva kehoitus:

”Liikunnan yhteiskuntatutkimuksessa on aloitettava keskustelu siitä, miten kannetaan tutkimuksellista vastuuta eriarvoisuuden vähentämisestä ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.”

9 Suositukset

SELVITYKSEMME KOLMANTENA PÄÄTEHTÄVÄNÄ on esittää suosituksia, joilla voidaan vahvistaa liikunnan yhteiskuntatieteiden asemaa ja vaikutusta tutkimuksessa ja koulutuksessa sekä poliittisessa päätöksenteossa. Seuraavassa esittämämme suositukset perustuvat saamiimme kyselyjen vastauksiin, tutustumimme strategia-aineistoihin sekä meille toimitettuun muuhun aineistoon. Ymmärrettävästi kaikki suositukset eivät nouse suoraan hyödyntämistämme aineistoista. Pitkäaikaisesti liikuntatutkimusta ja -koulutusta sekä yleisemminkin tiede- ja korkeakoulupolitiikkaa seuraavina olemme hyödyntäneet suosituksissa myös tiedeosaamistamme ja tutkimuskokemustamme.

Suosituksset olemme jaotelleet neljään osa-alueeseen. Tutkimussuosituksiin olemme kirjanneet toimia, joilla voidaan kohentaa liikunnan yhteiskuntatieteiden tieteellistä asemaa ja ottaa huomioon tutkimuksen monimuotoisuus. Tieteentekemisessä tutkimus ja koulutus kulkevat käsi kädessä.

Niinpä olemme kirjanneet toiseksi suosituskokonaisuudeksi koulutuksen toimenpiteitä, jotka vaikuttavat suoranaisesti ja välillisesti alan tutkimukseen.

Kolmanneksi esitämme suosituksia hallinnolle. Kuten olemme tekstissämme esittäneet, hallinnollisin toimenpitein voidaan vaikuttaa tutkimuksen painopistevalintoihin. Myös päätöksentekijöiltä saamamme vastaukset osoittavat, että liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimustieto on tarpeellista ja hyödyttää tiedolla johtamista. Neljänneksi esitämme resurssisuosituksia. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnallisessa todellisuudessa tarvitaan entistäkin enemmän ajanmukaista tietoa taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurista ilmiöistä. Juuri tällaista tietoa yhteiskuntatieteet tuottavat jäsenettäessä liikunnan, urheilun ja kaikkinaisen liikkumisen kysymyksiä.

Seuraavassa etenemme niin, että kirjaamme aluksi kunkin suosituksen. Tämän jälkeen esitämme perustelun suositukselle. Alleviivaamme, että suosituksemme tuottavat pohdinnan aiheita niin yksittäisille toimijoille

kuin koko liikunnan yhteiskuntatieteiden toimijakentälle kokonaisuudessaan.

Suosituksset tutkimukselle

Liikunnan yhteiskuntatieteen erityisaseman tunnistaminen ja tunnustaminen

Liikunnan yhteiskuntatieteet tuottavat ymmärrystä lisäävää ja sovellettavaa tietoa kaikkinaisen liikkumisen ilmiöistä. Näin ollen mikään muu tieteenala ei tuota samankaltaista yhteiskuntatutkimuksen tiedetraditioon ja tutkimusmenetelmiin tukeutuvaa tietoa, joten tieteenalan erityisasema on syytä pitää koko ajan kirkkaana mielessä.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden moninaisuuden huomioon ottaminen

Liikunnan yhteiskuntatieteissä tehdään soveltavaa tutkimusta, laaditaan selvityksiä, harjoitetaan perustutkimusta ja osallistutaan arviointitutkimuksen tekemiseen. Erityisiä odotuksia kohdistuu

sovellettavalle tutkimukselle etenkin liikkumiseen kannustavien olosuhteiden luomiseksi ja kaikenikäisten kansalaisten liikkumisaktiivisuuden lisäämiseksi. Soveltava tutkimus ei kuitenkaan ole mahdollista ilman laajaa ja tasokasta perustutkimusta. Sen tekeminen on välttämätöntä, jotta liikunnan yhteiskuntatieteet säilyttävät tieteellisen tasonsa ja ovat näin uskottava yhteistyökumppani niin kansallisissa kuin kansainvälisissäkin tutkijaverkoissa. Liikunnan yhteiskuntatieteilijät pystyvät myös tekemään nopeita vastauksia edellyttävää sektori- ja selvitystutkimusta sekä arvioimaan osaamisensa ansiosta liikuntakulttuurin moninaisia ilmiöitä.

Ymmärryksen lisääminen liikunnan yhteiskuntatieteiden traditioiden, paradigmojen sekä teoreettis-metodologisten lähtökohtien muutoksista

Uskottavat tieteenalat tunnistivat omat tiedetraditionsa. Tieteellinen itserefleksio ja oman tieteellisen identiteetin vaaliminen ovat tieteenalalla toimivien jatkuva tehtävä. Liikunnan yhteiskuntatieteilijöidenkin tulee

Soveltava tutkimus
ei kuitenkaan
ole mahdollista
ilman laajaa
ja tasokasta
perustutkimusta.

tunnistaa oman tieteenalansa traditiot, muuttuvat paradigmat sekä teoreettis-metodologiset käytännöt. Suomalaisen tekemisen tunnistamisen ohella tutkittavaa riittää myös kansainvälisessä liikunnan yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Tieteenalan kansainvälisen yleisesityksen laatiminen saattaisi olla sangen hyödyllinen tehtävä.

Tutkijoiden profiloituminen

Selvityksemme osoittaa liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteiden eriytymisen 2000-luvulla. Ilmiö on ymmärrettävä ja tuttu monilta muilta aloilta, ja tutkimuskohteiden eriytymisellä on vastattu liikuntakulttuurin yleiseen eriytymiseen. Tutkimuksen eriytyminen näkyy esimerkiksi viime vuosikymmeninä tehdyissä liikunnan yhteiskuntatieteellisissä väitöskirjoissa. Tutkimuskohteet tulevat lisääntymään vastaisuudessa. Hyödyllistä olisi joka tapauksessa, että osa tutkijoista voisi profiloitua ja tehdä entistä syvällisempää tutkimusta osaamisalueeltaan. Esimerkkejä profiloitumisen teemoista on vaivatonta löytää. Syvällistä ja jatkuvaa tietoa tarvittaisiin muun muassa yhdenvertaisuuden ja rasmin, vapaaehtoistoimintojen ja ammattilaisuuden, liikkumisen väestöllisen ja alueellisen polarisaation sekä ilmastonmuutoksen ja liikkumisen välisistä kysymyksistä.

Tutkimuksen popularisointi

Monet liikunnan yhteiskunnalliset ilmiöt ja toimet ovat arjessa havaittavia ja julkisesti näkyvillä. Liikunnan yhteiskuntatutkijoiden tulisi popularisoida tutkimustuloksiaan ja näin menetellessään tuottaa analyttisiä näkökulmia ja ylittää arkipuheen pinnallisuutta. Useille kentille kirjoittaminen ja eri kohderyhmille esiintyminen sekä sosiaalisen median alustojen hyödyntäminen tuottavat uusia näkökulmia ja kysymysasetteluja tuttuina pidettyihin ilmiöihin. Liikkumisen ilmiöitä koskevan tutkimustiedon popularisointi on viesti halusta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun liikuntakulttuurin kysymyksistä.

Perustutkimuksen ja kriittisen tutkimuksen edellytysten turvaaminen

Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjoissa on viime vuosikymmeninä painotettu liikuntatutkimuksen sovellettavaa ulottuvuutta. Toisaalta on myös esitetty – muun muassa päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden toimesta –, että tarvitaan myös perustutkimusta ja kriittistä tutkimusta liikuntakulttuurin ilmiöistä. Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisellä liikunnan ja urheilun historiatutkimuksella ei voida olettaa olevan sovelta-

vaa ulottuvuutta. Silti historian tutkimus voi olla hyvin merkittävää muun muassa kansallisen identiteetin, menneisyyden ymmärtämisen sekä nykypäivän ilmiöiden kontekstoinnin ja suhteellistamisen kannalta. Kriittisen tutkimuksen tehtävänä on puolestaan nostaa esiin vallitsevia epäkohtia, ja virittää toimijoita ongelmien poistamiseen ja käytäntöjen parantamiseen.

Yhteydet muihin yhteiskuntatieteisiin ja tieteenvälisyys

Liikunnan yhteiskuntatieteet ponnistavat useista tiedetraditioista. Yhteiskuntatutkimukselle on ominaista jatkuva teoreettis-metodologinen kehittytyö. Näin ollen liikunnan yhteiskuntatutkijoiden tulee säilyttää ja luoda kiinteitä yhteyksiä erityisesti muihin yhteiskuntatieteisiin. Tieteenalarajojen osittaisen ohenemisen myötä tutkimustyö on jo tieteenvälisestä etenkin erilaisissa tutkimushankkeissa. Parhaimmillaan eri tieteenalojen edustajien yhteistyö konkretisoituu kaikkien osapuolten ymmärryksen lisääntymisenä sekä tutkimuskohteen syvällisempänä haltuunottona.

Tutkimusstrategioiden ja tutkittavien ilmiöiden jatkuva reflektointi ja päivittäminen

Instituutioiden tutkimusstrategioiden ongelmana on, että ne ovat usein konsensusdokumentteja. Mitä suuremmasta ja monitoimijaisesta instituutiosta on kyse, sitä varmemmin strategiat ovat sangen yleisluontoisia. Liikunnan yhteiskuntatieteidenkin osalta kaivattaisiin terävämpiä ja kohdennettumampia strategisia linjauksia, joita tulisi reflektoida jatkuvasti ja päivittää ne ajanmukaisiksi. Lisäksi strategisissa linjauksissa tulisi ilmetä liikunnan yhteiskuntatutkimuksen moninaisuuden näkökulmat.

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen asiantuntemuksen hyödyntäminen julkishallinnon teettämissä arvioinneissa ja selvityksissä

Niin julkishallinnossa kuin liikunnan ja urheilun järjestökentillä tehdään lisääntyvässä määrin erilaisia arviointoja. Hyödyllistä olisi, jos liikunnan ja urheilun ilmiöitä koskevissa arvioinneissa ja selvityksissä käytettäisiin liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista nykyistä selvästi enemmän. Liikunnan yhteiskuntatieteilijät omaavat laaja-alaista ymmärrystä sekä yhteiskunnallisista ilmiöistä että itse liikuntakulttuurista. Näin ollen liikunnan yhteiskuntatieteilijät kykenevät kontekstualisoimaan arviointikohteita ”ulkopuolelta tulevia” arvioitsijoita syvemmin.

Suositukset koulutukselle

Liikunnan yhteiskuntatieteiden koulutusmäärien nostaminen

Liikunnan yhteiskuntatieteet on yksi suosituimmista oppiaineista Jyväskylän yliopistossa. Useana vuonna liikunnan yhteiskuntatieteiden opintoihin yhtä aloituspaikkaa kohti on ollut kaikista hakukohteista eniten hakijoita. Ala on siis kiinnostava ja haluttu opiskelupaikka. Kun selvitysten mukaan liikunnan yhteiskuntatieteistä valmistuneet maisterit ovat sijoittuneet hyvin työelämään, olisi oppiaineen aloituspaikkojen lisääminen perusteltua. Tämä olisi myös linjassa yleisempään korkeakoulupoliittiseen tavoitteeseen lisätä sisäänotto-määriä ja nostaa korkeakoulutettujen osuutta väestössä. Ymmärrettävästi aloituspaikkojen lisääminen edellyttäisi liikunnan yhteiskuntatieteisiin lisää opetushenkilökuntaa.

Liikunnan yhteiskuntatieteistä tohtoroituneiden osaamisen laajempi hyödyntäminen

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tohtorit näyttävät valmistumisensa jälkeen sitoutuvan ohuehkoisti yliopistoyhteisöihin. Esimerkiksi opinnäytteiden ohjaajina toimivat pääasiassa yliopiston palkkalistoilla työskentelevät toimenhaltijat. Hyödyllistä olisi, että alalta tohtoroituneet voisivat olla paremmin mukana opinnäytteiden ohjaamisessa ja heidän asiantuntemustaan hyödynnettäisiin kaikkiaan laajemmin. Asetelma on resursien niukkuuden takia haasteellinen, mutta arviomme on, että väitelleiden asiantuntemus ei tällä hetkellä tule maksimalisesti hyödynnetyksi. Myös julkishallinnolle sekä liikunnan ja urheilun järjestökentälle tohtoroituneet henkilöt voisivat olla merkittävä voimavara.

Yhteiskuntatieteellisten koulutussisältöjen lisääminen liikunnan koulutuksissa

Liikunnan yhteiskuntatieteen edellytykset hahmottaa liikuntakulttuurin ilmiöitä ovat ainutlaatuiset. Yhteiskuntatutkijat kytkevät liikunnan, urheilun ja kaikkinaisen liikkumisen taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin yhteyksiinsä. Juuri tällaista tietoa tarvitsevat sekä muiden liikuntatieteiden että yleisemminkin tieteenalojen edustajat. Näin ollen kehystävää liikunnan yhteiskuntatieteellistä tietoa tulisi lisätä eri alojen koulutuksiin. Kyse ei ole pelkästään Jyväskylän yliopiston koulutuksista, vaan myös muut yliopistot, ammattikorkeakoulut, oppilaitokset sekä liikunta- ja urheilujärjestöt voisivat sisällyttää koulutuksiinsa liikunnan yhteiskuntatieteellistä tietoa.

Liikuntakulttuurin toimijoiden kannustaminen osallistumaan tutkimus-, seminaari- ja koulutustoimintaan

Tiedolla johtaminen on noussut iskusanaksi julkishallinnossa, yritys-elämässä sekä liikunta- ja urheilujärjestöissä. Näin ollen sillat teorian ja tutkimustiedon sekä käytännön suuntaan ovat tulleet entistä lyhyemmiksi. Liikuntakulttuurin toimijoita tulisi kannustaa osallistumaan liikunnan yhteiskuntatieteelliseen tutkimus-, seminaari- ja koulutustoimintaan. Etenkin liikuntakulttuurin toimijoiden yleisen koulutustason nousu luo edellytyksiä arkipuheen ylittävälle ilmiöiden käsitteellistämiseksi.

Liikunnan yhteiskuntatieteellinen päätöksentekijäkoulutus

Liikunnan ja urheilun eri tehtävissä toimivien päätöksentekijöiden ymmärrys alan ilmiöistä on kirjavaa. Hyödyllistä olisikin, jos julkishallinnon, järjestöjen ja yritystenkin päättäjille voitaisiin järjestää koulutusjaksoja ja koulutustilaisuuksia siitä, miten liikunnan yhteiskuntatieteet jäsentävät todellisuutta, millaista tietoa on tuotettu sekä miten tieto voi hyödyntää päätöksentekoa. Näin toimien saatettaisiin samalla vahvistaa tiedolla johtamisen toimia.

Suositukset hallinnolle

Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjojen laatimisen jatkaminen

Edellä tekemämme analyysi osoittaa, että liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjat ovat olleet hyödyllisiä liikuntatutkimuksen linjaajia. Suunta-asiakirjat ovat osaltaan osoittaneet liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tarpeellisuuden. Suunta-asiakirjoissa yhteiskuntatieteelliselle liikuntatutkimukselle on annettu merkittävä tehtävä liikunnan ja urheilun ilmiöiden tunnistamisessa. Suunta-asiakirjojen säännöllinen laatimainen tuo myös tarvittavaa jatkuvuutta liikkumisen tiedehallintoon sekä edesauttaa muutossuuntien hahmottamista. Suunta-asiakirjoissa liikuntatutkimuksen tehtävät on liitettävä yleisempään yhteiskunnassa hyväksyttyyn tavoitteellisuuteen, jolloin on pohdittava myös tutkimuksen arvoperusteita.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkijoiden yhteistyön tiivistäminen ja parempi koordinaatio

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkijat työskentelevät useissa tutkimus- ja koulutusinstituutioissa. Vaarana on, että instituutiot ajautuvat keskinäiseen kilpailuun etenkin tutkimusrahoituksesta. Instituutioiden yhteistyön

tiivistäminen, parempi koordinaatio ja yhteiset tutkimushankkeet lisääisivät tiedeasiantuntijoiden synergiaa ja tuottaisivat laaja-alaisia ja syvempiä analyysejä tutkittavista ilmiöistä. Näin menetellen kyettäisiin synnyttämään kokonaisvaltaisempaa tulkintaa niin kansallisista kuin kansainvälisistäkin liikuntakulttuurin ja liikuntapolitiikan ilmiöistä.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden asiantuntijaryhmän (LYHTY) toiminnan kehittäminen

Liikuntatieteellisen Seuran toimesta perustettu Liikunnan yhteiskuntatieteiden asiantuntijaryhmä (LYHTY) voi osaltaan synnyttää edellä hahmoteltua verkostoitumista, mikä hyödyttää kaikkia mukana olevia toimijoita. Hyödyllistä olisi osanottajatahojen laajentaminen, jolloin myös varsinaisten liikuntaa tutkivien instituutioiden lisäksi mukaan toimintaan pääsisivät muutkin toimijat. Järjestettäviin tilaisuuksiin osallistumisesta hyötyisivät myös yksittäiset tutkijat, jotka tekevät tutkimusta muutoin kuin liikuntainstituutioissa työskennellen. Asiantuntijaryhmän toimintaa tulisi resursoida, jotta kokoontumiset, seminaarit ja muut tapahtumat voitaisiin toteuttaa sekä mahdolliset julkaisut rahoittaa. Merkittävää olisi saada mukaan yksittäiset liikunnan yhteiskuntatutkimusta tekevät henkilöt, jotka muutoin uhkaavat jäädä yhteistyön paitsioon.

Liikunnan yhteiskuntatieteilijöiden ja päätöksentekijöiden yhteistyön syventäminen ja tiivistäminen

Liikunnan yhteiskuntatieteilijöiden ja päätöksentekijöiden välistä yhteistyötä tulisi tiivistää. Yhteisissä seminaareissa, kokouksissa ja ”pyöreän pöydän” istunnoissa saatettaisiin ideoida molempia tahoja kiinnostavia tutkimusaiheita. Tutkijoiden ja päätöksentekijöiden vuoropuhelulla kyettäisiin saamaan aikaan tiedepolitiikan ja hallintopolitiikan vuoropuhelua, jossa tunnistettaisiin molemminpuolisia mahdollisuuksia. Erityisen olennaista olisi, että päätöksentekijät kykenisivät tunnistamaan parhaan tiedeasiantuntemuksen omaavat instituutiot ja tutkijat. Päätöksentekijöiden syötteet ajankohtaisista liikuntakulttuurin ja liikuntapolitiikan kysymyksistä voisivat edesauttaa opinnäytetöiden aiheiden valintaa. Etenkin liikunnan yhteiskuntatieteiden opiskelijoille päätöksentekijöiden suunnasta tulleet tutkimusaiheet olisivat monella tapaa hyödyllisiä. Liikuntapolitiikan koordinaatioelimen (LIKOPOL) kaltaisissa elimissä voitaisiin vahvistaa liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista.

Liikunnan yhteiskuntatutkijoiden asiantuntemuksen hyödyntäminen

Liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista voitaisiin hyödyntää paremmin, sillä arviomme mukaan se on ainakin osittain vajaakäytöllä. Yhteiskunnallisista kysymyksistä tohtoreiksi väitelleet nostivat vastauksissaan esille, että erilaisiin valtakunnallisiin ja alueellisiin työryhmiin, valmisteluelimiin sekä vastaaviin tulisi lisätä liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista. Lisäosaamisesta ja tutkijanäkökulmista hyötyisivät valtio- ja aluehallinnon, kuntien, järjestöjen ja jopa yritysten päätöksentekijät. Tutkijakoulutuksen saaneita liikunnan asiantuntijoita tulisi käyttää myös erilaisissa arviointitehtävissä, sektoritutkimuksen kaltaisissa selvityksissä sekä lausuntojen laadinnassa.

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen asiantuntemuksen varmistaminen Suomen Akatemian asiantuntijapaneelissa

Aika ajoin on käyty kriittistäkin keskustelua Suomen Akatemian arviointipaneelien kokoonpanoista. Tämä koskee monen muun tieteenalan lisäksi myös liikunnan yhteiskuntatieteitä. Liikuntatutkimuksen tulkitseminen yhdeksi monoliittiseksi tieteenalaksi on ymmärrettävästi täysin väärä lähtökohta. Akatemian panelistien valinnassa tulisi varmistaa, että asiantuntijoiksi valittaisiin nimenomaisesti liikunnan yhteiskuntatieteitä syvästi tuntevia tutkimusosaajia. Hyödyllistä olisi, että paneelisteilla olisi ymmärrystä suomalaisen liikuntakulttuurin ja -politiikan kokonaisuudesta.

Seurantatiedon tuottaminen liikkumisesta yhteiskunnallisena ilmiönä

Liikuntapolitiittisessa päätöksenteossa tarvitaan seurantatietoa liikuntakulttuurin ilmiöistä. Erilaiset seuranta-tutkimukset, tietopankit ja muut vastaavanlaiset toimet tuottavat ymmärrystä myös muille kuin liikuntapolitiikoille. Laaja-alaisen liikkumiskäsitteen omaksumisen myötä seurantatietoa tarvitaan muun muassa ihmisten liikkumismääristä ja toimintakyvystä, yhdyskuntasuunnittelussa, ympäristöhallinnossa sekä sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Seurantatietoa kaivataan myös liikunnan ja urheilun sekä muiden kansalaisten liikkumista organisoivien tahojen tilasta ja muutoksista. Seurantatiedon kartuttamisen lisäksi tulisi myös kyetä tekemään yhteiskuntatieteellistä analyysia ilmiöiden muutossuunnista. Tähän puolestaan tarvitaan liikunnan yhteiskuntatieteellistä osaamista.

Resurssisuositukset

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen rahoituksen riittävyyden turvaaminen

Liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tekemisen mahdollistaa riittävä rahoitus. Monin tavoin osoitettu liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tarpeellisuus velvoittaa päätöksentekijät huolehtimaan, että niin tutkimus- ja koulutusinstituutioille kuin tutkimushankkeille myönnetään rahoitusta. Yhteiskunnallisten muutosten nopeutuessa entisestään on välttämätöntä, että yhteiskuntatieteellisen liikuntatiedon tuottaminen on jatkuvaa ja karttuneeseen tiedetraditioon tukeutuvaa. Rahoituksen jakaminen ei saa kuitenkaan kohdentua vain soveltavaan tutkimukseen tai selvitystyöhön, vaan resursseja olisi suunnattava myös perustutkimukselle ja kriittiselle tutkimukselle.

Liikunnan yhteiskuntatutkimuksen suunnatut haut

Liikuntakulttuurissa toteutuu mittavia muutoksia, jotka johtuvat yleisemmistä yhteiskunnan ja ympäristön muutoksista. Varsin perusteltua onkin, että liikkumisen muutokset kytketään yleisempiin muutosilmiöihin. Syvällisen tiedon tuottaminen laajoista ilmiökokonaisuuksista edellyttää hyvin resursoituja tutkimushankkeita, joissa olisi mukana eri yhteiskuntatieteiden tutkijoita. Merkittäväksi rahoitusinstrumentiksi nousevat kohdennetut haut, jollaisia liikunnan yhteiskuntatieteiden rahoituksessa tulisi käyttää. Kohdennettujen hakujen teema-alueet ja yhteiskunnallinen merkittävyys tulisi suunnitella päätöksentekijöiden ja tutkijoiden yhteistyössä.

Liikunnan yhteiskuntatieteistä valmistuneiden tohtoreiden ja maistereiden sijoittumisen seuranta

Liikunnan yhteiskuntatieteet on tavattoman suosittu oppiaine. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisestä tiedekunnasta oppiaineesta valmistuu perustutkinnon suorittaneita maistereita ja tutkijakoulutuksen suorittaneita tohtoreita. Selvityksen mukaan valmistuneet maisterit ovat sijoittuneet hyvin työelämään. Samansuuntaisia havaintoja on olemassa tohtoreiden osalta.

Hyödyllistä olisi seurata valmistuneiden maistereiden ja tohtoreiden sijoittumista työmarkkinoille. Koska valmistuneista ainoastaan rajallinen osa sijoittuu yliopistotyöhön, seurannan tuottama tieto viestisi koulutustarpeista ja antaisi tietoa liikunnan yhteiskuntatieteiden opetussuunnitelman sisältöjen laatijoille. Akateemisen koulutuksen saaneet henkilöt ovat erittäin merkittävä voimavara suomalaisen liikuntajärjestelmän ja liikuntakulttuurin kehitystyössä.

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tilan seurannan jatkuva resurssointi

Liikunnan yhteiskuntatieteiden tilan selvittäminen hyödyttää niin poliittisia kuin muita päätöksentekijöitä sekä itse tiedekentän toimijoita. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tilaa tulisikin seurata sekä ulkopuolisten toimijoiden tulkitsemana että tieteenalan toimijoiden itserefleksiona. Seurannan osa-alueita olisi vaivatonta löytää. Sopivia kysymyksiä olisivat esimerkiksi alalla työskentelevien tutkijoiden ja kouluttajien määrät, valmistuneet alan opiskelijat, tutkimushankkeet, alan asema tutkimus- ja koulutusinstituutioissa sekä merkittävimmät tutkimuskohteet. Laaja-alaisena seuranta voitaisiin toteuttaa neljän vuoden välein ja siihen tulisi kohdentaa julkishallinnon rahoitusta.

Liikunnan yhteiskuntatutkijoiden kansainvälisten yhteyksien ja resurssien turvaaminen

Suomalaiset liikunnan yhteiskuntatieteilijät ovat olleet ja ovat tänäkin päivänä merkittävässä asemassa kansainvälisessä yhteiskuntatieteilijöiden kanssakäymisessä. Myös alan kansainvälisiin kongresseihin suomalaiset ovat osallistuneet runsaslukaisesti sekä olleet mukana kansainvälisissä tutkimus- ja julkaisuhankkeissa. Kansainvälisissä yhteyksissä on ihailtu suomalaista liikuntahallintoa ja sen toimivuutta. Tärkeää olisi, että liikunnan yhteiskuntatieteilijöiden kansainvälisten yhteyksien hoitaminen turvataisiin riittävin taloudellisin resurssein. Globalisoituvassa ja mittavien haasteiden maailmassa tämä olisi entistäkin tärkeämpää.

Lähteet

- Aapola-Kari, S. (toim.). 2023. Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatuutkimus 2022. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 74 / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, nro 244. Helsinki.
- Aarresola, O., Lämsä, J. & Itkonen, H. 2022. Urheiluseurat ammatimaistumisen ristiaallokossa. Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 22. Helsinki.
- Allardt, E. 1976. Vergleichende Sozialforschung und die Analyse des Sports. Teoksessa Lüschen, G. & Weis, K. (toim.) die Soziologie des Sports. Luhterland Verlag. Darmstadt.
- Bauman, Z. 1997. Sosiologinen ajattelu. Vastapaino. Tampere.
- Burawoy, M. 2006. Julkisen sosiologian puolustus. Sosiologia-lehti 4/2006.
- Caig, P. & Beedie, P. (toim.). 2013. Sport Sociology. Sage. London.
- Dunning, E. 2010. Civilizing Sports: Figurational Sociology and the Sociology of Sport. Teoksessa Smith, E. (toim.) Sociology of Sport and Social Theory. Human Kinetics. Champaign.
- Eichberg, H. 1987. Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalitydettä. Vastapaino. Tampere.
- Giddens, A. 1984. The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Polity Press. Cambridge.
- Giddens, A. 1993. Sociology. Polity Press. Cambridge.
- Giddens, A. & Sutton, P. W. 2017. Sociology. Polity Press. Cambridge.
- Habermas, J. 1968. Erkenntnis und Interesse. Suhrkamp. Frankfurt am Main.
- Habermas, J. 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela, R. & Patoluoto, I. (toim.) Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa I. Gaudeamus. Helsinki.
- Hautamäki, T. 2019. Menestyksen ja romahduksen tie: suomalaisen urheilujohtaminen 1960-luvulta 2010-luvun lopulle. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 206.
- Heikkala, J. 1998. Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvun Suomessa. Acta Universitatis Tampensis 641. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Heikkinen, A. 2003. Liikuntahistorian tutkimuksen ja opetuksen kaudet Suomessa. Teoksessa Roiko-Jokela, H. & Sironen, E. (toim.) Kynäniekkoja, kivinyrkköjä, mäki-matteja. Suomen Urheiluhistoriallinen Seuran vuosikirja 2003. Atena Kustannus. Jyväskylä.
- Heinilä, K. 1959. Vapaa-aika ja urheilu: sosiologinen tutkimus miesten vapaa-ajan käytöstä ja urheiluharrastuksesta. WSOY. Porvoo.
- Heinilä, K. 1963. Kilpaurheilun teoria. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 33. Helsinki.
- Heinilä, K. 1974. Tiedepoliittinen ohjelmaluonnos. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 3. Jyväskylä.
- Heinilä, K. 1989. Liikuntasosiologia. Teoksessa Telama, R., Juppi, J. & Nieminen, L. (toim.) Liikuntatiede, Mitä se on? Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu n:o 118. s. 41–44.
- Helanko, R. 1953. Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9–16-vuotiaiden poikien spontaanista ryhmistä vv. 1944–1951. Uuden Auran kirjapaino. Turku.
- Hentilä, S. 1992. ”Jaloon uskomme urheiluun ...”. Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- Hentilä, S. 1992. Saatteeksi. Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 43. Jyväskylä.
- Ilmanen, K. 2012. Urheilun eriytynyt moraaliperusta. Teoksessa Ilmanen, K. & Vehmas, H. (toim.) Liikunnan areenat: yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2012.
- Ilmanen, K. 2013. Arvot liikuntakasvatuksessa. Teoksessa Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) Liikuntapedagogiikka. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus. Helsinki.
- Itkonen, H. 1999. Conditioning Tolerance. A Study of Tolerance in the Culture of Sport. University of Joensuu. Publications of Karelian Institute. N:o 127. Joensuu.
- Itkonen, H. 2000. Ohjelma-asiakirjat tiedepoliittisina instrumentteina. Liite 1. Teoksessa Liikuntatutkimuksen suunta vuoteen 2005. Avauksia, politiikkaa ja toimenpiteitä. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja. Nro 12/2000. Helsinki.
- Itkonen, H. 2013. Suunta-asiakirjat liikuntatutkimuksen viitoittajina. Liikunta & Tiede 4/2013.
- Itkonen, H. 2021. Liikkumisen sosiologia. Vastapaino. Tampere.
- Itkonen, H. 2022. Liikkumisen sosiologi jättää kortteerin. Liikunta & Tiede 59: 3/2022.
- Itkonen, H. 2023. Eläimet urheilijoina ja kamppailijoina. Vastapaino. Tampere.
- Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. 2000. Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki.
- Itkonen, H., Lehtonen, K. & Aarresola, O. (toim.). 2018. Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6. Helsinki.
- Jokinen, K. & Kovala, U. 2004. Laadullinen vertaileva tutkimus. Teoksessa Alapuro, R. & Arminen, I. (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.
- Juppi, J. 1995. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport Physical Education and Health 36. Jyväskylä.
- Kiviaho, P. 1973. Sport organizations and the structure of society. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 4. Jyväskylä.
- Kokkonen, J. 2013. Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2. Helsinki.
- Kokkonen, J. 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3. Helsinki.
- Kokkonen, J. & Kauravaara, K. (toim.). 2020. Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175. Helsinki.
- Kolamo, S. 2014. FIFA:n valtapeli. Etelä-Afrikan jalkapallon MM-kisat 2010 keskitettynä mediaspektaakkelinä. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Jyväskylä.
- Kolamo, S. 2022. Riistopallon MM-kisat Qatarissa. Vastapaino. Tampere.
- Korpela, J. & Nevala A. 2023. Tiede, sivistys ja valta yliopistoja koskevassa puhunnassa. Teoksessa Fantastinen yliopistouudistus – sopeutuva akateemisuus ja sivistysihanteen muutos. Kirjokansi.
- Kärkkäinen, O. 2023. Lisää liikuntaa – helppoja miljardeja tarjolla? Liikunta & Tiede 2/2023, 50–51.
- Koski, P. 1994. Liikuntaseura toimintaympäristössään. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health 35. Jyväskylä.
- Kämäräinen, K. 1978. Sosiologia – liikunta – liikuntasosiologia. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 19. Jyväskylä.
- Laine, A. & Ilmola, R. 2016. Liikunnan yhteiskuntatieteilijät työmarkkinoilla – vuosina 2000–2014 valmistuneiden maistereiden sijoittuminen työelämään. Liikunta & Tiede 53: 1/2016.
- Laine, L. 2022. Tutkimuksen ja harrastuksen puolesta – 30 vuotta urheiluhistoriallista seurataivalta. Teoksessa Roiko-Jokela, H. & Roiko-Jokela, T. (toim.) Suomen urheiluhistoriallinen seura 30 vuotta. Suomen Urheiluhistoriallinen Seuran vuosikirja 2022. Jyväskylä.

- Laitinen, A.** 1982. Marathon peace march: An indication of international understanding. Peace movement: The case of the Peace March 1981. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen julkaisuja 26/1982. Jyväskylä.
- Lahti, J.** 2016. Jumpin jäljiltä akateemiseen maisteritutkintoon. Jyväskylän yliopiston liikunnanopettajakoulutus vuosina 1963–2013. *Studies in Sport, Physical Education and Health*, 251. Jyväskylän yliopisto.
- Lehtonen, K.** 2017. Muuttuvat rakenteet – staattiset verkostot: suomalaisen liikunta- ja urheilujärjestelmän rakenteelliset muutokset 2008–2015. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 331. Jyväskylä.
- Liikuntatieteellisen tutkimuksen suuntaviivat 1991–94.** 1991. Komiteanmietintö 1991:1. Opetusministeriö.
- Liikuntatieteen suunta vuoteen 2000.** 1996. Komiteanmietintö 1996:6. Opetusministeriö.
- Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseksi vuoteen 2017.**
- Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirja.** 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:15. Helsinki.
- Loy, J.** 1996. *Sociology*. Teoksessa Levinson, D. & Christensen, K. (toim.) *Encyclopedia of world sport: from ancient times to the present*. University Press. Oxford.
- Loy, J. & Kenyon, G. S. (toim.).** 1969. *Sport, Culture, and Society*. Macmillan. New York.
- Lüschen, G. & Weis, K.** 1976. *Die Soziologie des Sports*. Luchterland Verlag. Darmstadt.
- Lämsä, J., Nevala, A., Aarresola, O. & Itkonen, H.** 2020. Ammattimaisuus amatörismin kriisiytäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018. Teoksessa Roiko-Jokela, H. & Holmila A. (toim.) *Urheilun kriisejä. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2019–2020*. Jyväskylä.
- Malinen, A. & Tamminen, T.** 2022. Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa. Gaudeamus. Helsinki.
- McIntosh, P. C.** 1963. *Sport in Society*. C. A. Watts. London.
- Mills, C. W.** 1982. *Sosiologinen mielikuviutus*. Gaudeamus. Helsinki.
- Olin, K.** 1982. Päätöksentekijöiden viiteriymät kaupunkien liikuntapolitiikassa. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 16. Jyväskylä.
- Olin, K. & Liiti, S.** 1977. Liikunnanohjaajien ammatti sekä jatko- ja täydennyskoulutus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen julkaisuja 15/1977. Jyväskylä.
- Opetusministeriön strategia 2020.** 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009:47. Helsinki.
- Pirttilä, I.** 2005. Mitä ja miten sosiologiassa tutkitaan? Teoksessa Kuusela, P. (toim.) *Sosiologia. Muuttuvan maailman koordinaatit*. Oy UNIPress Ab. Kuopio.
- Roiko-Jokela, H.** 2012. Näkökulmia liikuntatieteiden kehittämiseen 1960-luvulta 2010-luvulle – hallinto, toimijat, tutkimus ja tiedonvälitys. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 5. Helsinki.
- Roiko-Jokela, H.** 2017. Tiedepolitiikan väline: suunta-asiakirjat tutkimuksen ohjaajana. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2017. Jyväskylä.
- Rönkkö, E.** 2022. Mukana ulosajettuna – etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten naisten ohjatusta ryhmäliikunnasta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H.** 2015. Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 166. Helsinki.
- Schuurman, N.** 2012. "Hevoset hevosina": eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in social sciences and business studies no 37. Joensuu.
- Seppänen, P.** 1967. Näkökohtia työ- ja vapaa-ajan jakautumisesta modernissa yhteiskunnassa. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 81. Helsinki.
- Simola, M., Itkonen, H. & Matilainen, P.** 2014. Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:3. Helsinki.
- Smith, E. (toim.).** 2010. *Sociology of Sport and Social Theory*. Human Kinetics. Champaign.
- Stejskall, M.** 1954. *Folkligt idrott*. Åbo Akademi. Åbo.
- Suomen Akatemian verkkosivut.** www.aka.fi, luettu 27.9.2023.
- Suomi, K.** 1998. Liikunnan yhteissuunnittelumetodi: metodin toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuon lähiössä. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 58. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Sänkiäho, R.** 1975. Liikunnan yhteiskunnallisista funktioista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita 5. Jyväskylä.
- Sänkiäho, R. & Simola, M.** 1977. Kilpaurheilun keskittyneisyys. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 17. Jyväskylä.
- Talonen, J. & Virtapohja, K.** 2022. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjojen sisältöanalyysi avaa urheiluhistorian tutkimusta. Teoksessa Roiko-Jokela, H. & Roiko-Jokela, T. (toim.) *Suomen urheiluhistoriallinen seura 30 vuotta. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2022*. Jyväskylä.
- Telama, R.** 1989. Liikuntatieteellinen tiedekunta tutkimusyksikönä. Teoksessa Telama, R., Juppi, J. & Nieminen, L. (toim.) *Liikuntatiede, Mitä se on? Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu n:o 118*. s. 76–82.
- Urry, J.** 2013. Ilmastomuutos ja yhteiskunta. Vastapaino. Tampere.
- Uusi suunta liikuntatutkimukseen.** Opetusministeriön julkaisuja 2009:18. Helsinki.
- Vasara, E.** 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. Suomen Historiallinen Seura. *Bibliotheca Historica* 23. Helsinki.
- Vasara, E.** 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157. Helsinki.
- Veblen, T.** alkup. 1899; 2002. *Joutilas luokka*. Art House. Helsinki.
- Vuolle, P.** 1977. Urheilu elämänsisältönä: menestyneiden urheilijoiden elämänura kilpailuvuosina. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 10. Jyväskylä.
- Vuolle, P.** 1989. Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä ja tutkimuskohteena. Teoksessa Telama, R., Juppi, J. & Nieminen, L. (toim.) *Liikuntatiede, Mitä se on? Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu n:o 118*. s. 38–41.
- Vuolle, P. & Oksio, T.** 1986. Kuntoliikuntajärjestötutkimus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen julkaisuja 39/1986. Jyväskylä.
- Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L. (toim.).** 1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Välimaa, J.** 2018. Opintiaikana oppineita. Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle. UPEF. Jyväskylä.
- Zacheus, T.** 2008. Luonnonmukaisesta arkielämästä liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 3268. Turku.

Muut aineistot

- Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjat vuodesta 1971 alkaen.
- Valittujen liikunnan yhteiskuntatutkimusta tekevien instituutioiden strategiat sekä pyydytyt tutkimusta suuntaavat aineistot.
- Kysely valtion liikuntaneuvoston jäsenille ja varajäsenille.
- Kysely opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön jäsenille sekä valtion liikuntaneuvoston sihteeristölle.
- Kysely 2010-luvulla ja sen jälkeen liikunnan yhteiskuntatieteistä tai yhteiskunnallisista liikuntakysymyksistä väitöskirjan tehneille.

Hannu Itkonen & Arto Nevala

Selvitys liikunnan yhteiskuntatieteiden muutoksista ja nykytilasta sekä suosituksia tulevaisuuteen

Liikunnan yhteiskuntatieteet tutkivat omin erityisin teoretisoinnein, kysymyksenasetteluin ja menetelmin liikuntaa, urheilua ja kaikenlaista liikkumista. Alati monimuotoistuvan yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin oloissa tutkimustietoa kaivataan entistä enemmän esimerkiksi päätöksenteon pohjaksi.

Selvitys rakentaa kokonaiskuvaa liikunnan yhteiskuntatieteiden kentästä ja lisää tutkijoiden, tiedepoliitikkojen sekä rahoittajien ymmärrystä liikunnan yhteiskuntatieteiden muutoksesta, asemasta ja merkityksestä. Julkaisu sisältää myös suosituksia tieteenalan aseman parantamiseksi ja toiminnan kehittämiseksi.

Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 25
Helsinki 2024

ISBN 978-952-5762-31-0
ISSN 1798-2464

 LTS
Liikuntatieteellinen Seura
Finnish Society of Sport Sciences